

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies duodecimus, decimus tertius et decimus quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1868

De S. Geraldo, Comite Auriliacensi, Confessore Auriliaci In Alvernia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71232)

A sant, publice longo tempore ultra memoriam hominum per Christi fideles ejusdem capellæ limina frequentarentur, et ibidem crebrius fidelium vota, preces et suffragia effunderentur et solverentur, aliquatenus informavimus. Unde prædicta Historia et Legenda, quæ in ipso monasterio per abbatem et conventum de Beato frequentatur, per præfatum sanctissimum Dominum nostrum Papam visis, et quantum opus fuerit, de singulis informatum. Idem sanctissimus Dominus noster Nicolaus Papa quintus, ut in æterna memoria esset justus, ac nomen ejus requireretur a generatione in generatione et ne recederet memoria ejus, vivæ vocis oraculo et auctoritate Apostolica concessit et indulisit, ut abbas et conventus dicti monasterii nostri sanctorum Udal-

rici et Affræ Augustensis Officium divinum tam diurnum, quam nocturnum cum Historia et Legenda per nos Sanctitati suæ ostensis et in codicibus et libris veteribus de sancto Simperto re-
pertis, debita cum reverentia cantando persolvere possent et deberent, ipseque beatus Simpertus per eos et alios Christi fideles de cætero tanquam Sanctus sine alicujus peccati labe et transgressionis nota revereri et venerari possit, et valeat eadem auctoritate simili vivæ vocis oraculo concessit et indulisit.

c Hinc patet, verba illa : Inspectante Maximiliano, num. 54 Commentarii prævii linea 36 posita, ad lineam 42 seu antepenultimam transferenda esse, et istic ita legendum : pompa prorsus insigni et inspectante Maximiliano, etc.

AUCTORE
ANONYMO,
MONACHO S.
UDALRICI.

B

DE S. GERALDO,

COMITE AURILIACENSI, CONFESSORE

AURILIACI IN ALVERNIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cur Geraldum Auriliaci consignemus; a quo et quando Vita ejus litteris fuerit mandata.

CIRCA ANNUM
DCCCCLIX.

S. Geraldus,
quem Auriliaci,
exposito loci hujus
situ, hic si-
gnamus.

C

Auriliacum vel, ut ab aliis scribitur, Aureliacum seu Aureliacus, Aureliacum et Orliacus; aut etiam, prout, appellatione a nomine, quo locus is Gallicæ dicitur Aurillac, non inepte, ut apparet, deducta, in Geographia a Baudrando, idcirco interim carpente hunc Martiniero nuncupatur, Auriliacum, urbs est Alverniæ seu Arvernæ Superioris præclara, olim in Claromontensi, hodie in S. Flori diœcesi ad stævium Jordanam sita. In ista, tum nondum admodum frequenti, quæ, quemadmodum et Baudrando mox laudato Tabulisque Geographicis docemur, Occidentem versus Floriopoli novem, Orientem Æstivum versus Cadurco quindecim et Meridiem versus Claromonte viginti quatuor leucas distat, Galliarum civitate et quidem in suo, quod huic, ut ex Vita mox memoranda apparet, vel adjacebat vel includebatur, prædio cognomini monasterium extruxit loci comes Geraldus, quem hic supra in eadem urbe seu oppido quod post vitam sanctissime actam fuerit etiam ibidem, ut infra sumus dicturi, cultum ecclesiasticum post adeptus, consignandum existimavimus, etsi nec in dicto oppido nec in prædio castrove cognomini, sed Cezernaci aut, uti apud Castellanum legitur, Cediniaci in Cadurcis, qui locus Gallicæ Cezeinac seu Cezenac vocatur, diem extremum clauserit, uti et Sancti istius Viri Vita intelligitur.

Vitam seu
Gesta S. Odo,
Cluniacensis
abbas litte-
ris,

2 Hæc, quam Marrietus Cluniacensis monachus et Andreas Quercetanus, Notis etiam eandem illustrans, in Bibliotheca Cluniacensi primo vulgarunt

recusamque ad XIII Octobris diem exhibet postrema Surii editio, præfert Epistolam, Aymoni abbati inscriptam, in qua opusculi, in quatuor libros divisi, auctor sese Odonem nominat; verum cum nihil vel in Epistola illa vel in operis seu Præfatione seu contextu, unde, quis ille Odo fuerit, dignosci queat, reperitur, pluresque hisce temporibus, seu medio seculo X, hujus nominis abbates, quos variis cœnobis, S. Maxentii videlicet, Mascianensi, Dolensi, S. Michaëlis ad Mosam et Cluniacensi, Annalium Benedictinorum ad annos 940 num. 1, 942 num. 38, 952 num. 56, 963 num. 72 prælatos fuisse probat Mabillonius, exstiterint, nonnemo forsan, fueritne ab Odone Cluniacensi, an ab alio nominis ejusdem abbate Vita ista conscripta, revocabit in dubium; neque vero, ut apparet, immerito: ast etsi sic habeat, quo minus tamen ea de re dubitandum arbitremur, impediunt, e quibus Lucubratio illa prodit, Mss. antiqua; omnia enim Odonem cujus nomen præferunt, Cluniacensem abbatem diserte appellant. Impediunt et auctores tum synchroni et suppare, tum qui seculis sequentibus scripserunt; omnes enim Magno Odoni, egregio tum in Gallis, tum in cæteris Europæ partibus monasticæ disciplinæ instauratori, S. Geraldus vitam, cujus auctor sese Odonem nominat, unanimi consensu attribuunt.

3 Hosce inter primo loco occurrunt Ademarum Chabannensis et chronologus Auriliacensis: quorum prior, ut Labbeus in Scriptorum a sese tom. II Bibliothecæ Mss. vulgatorum Syllabo affirmat, circa

uti hic ostenditur, est complexus,

annum

D. A. B.

F

AUCTORE
D. A. B.

annum 1031 florebat; alter autem sub abbate Aureliacensi Petro de Roca, id est, anno 1129, vizisse ex iis, quæ ipsemet apud Mabillonium Veterum Analectorum editionis antiquioris tom. II, pag. 244 sub Chronici sui finem suppeditat, intelligitur. Ademari apud Labbeum tomo citato pag. 166 verba hæc sunt: Turpio (episcopus Lemovicensis) Odonem abbatem Cluniacensis cœnobii summe excoluit: qui Odo reverentissimus, Turpione rogante, Vitam S. Geraldi edidit, et librum De Contemptu mundi perutilem composuit. Apud eundem Labbeum tomo Bibliothecæ Mss. eodem, pag. 272 Chronicon Abbatum Lemovicensium S. Martialis sic habet: Hic (Aymo abbas) amicitiam habuit cum sancto Odone Cluniacensi abbate, cui jussit edere Vitam S. Geraldi. Hic Turpionem episcopum Lemovicensem fratrem suum summo amore excoluit, et tertio post obitum ejus anno idem S. Turpio episcopus obiit viii Kalendarum Augusti. Ademari autem verbis, quæ hisce Chronici Lemovicensis verbis firmanur, chronologi Auriliacensis verba nunc addo. Sequentia hæc sunt: Oddo, venerabilis abbas tertius Auriliacensis et Cluniacensis, rogatus a Turpione Lemovicensi episcopo et ab Aimone Tutelensi abbate, descripsit Vitam beati Geraldi. Nec ab Ademaro et chronographo Auriliacensi dissentiunt Petrus venerabilis, circa medium seculum XII Cluniacensis cœnobio prælatus, Vincentius Bellovacensis, seculi XIII scriptor, et Trithemius, quorum verba Quercetanus Bibliothecæ Cluniacensis col. 59 et sequenti vulgavit. Chronologus Cluniacensis, cujus opus ibidem editum est a col. 1627 et sequentibus: Sanctus Oddo, abbas secundus Cluniacensis, inquit, scripsit Vitam beati Geraldi, quæ apud nos est. Fuisse itaque a B. Odone, Cluniacensis cœnobii abbate, S. Geraldi Vitam in litteras conjectam, scriptores illi omnes luculentissime tradunt, adeo ut, quin is vere Sancti nostri Vitam scripto sit complexus, dubitandum non sit.

Lucubrati-
que, qua id
fecit, a Vita,
per Marri-
erum vulgata,
diversa non
est;

C

4 Geraldi porro Vitam, quam Odonem, Cluniacensem abbatem, scripsisse e jam dictis palam est, esse illam ipsam, quam Marrius et Quercetanus vulgaverunt, vel ex eo liquet, quod Vitam, quam Odoni Cluniacensi scriptores laudati attribuunt, litteris illam hunc, a Turpione episcopo et Aymone abbate rogatum, commendasse, Ademarum et chronologum Auriliacensis verbis jam recitatis affirmant, quodque Odo ipsemet, qui Vitam a Marriero et Quercetano vulgatam scripsit, id sese a Turpione et Aymone abbate multa vi precum adactum fecisse, in Epistola dedicatoria et in Præfatione luculenter prodat. Accedit, quod, quæ Petrus venerabilis lib. II Miraculorum cap. xxv e S. Geraldi Vita, ab Odone Cluniacensi scripta, excerptis, sequentia isthæc verba: Somniorum visiones non semper sunt inanes in Vita a Marriero et Quercetano vulgata lib. I, num. 6 legantur; ut sane genuinus et verus B. Odonis abbas Cluniacensis fetus sit Vita sancti Geraldi, quam in Bibliotheca Cluniacensi edidit Marrius et Notis illustravit Andreas Quercetanus.

cum autem
non post an-
num 942,

5 Verum quo circiter tempore Odo Cluniacensis litteris eam mandarit, hic definiendum. Flodoardus in Chronico ad annum 942 sic scribit: Domnus Odo venerabilis abbas, multorum restaurator

monasteriorum sanctæque regulæ reparator, Turonis obiit et sepultus est apud sanctum Julianum. Hisce autem chronologi illius transcriptis verbis assentitur anonymus chronologus Dolensis apud Labbeum tom. I Bibliothecæ pag. 315, ad eundem annum 942, Odonis obitum signans. Hinc corrigendi, inquit Mabillonius Annalium Benedictinorum lib. XLIV, num. 39, cum veteres nonnulli, tum recentiores, qui tempus ejus obitus et locum sepulturæ aliter notant. Et merito quidem; cum enim Joannes, Odonis biographus aliique, quibus tuto fidi queat, nusquam annum, quo sanctus is abbas obiit, expriment, Flodoardo certe auctori synchrono, Dolensique chronologo, annum 942 assignantibus, fides indubitata videtur adhibenda. Jam vero, cum sic habeat, ac S. Geraldus anno circiter 909, ut infra sumus dicturi, vitam cum morte commutarit, consecrarium est, ut certe triginta quatuor post Sancti obitum nondum elapsis annis Vita ejus, a Marriero et Quercetano sub Odone Cluniacensis abbatis nomine vulgata, fuerit abs hoc in litteras conjecta. Ac eam quidem, quam ab Adone post annum 942 scriptam esse non posse, e jam dictis etiam consequitur, litteris tamen non fuisse ab eodem ante annum 923 mandatam e jam dicendis patescet.

6 S. Geraldi res gestas, non nisi Aymonis abbatis seu suasionem seu precibus adactum se litteris commendasse, in Epistola operi præfata et in Præfatione Sancti nostri biographus prodit, his verbis Aymonem alloquens: Affectu recolendo pro suis meritis domno Aymoni abbati conservus fratrum Odo perpetuam salutem in Christo. Libellum, venerabilis pater, quem de conversatione et miraculis beati hominis Geraldi, me, qualitercumque possim, dictare tam imperiose nuper suaseras, jam, licet tremens, aggredior. Haud absimilia in Præfatione habet: Siquidem, inquit, et domnus Turpio episcopus et dilectissimus ac venerabilis abbas Aymo cum aliis quam pluribus multa vi precum me coegerunt, ut hæc aggrederer. Aymoni abbati hoc opus ab Odone nuncupatur. Aymo igitur tunc aliquod monasterium abbatis munere moderandum susceperat, et quidem cum Tutelensi cœnobio fuisse tum propositum, e chronologi Auriliacensis verbis num. 3 recitatis apparet, idque etiam concludi posse videtur e sequentibus hisce, quæ subdo, Odonis in Præfatione verbis: Cum causa insisteret, ut Tutelensi cœnobii fraternitatem inviseremus, ad sepulchrum ipsius (S. Geraldi nempe) intendere libuit. Tunc accitis quatuor his, quos ipse nutriverat.... sed et aliis quam pluribus, de moribus et qualitate vitæ ejus hæcenus disquisivimus... Comperito autem quam religiose vixerit, et quod hunc Deus in sua gratia pluribus iudiciis esse monstraverit, jam de ejus sanctitate dubitare nequivimus. Tutelam ergo S. Odo advenerat, cum in mores et qualitatem vitæ S. Geraldi inquisiturus Auriliacum petiit; ast Odoni Tutela Auriliacum proficiscenti socium adfuisse Aymonem compellat in Epistola dedicatoria: Nonnulla, de quibus tu forte causaberis, prætereo; sola illa, quæ mihi sunt vulgata, cum et tu coram adesses, certis authoribus contextens. Odonem, Tutelam advenientem, hospitio receperat Aymo abbas et postquam eum ad Historiam S. Geraldi con-

scribendam

D

E

sed anno cir-
citer,

F

AUCTORE
D. A. B.

A scribendam adeptisset, ipsi Aureliacum petenti ad-
fuit itineris et faciendæ inquisitionis socius. Ut
quid, quæso, Aymo. Tutelæ degisset, nisi jam tunc
Tutelensibus fratribus, quod Odo inviserat, abbas
fuisset præpositus? Ac eum quidem existisse Tute-
lensem abbatem evincunt Auriliacensis chronologus
et varia instrumenta in Appendice Historiæ Tute-
lensis a Baluzio congesta.

uti ex variis 7 Quo autem circiter tempore Aymo Tutelense
cœnobium regendum acceperit, docet nos Rodulfi
Francorum regis, quod in Appendice Historiæ Tu-
telensis col. 325 et sequenti exhibetur, præceptum,
sequentibus his verbis initio conceptum: Notum sit
omnibus, quod ego, Rodulfus Francorum rex,
de statu religionis redintegrandi sollicitus, Tu-
telense cœnobium in regulari proposito, ut olim
fuerat, reparare decrevi;... precibus autem vi-
ri Ademari,.... suggerente etiam Ebaldo comite,
cuidam religiosissimo abbati Aymoni locum eum-
dem ad restaurandum regulare propositum com-
mendaveram atque cœnobio sancti Savini sub-
jectum feceram. Hinc Aymonem ad cœnobium Tu-
telense non nisi vocante Rodulfo, Francorum re-
ge, accessisse patet, ut ibi scilicet regulare pro-
positum instauraret. Cum autem Rodulfus anno
dumtaxat 923 mense Julio a Francis in regem as-
sumptus fuerit, eam ob causam nec Aymo Tutelensi
cœnobio prælati esse, nec Odoni Auriliacum peten-
ti, ut in sancti Confessoris vitam et mores inquire-
ret, socius adesse, nec sibi dicatam Historiam, quam
S. Odo nuper ejus suasionem contempserat, accipere
potuit ante annum 923, quo Rodulfus Francorum
rex renuntiatus est. Ac id quidem tanquam certum
et indubitatum habendum reor.

in medium 8 Nunc conjecturis paululum indulgentes, tem-
pus, quo B. Odo Historiæ S. Geraldi contexendæ
manum admoverit, propius determinemus. Odonem,
S. Geraldi biographum, sub anni 926 finem aut
certe non serius, quam sub anni 927 initium, fa-
ctum esse Cluniacensem abbatem, dilucide probant,
quæ Mabillonius Annalium Benedictinorum lib. XLII,
num. 88 in medium adducit. Adhuc eundem Odo-
nem, priusquam Cluniacense monasterium moderan-
dum acceperit, existisse Tutelensem abbatem, valide
monstrant, quæ subdo. Bernardus Guidonis, Lodo-
vensis episcopus, in libro De diocesis Lemovicensis
Sanctis, Bibliothecæ Labbeæ tom. I, pag. 636 et
sequenti edito, sic scribit: Sanctus Odo, secundus
abbas Cluniacensis, qui prius fuit abbas Tutelen-
sis, Lemovicensis diocesis. Nec ab hoc scriptore
antiquum, quod in Notis ad S. Geraldi Vitam col.
29 a Quercetano laudatur, Martyrologium Lemovi-
cense, utpote sequentia isthæc ibidem transcripta
verba: Odo, secundus abbas Cluniacensis, primo
fuit abbas Tutelensis Lemovicensis diocesis, sub-
ministrans, abludit; ut sane et hoc et Bernardus
Guidonis, Odonem non prius, quam cum Tutelensis
fuisset creatus abbas, Cluniacensem evasisse abba-
tem, luculentissime tradant.

hic adductis 9 Verum cum ad id persuadendum et Martyrolo-
gii illius, cujus ignoratur ætas, et Bernardi Guido-
nis, qui ante seculum XIV haud floruit, auctoritas vi-
deri queat haud sufficiens, lubet aliud, quo ad rem
credendam lector inducatur, adjungere. Rodulfus
Francorum rex in præcepto, superius a nobis lau-
dato et in monasterii Tutelensis favorem concesso,

sic loquitur: Post discessum fidelissimi et aman-
tissimi nostri domni Odonis, qui prædicto Aymoni,
cui, ut ex eodem præcepto liquet, Tutelense cœno-
bium, ut in eo regulare propositum instauraret,
idem rex commendaverat, successit, et post Ada-
cium, quem iisdem venerabilis Odo sibi ad vicem
suam supplendam ordinari petiit, licentiam ha-
beant (Tutelenses nempe monachi) secundum re-
gulam sancti Benedicti, quemcumque saniori
consilio maluerint ex seipsis eligendi. Odo ita-
que, uti hinc intelligitur, et Aymoni abbati in Tu-
telensem abbatiam successit et, cum in hanc succes-
sisset, Adacium ad vicem suam supplendam ordi-
nari seu coabbatem sibi constitui postulavit; ast
quandonam hæc facta? Baluzius in dicta Historiæ
Tutelensis Appendice col. 35 et sequenti offert
chartam, e qua, Adacium anno 928 jam existisse
Tutelensem abbatem, constat, ut proinde is, si non
citius, certe hoc ipso anno ad Odonis vicem in abba-
tia Tutelensi supplendam fuerit ordinatus seu coab-
bas Tutelensis constitutus; fuisse autem jam inde ab
anno 927 ad dignitatem hanc promotum, verosimile
vel ex eo apparet, quod, quemadmodum quæ Mabil-
lonius loco proxime citato adducit, evincunt, sub
anni hujus initium tria monasteria diversa, Clunia-
cense videlicet, Miscianense ac Dolense, moderanda
Odo acceperit, quodque verosimiliter tunc, cum sese
et tribus hisce cœnobiis simul et Tutelensi gubernan-
dis imparem conspiceret, Adacium sibi pro Tute-
lensi administrando adiutorem seu coabbatem ad-
jungere postularit.

10 Jam vero, cum Odo aliquamdiu, priusquam
id faceret, Aymoni in abbatiam Tutelensem succes-
sisset, consecrarium fit, ut huic, si non citius, sal-
tem non serius, quam anno 926, fuerit præfectus;
utque proinde Martyrologio Lemovicensi et Bernar-
do Guidonis, Odonem non prius, quam cum Tute-
lensis existisset abbas evasisse Cluniacensem abba-
tem, diserte per verba superius transcripta asseren-
tibus videatur haud immerito assentiendum. Porro,
ut ad id, ob quod hæc de Odonis apud Tutelenses
præfecturæ tempore disserui, jam veniam, Odo, cum
ex causa quadam, ut ipse in sua ad S. Geraldi
Vitam Præfatione innuit, Tutelam ad monachos,
ibidem existentes, invisendos accessisset, ac proin-
uti hinc consequi videtur, tunc, cum nondum Tute-
læ abbatis fungeretur officio, seu ibidem veluti abbas
degeret, Auriliacum seu ad S. Geraldi sepulchrum,
quo in ejus mores vitæque qualitatem inquireret,
accessit: cum Odo autem, si non citius, verosimili-
ter, ut dictum est, haud serius, quam anno 926 Tu-
telensis factus sit abbas, consecrarium est, ut ante
hunc annum Auriliacum in mores et vitam S. Ge-
raldi inquisiturus accesserit et anno 926 aut uno ex
tribus præcedentibus, priusquam ad Cluniacense
monasterium aut ad alia moderanda evocaretur,
hortationi, ut ipse ait, nuper ab Aymone factæ, ob-
secutus, operi conscribendo manum admoverit, id-
que, inter annum 923 et 926 absolutum, Aymoni
abbati, uti e jam dictis apparet, inscripserit.

11 Verum totum hoc ratiocinium, paucis verbis
contractum, sic propono: S. Odo, nec cum Aymo-
nis precibus adductus, in S. Geraldi mores et vitam
inquisiturus, Auriliacum venit, nec cum brevi, post-
quam ad illius Historiam contexendam ab Aymone
abbate excitatus fuisset, operi manum admovit id-

que

E

rationibus
monstratur.

F

AUCTORE
D. A. B.

que jam perfectum isti inscripsit abbati, ullo erat, ut videtur, seu Tutelensis seu Cluniacensis abbatis titulo insignitus. Porro cum, teste Mabillonio, Cluniacense cœnobium non nisi anno 927 moderandum suscepit, cumque, ut scribit Bernardus Guidonis et sicut innuunt varia instrumenta mox in medium adducta, prius fuerit Tutelensi cœnobio prælatus, eum S. Geraldus Historiam circa annum 926 aut uno ex binis annis præcedentibus contexuisse, consecrarium evadit. Nec diu eundem, postquam ad S. Geraldus Vitam scribendam ab Aymone fuisset excitatus admovisse operi manum indicant isthæc, quibus hunc in Epistola dedicatoria compellat, sequentia verba: Libellum, quem de conversatione et miraculis beati hominis Geraldus me, qualitercumque possim, dictare tam imperiose NUPER suaseras, jam licet tremens aggredior.

Aymoni Tutelensi, postea S. Martialis Lemovicensis abbati inscriptam,

B

12 Quod si nihilominus tunc Odo exstitisset Tutelensis abbas, haud propterea tamen Baluzio Aymonem abbatem, cui S. Geraldus Vita inscribitur, esse eo in casu haud posse Tutelensem nominis illius abbatem, in Historia Tutelensi pag. 74 contententi fuerit assentiendum. Aymo enim, dum Odo monasterii Tutelensis abbas aut, si mavis, coabbas, quod ante annum 929 fuerit e dictis certo factum, constitutus, aliquandiu adhuc Tutelensis abbas et nomen et officium retinuit, uti fidem faciunt Chartæ tres in Historia Tutelensi Appendice col. 327, 339 et tribus sequentibus a Baluzio adductæ; in hisce enim, quarum una anno 930, duæ reliquæ anno 931 fuerunt datae, Aymo adhuc veluti abbas Tutelensis comparet. Hinc porro etiam consequitur, ut, etiamsi Odo, dum S. Geraldus Vitam scriberet, exstitisset Tutelensis abbas, necesse tamen, contra ac Baluzius existimavit, nequiquam foret, ut hæc Aymoni S. Martialis abbati, qui ab Aymone Tutelensi abbate fuerit diversus, crederetur inscripta. Et vero cum Aymo, cui Odo S. Geraldus Vitam, a sese, illo rogante, concinnatam, inscripsit, monasterii Tutelensis regimen anno 923 haud penitus, uti e jam dictis patet, abdicavit, ut quid, quæso, eum, indubie cum Aymone, Tutelensi abbate, cujus rogatu S. Geraldus Vitam scripsisse Odonem, Auriliacensis chronologus apud Mabillonium Veterum Analectorum anno 1676 editorum, tom. II, pag. 237 ait, unum atque eundem, ab Aymone Lemovicensi S. Martialis abbate, cujus jussu S. Geraldus Vitam edidisse Odonem, Ademarum Chabannensis apud Labbeum Bibliotheca tom. II, pag. 272 scribit, diversum esse, existimemus? Odo non duorum, sed unius dumtaxat abbatis, nomine Aimonis, cujus impulsu sese contexuisse S. Geraldus Vitam ait, mentionem instituit, nec quidquam obstat, quominus Aymo, qui anno 925, imo vero et anno, uti e dictis constat, 931 Tutelensis abbas adhuc exstitit, Lemovicensis deinde S. Martialis abbas circa annum, ut chronicas ab Ademaro apud Labbeum, loco citato, assignatas Notas computanti patescet, 936 evasisse credatur.

fideque integra, quam

C

13 Ut ut sit, Odo equidem S. Geraldus Vitam vel anno 926 vel altero e proxime prægressis, sive interim tum exstitit sive non exstitit Tutelensis abbas, verosimiliter, uti e jam supra dictis nemo non eruet, conscripsit, cumque adeo id nondum octodecim post S. Geraldus obitum, qui e dicendis anno circiter 909 evenit, elapsis annis præstiterit,

ea sane ob tempus, quo scripta est, maximam sibi auctoritatem adjungit. Nec minori in pretio ob diligentiam, qua, quas complectitur, res examinatas fuere, meretur haberi. Audi, qui hic opportune ad institutum nostrum ipsemet Odo in sua in Lucubrationem illam Præfatione loquatur: Sed cum causa insisteret, ut Tutelensis cœnobii fraternitatem inviseremus, ad sepulchrum ipsius Geraldus intendere libuit. Tunc vero, accitis quatuor ex his, quos ipse nutriverat, Hugone videlicet monacho, Hildeberto sacerdote, Witardo quoque et alio Hildeberto, nobilibus laicis, sed et aliis quam pluribus, de moribus et qualitate vitæ ejus hactenus disquisivimus: nunc simul, nunc semotim, quid singuli dicerent, vel si in dicendo sibi concordarent, certatim inspeximus, tacite expendentem, si talis Vita ejus esset, cui forte miracula convenissent. Comperto autem, quam religiose vixerit, et quod hunc Deus in sua gratia pluribus indicis esse monstraverit, jam de ejus sanctitate dubitare nequivimus. Cum itaque Odo, uti ex his ejus verbis fas est colligere, S. Geraldus Vita conscribendæ non prius, quam cum optima atque accurata rerum, ad hanc spectantium, notitia esset instructus, manum admoventem, nec quin id summa fide præstiterit, dubitare sinat notissima Viri sanctitas, est sane ob jam dicta, cur is, quæ in Lucubratione illa de S. Geraldo narrat, fides certa atque indubitata, nisi quid obstat, adhibeatur.

14 Is porro Odonis factus, Sirmondi manu descriptus, ad Museum Bollandianum pervenit, sed Vita, a Marriero et Quercetano vulgata, ita similis, ut ne minima quidem sive in verbis, sive in librorum ac capitum distributione discrepantia inveniantur. Alia insuper ex codicibus Mss. Compendiensi et Conchensi nactus est breviora S. Geraldus Acta Mabillonius: Quæ, inquit Sæculi v Benedictini part. I, pag. 6, cum nihil ab Odonis fœtu diversum habeant, illa etiam omittere satius duximus, quam scriptionibus inutilibus totum hunc onerare. Mabillonius nec duo illa ultima Vita S. Geraldus ab Odone scripta capita, quæ in Bibliotheca Cluniacensi desiderantur, ex Codice Ms. Cisterciensi per bonæ memoriæ Johannem Lannoyum Cisterciensem monachum transmissa, nec sermonem eis adnexum excudi curavit. An de isto sermone Dominicus a Jesu Carmelita Discalceatus, et post hunc D. Compain, in diocesi Tolosana Savenensis pastor, in Historia S. Geraldus, Gallicè scripta et typis Aureliacensibus anno 1717 vulgata, loqui voluerint, haud scio. Ast ad propositum nostrum multum forte fecisset ille, de quo in suo de Arvernæ Sanctis opere, anno seculi proxime elapsi quinquagesimo secundo typis vulgato, pag. 595 Brancheus meminit, Ms. de S. Geraldus Miraculis liber, Aureliaci olim servatus, cujus et mentionem a Vita S. Geraldus, Rythmis Latinis contextæ, auctore institui et sese illorum nonnulla in opus suum intulisse, loco mox citato Brancheus affirmat.

15 Verum cum nec Ms. iste de S. Geraldus Miraculis liber, nec Rythmica, in qua hujus mentionem fieri, loco citato ait Brancheus, S. Geraldus Vita ad manum nobis sit, quo in pretio ambæ istæ lucubrationes habendæ et an pretio dignæ sint, determinare haud possumus, dubitamusque, an tales sint, ut a lectore desiderari multum queant; quod autem ad

duo

D

E

an alia de S. Geraldus, quæ hic memorantur, scripta

F

mereantur dubitamus, certo dignam Commentario huic subijcimus.

A duo capita sermonemque hisce annexum, quæ Mabilionius excudenda haud curavit, jam spectat, hæc, cum idcirco, quod aut nihil aut parum ad S. Geraldum Vitam illustrandam conferrent, a sese non esse excusa Mabilionius insinuare videatur, non magis sane, quam breviora, quorum idem Mabilionius loco supra citato meminit, S. Geraldus Acta lectori sunt expetenda typisque adeo cum hoc, etsi etiam ad manum forent, haud essent communicanda. Verum, cum S. Geraldus Vita, a S. Odone Cluniacensi abbate concinnata ac a Marriero et Quercetano in Bibliothecam Cluniacensem illata, dilucide, quæ ad S. Geraldum spectant, exponat, fidem certam atque indubitam, uti e supra dictis palam est, mereatur, lectorique exhiberi sit vel idcirco quam maxime digna, eam, in capita et numeros pro more nostra divisam, Commentario huic subiiciemus, Annotationibus etiam, quibus illustretur, ubi subinde id argumenti ratio exigit, adjectis.

dit, completi exstiterint, consecrarium erit, ut Dodoni in sacri istius asceterii regimen, cui hunc fuisse sub Aprilis initium anno 848 admotum, ex iisdem verbis nemo non statuet, sub Aprilem anni 851 fuerit Abbo susceptus, utque adeo annus quintus, quo hic dictum monasterium moderatus est, abs anni 855 Aprili usque ad anni 856 Aprilem fuerit in cursu; jam vero, cum sic annus Abbonis quintus partim cum anno 855 et partim cum anno 856 concurrat, consecrarium ulterius fit, ut S. Geraldus, quem, ut dixi, anno quinto Abbonis natum, Ademarum, quo hic standum, scribit, natales primum vel anno, ut Sæculi v Benedictini part. 1, pag. 6, et Annalium Benedictinorum tom. III, pag. 293 Mabilionio placet, 855, vel anno, ut in suis in Sancti Vitam Adnotationibus Quercetanus statuit, 856 fuerit adeptus.

AUCTORE
D. A. B.

18 Ac horum quidem annorum alterutro natum esse, S. Geraldum, erit omnino, ut consideranti patet, indubitatum ac certum, si vere anni, quibus Dodonem proximumque hujus successorem Abbonem Lemovicensi S. Martialis monasterio præfuisse, Ademarum scribit, completi exstiterint. Verum annos istos non secus ac sæpe alias quantum ad annos, quibus quid durasse auctores antiqui scribunt, fieri debere nemo non novit, accipiendos pro incompletis dumtaxat esse, vel ex eo liquet, quod Abbo, ut Lemovicense Chronicon, in Labbeana Mss. Bibliotheca tom. II a pag. 332 excusum, fidem facit, anno 861 die x Martii, vel ut verbis, supra huc transcriptis, Ademarum statuit, xix Maii, excesserit e vivis, nec ab Aprili anni 851, quo Abbo Dodoni, si anni tres, quibus hunc Lemovicensi S. Martialis monasterio præfuisse, Ademarum scribit, completi exstiterint, susceptus e jam dictis fuerit, usque ad anni undecim, sed tantum fere decem excurrerint. Adhæc Ademarum (scriptoris hujus verba num. 17 recitata videsis) Caroli Junioris, qui Caroli Calvi filius erat, in regem Aquitanie unctionem, mense Octobri anni 855, ad mediam sui partem, uti apud Chesneum Scriptorum Franciæ tom. III, pag. 208 annalista Bertinianus ad annum istum docet, jam profecto, peractam, cum Abbonis anno quinto conjungit.

vel certe uti
ex iis, quæ
hic

B § II. Quo circiter tempore et quam nobili loco natus sit Sanctus.

Sanctus,
quem anno
Abbonis, Lemovicensis
abbatis,
quinto natum,
Ademarum verbis

A Anno quinto, quo Abbo abbas Lemovicense sancti Martialis monasterium rexit, natum esse S. Geraldum, Ademarum, hic supra num. 3 laudatus, seculi xi, nondum admodum diu inchoati, uti ex ibidem dictis intelligit, scriptor, in opusculo, quod Commemoratio Abbatum Lemovicensium Basilicæ S. Martialis Apostoli inscribitur, quodque in Bibliotheca Mss. Labbeana tom. II a pag. 271 excusum exstat, memoriæ prodit. Quare, ut, quo circiter Christi anno natus sit Sanctus noster, evadat compertum, tempus, quo quintus iste Abbonis annus cucurrerit, determinandum dumtaxat est. Id itaque hic faciamus. Textus, quo, quod modo dixi, Ademarum memoriæ prodit, sequentibus his verbis concipitur: Anno DCCCLXVIII ab Incarnatione Domini Indictione xi, pridie Kalendas Aprilis... mutatus est canonicalis habitus in monasticum in basilica Salvatoris mundi et Martialis ejus apostoli Lemovica civitate. Hoc Ainarus abbas ipsius loci... egit et tam ipse quam omnes canonici semetipsos in eodem loco monachos fecerunt et noluerunt ex semetipsis abbatem constituere, sed regularem abbatem sancti Savini, nomine Dodonem, sibi abbatem elegerunt....

E

C 17 Primus itaque abbas hujus loci ex monacho fuit idem Dodo et præfuit tribus annis. Secundus abbas Abbo præfuit annis xi, cujus anno quinto Carolus Calvus (imo vero, uti ex infra citando annalista Bertiniani textu pronum est intelligere, Carolus Junior seu Caroli Calvi filius) in regem Lemovicas unctus est a Radulfo Bituricensi archiepiscopo et Stodilo Lemovicensi episcopo et aliis Franciæ et Aquitanie et Italiae et Burgundie multis archiepiscopis et episcopis. Hoc anno cœnobium Bello-locum a Rodulfo archiepiscopo fundatum et consecratum, et S. Geraldus Aureliacensis natus est. Obiit Abbo xiv Kalend. Junii. Quod si anni tres, quibus Dodonem, annique itidem undecim, quibus Abbonem, successorem hujus proximum, Lemovicensi S. Martialis monasterio præfuisse, Ademarum his verbis tra-

19 Quare necesse est, ut hic dicto anno 866, mense Octobri medio seu xv hujus die adhuc exstiterit in cursu; cum autem, si ante anni 850 Octobrem medium seu diem mensis hujus xv moderari dictum monasterium incepisset Abbo, annus hujus non quintus, sed sextus, ut computanti fiet perspicuum, fuisset in cursu, necesse est, ut monasterio isti Abbo non citius, quam anno 850, ultra diem Octobris xv jam profecto, præesse inceperit, cumque, ut jam docui, anno 861 vel Martii die x, vel Maii xix obierit, nec ab anno 850, ultra Octobris xv profecto, usque ad anni 861 vel Martii x vel Maii xix diem anni completi undecim, sed decem dumtaxat una cum aliquot mensibus excurrerint, consecrarium est, ut anni undecim, quibus Abbonem Lemovicensi S. Martialis monasterio præfuisse, Ademarum scribit, accipiendi pro incompletis dumtaxat sint; jam vero, cum sic habeat, Abboque, uti e jam dictis pronum est colligere, Lemovicense monasterium vel anno 850, ultra xv Octobris diem jam profecto, vel non citius etiam quam anno 851, paulo scilicet, ne alioquin annis tantummodo decem, contra ac Ademarum statuit, sacro isti asceterio præfuisse sit dicendus, dumtaxat inchoato, moderari haud dubie inceperit, consecrarium ul-

adducuntur,
consequitur,
anno 851, ul-
tra xv Octo-
bris jam pro-
fecto,

hic recitatis
scribit, nata-
les anno 855
vel 856,

Tomus vi Octobris.

AUCTORE
D. A. B.

terius fil., ut regiminis ejus annus quintus vel anno 854, ultra xv Octobris diem jam profecto, usque ad annum 855, ultra xv Octobris diem pariter profectum, vel abs anni 855 initio usque ad anni 856 initium excurrerit, utque proinde S. Geraldus, qui, quemadmodum supra ex Ademaro jam docui, anno Abbonis quinto est natus, natales, si non, ut verosimillimum apparet, 855 vel sequenti, certe anno 854, ultra xv Octobris diem jam profecto, sit nactus.

nobilissimo e
genere est
nactus:

20 Modo a natali Sancti tempore ad nobilem ejus prosapiam sermonem convertamus. Odo Vita eden-
dæ num. 5 sequentem loquitur in modum: Geraldus, patre Geraldo, matre vero Aldetrude progenitus, carnis nobilitate tam excellenter illustris, ut inter Gallicanas familias ejus prosapia tam rebus, quam probitate morum, generosior videretur. Fertur enim, quod parentes illius modestiam atque religionem veluti quadam hæreditaria dote sibi tenuerint; cujus rei duo testes ex eadem stirpe emergentes existunt ad hoc adstruendum satis idonei, sanctus videlicet Cæsarius, Arelatensis episcopus, et beatus Aredius abbas. Ita hactenus Sancti nostri laudatus biographus, nobilissimos esse hunc natales nactum, luculentissime sane tradens, nec, an verbis, quibus id facit, addibenda omnimoda fides sit, revocandum est in dubium. Præterquam enim quod in eorum, quæ ad Sanctum nostrum spectant, scriptione Odo certe summa auctoritate polleat, ejus de clarissimo Geraldii stemmate assertionem firmant, quæ de illo habet S. Genulphi, in Opus nostrum ad xvii Januarii diem jam illati, Miraculorum scriptor, qui, hæc complexus est, opus post annum, ut Franciæ Historiæ literariæ scriptores tom. VI, pag. 520 docent, 990 aut seculo undecimo contexit. Ejus, quæ huc spectant, quæque in opere illo num. 20 leguntur, verba sequentia hæc sunt: Sanctus quoque Geraldus, vir magnæ sanctitatis et præclaræ nobilitatis, ipsis temporibus (seculi ix nempe labentibus) claruit, qui Aureliacum monasterium construxit. Adhæc, nobilissimo e genere natum esse Geraldum, inter omnes, qui rem examinerunt, scriptores recentiores convenit.

etsi autem
Odoni, Ge-
raldum
etiam ex ea-
dem, a qua
Cæsarius et
Aredius fue-
re,

21 Verum an ex eadem quoque stirpe, e qua S. Cæsarius, Arelatensis episcopus, et S. Aredius, Attanensis abbas, fuerunt, certo est satus? Id sane, ut mihi equidem apparet, proxime huc transcriptis verbis Odo etiam tradit; etsi enim, dum hisce de Sancti nostri parentibus, qui modestiam juxta ac religionem veluti quadam hæreditaria dote sibi tenuerint, sermonem instituit, possedissee reipsa illos veluti quadam hæreditaria dote binas hæc virtutes, haud affirmet, sed tantum, uti vel e solo, quo utitur, verbo fertur fit perspicuum, lectorem, quidnam, eo spectans, vulgi fama ferat, edoceat, secus tamen, dum rei istius, modestiam scilicet et religionem, veluti quadam hæreditaria dote, sibi tenuisse S. Geraldii parentes, testes duos, ex eadem, e qua hi erant, stirpes emergentes, existere, mox subjungit, res habet, uti vel eo apparet, quod alioquin vel ut aiunt vel aliam similem loquendi formulam inter voces ex eadem stirpe et vocabulum emergentes interpositurus fuisse videatur. Et vero, Geraldum ex eadem, e qua Cæsarius et Aredius fuerunt, stirpe ab Odone proxime huc transcriptis verbis asseverari, Mabillonius etiam et Quercetanus existimaverunt. Ac prior quidem Sæculi v Bene-

dictini part. 1, pag. 6, posterior vero in suis in Sancti nostri Vitam, ab Odone conscriptam, Adnotationibus non obscure id prodit. Verum hic simul, an Odo a veritate ea in re haud aberrarit, dubitasse videtur.

22 Recitatis enim col. 29 Cypriani, S. Cæsarii discipuli, qui Vitam ejus ad diem xxvii Augusti Operi nostro insertam composuit, verbis, nonnullisque deinde de Cæsario adhuc observatis subjungit: Sed, qualiter ex ejus (Cæsarii) stirpe S. Geraldus, Aureliacensis comes, emergere potuerit, uti notat S. Odo, mihi certe nondum liquet; ac transcripto paulo post Karissimæ cujusdam nobilis matronæ præcepto, quo B. Aredii generationem a Childerto Francorum rege deducit, sequentem loquitur in modum: Sed nec inde quis potest dicere, S. Geraldum, comitem Aureliacensem, isto supra nominato Aredio nobilissimo procreatum fuisse. sicut hic sanctus Odo noster asserit. Ita Quercetanus; verum cum laudatum Karissimæ præceptum longissimo tempore ante S. Geraldii ætatem fuerit conscriptum, quid mirum, in eo plane nihil, quod Geraldum ex eadem, e qua Cæsarius et Aredius fuere, stirpe ortum esse, ostendat, inveniri? Adhæc, etsi nec documenta alia vel ipsamet Geraldii ætati vel haud diu post scripta, quibus Cæsarii, Aredii et Geraldii ex eadem stirpe origo probari queat, reperiantur, Odoni tamen, qui hanc asserit, quique documenta authentica, modo deperdita quibus assertionem suam firmare posset, verosimillime habuerit ad manum, credendum vel ex eo apparet, quod, ut supra jam monui, summa is scriptor auctoritate polleat in iis, quæ de Sancto nostro memoriæ prodit in Vita, quæ ad hunc spectat, accurratione quam maxime est complexus.

23 Ast, etsi sic habeat, inde tamen, Sancti genus ex alto regum sanguine ab Odone deduci, concludendum indubitanter non est. Mabillonius quidem, utpote Sæculi v Benedictini part 1, pag. 6 sequentibus his usus verbis: Geraldii genus ex alto regum sanguine per Cæsarium Arelatensem episcopum et Aredium abbatem deducit Odo Cluniacensis; alii per Mathildem, filiam Pippini, Aquitaniæ regis; quam Mathildem Geraldii aviam fuisse putant, contrarium existimarit; verum, ut ex eo, quod ex eadem, e qua SS. Cæsarius et Aredius fuere, stirpe ortum esse Geraldum, Odo affirmet, nobile ejus genus ex alto regum sanguine ab eodem Odone deduci, possit concludi, necessarium est, ut Cæsarius et Aredius e regia stirpe sint orti; Cæsarium autem e regia stirpe ortum esse, nec Cyprianus in Vita ejus, in Opus nostrum ad xxvii Augusti diem jam illata, edicit, nec quidquam, unde id ediscatur, alibi memoriæ proditum invenio; quod autem ad Aredium spectat, Vitæ illius scriptor æqualis, cujus lucubratio in Opere nostro ad diem Augusti xxv excusa existat, de illustri ejus origine num. 1 scribens hæc habet: Aredius... ex urbe Lemovica oriundus, tantæ nobilitatis inter proceres militiæ Christianæ futurus, secundum sæculum quoque nobilissima, videlicet regia, quodque sublimius bene Christiana prodiit parentela. Quibus certe Aredius ex regum prosapia ortus diserte innuitur; hac autem in re assentiendum Aredii biographo indubitanter si sit, erit sane, cur et Geraldus, quem ex eadem, e qua Aredius fuit, stirpe natum, Odo e jam dictis tradit, regio e sanguine procreatus credatur.

D

stirpe ortum
asserenti,
credendum
apparet,

E

inde tamen
ab Odone e
regum san-
guine deduci

F

A
Sancti genus
inferri indu-
bitanter
haud potest.

24 Verum S. Gregorius, Turonensis episcopus, qui de Aredio et miraculis ab ipso patris haud semel sermonem habuit, quique cum illo singulari amicitia junctus fuit, de inclitis ejus natalibus loquens, hæc dumtaxat Historiæ Francorum lib. x, cap. 29 scribit: Aredius Lemovicæ urbis incola fuit, non mediocribus regionis suæ ortus parentibus, sed valde ingenuis; si autem ad regiam domum sanguine Aredius pertinisset, hoc procul dubio dixisset sanctus episcopus, qui, ut ex ejus scriptis patescit, Aredii gloriæ propagandæ sollicitus ubique videtur. Forte itaque Aredii prosapiam, non quod revera Aredius ex regibus ducisset originem, sed dumtaxat, ut nonnumquam alias etiam fit, ob insignem illius natalium splendorem regiam appellari biographus; cum autem sic habeat, nec decedentes nostri, etsi etiam in supra laudatum Karissimæ, nobilis matronæ, præceptum, et nonnulla alia, in quibus regia origo Aredii tribuitur, monumenta antiqua præ oculis habuerint, Aredium e regia stirpe ortum, vel in Commentario, Vitæ ejus præmisso vel alibi pronuntiare ad diem supra laudatum ausi sint, est sane, cur id, maxime cum nec ullum e monumentis illis magno in pretio videatur certo habendum, existimetur admodum dubium, utque proinde, etsi Odo, eadem ex stirpe et Aredium et Sanctum nostrum emerisise, affirmet, inde tamen, Sancti nostri genus ex alto regum sanguine ab Odone deduci, inferri indubitanter haud possit.

B
nec inde per
Mathildem a
Brancheo re-
cte deduci

25 Neque vero id inde, uti e jam dictis consequitur, ope Aredii, qui ex eadem, e qua Geraldus, stirpe ortus sit, deduci absque magno errandi periculo posse videtur. Modo, an idem S. Geraldus genus ex alto regum sanguine per Mathildem, Pipini Aquitanæ regis filium, quæ S. Geraldus avia castiterit, a Brancheo in opere, cui titulus: Vitæ Sanctorum Arvernæ, recte deducatur, dispiciamus. Scriptoris istius verba, quæ hic spectant quæque ex idiomate Gallico in Latinum hic convertio, sequentia hæc sunt: Ludovici Pii filius, Pippinus nomine, Aquitanæ rex, Geraldo, Albonis filio, Mathildem filiam matrimonio jungendam concessit; ex quibus natus est Auriliacensis comes, qui ex uxore Adeltrude sanctum Geraldum habuit. Ita ille; verum etsi quidem ita Sancti genus a regum sanguine per Mathildem, Pippini Aquitanæ regis filiam, apertissime deducatur, id tamen recte a se fieri, nulla scriptoris antiqui auctoritate dat probatum. Aliquem tamen Geraldum, cum Pippini Aquitanæ regis filia matrimonio junctum, quem Lemovicensem comitem et Pippini carum nominat cujusdam auctor fragmenti, a Bouqueto inter Rerum Gallicarum Scriptores tom. VII, pag. 480 editi, existitisse, haud diffiteor; sed, an is fuerit S. Geraldus nostri avus aut etiam illi sanguine conjunctus, me latet, nec illud edocet ullus alius hujus ætatis scriptor; ideo vagis dumtaxat ducti conjecturis illud asseruerunt pater Dominicus a Jesu Carmelita, quem laudat Brancheus, et Brancheus ipse.

C
probatum,
missaque
recentiorum
de Sancti
prosapia as-
sertis,

26 An Branchei et recentiorum auctoritate forte permotus Bouquetus tom. VIII Scriptorum Rerum Francicarum Geraldum Lemovicensem, ibidem pag. 235 in Chronico Ademari Cabannensis memoratum, in Notis, Chronico isti pag. 232 subjectis, et in Indice Onomastico appellaverit S. Geraldus patrem, edicendo non sum; sed, illum in errorem lapsus

fuisse, mihi induco in animum. Quem enim Geraldus nostri patrem ibidem nominat Bouquetus, ipse est, qui cum filio suo Widone ab Helia Petragoricensi comite, commisso prælio, post annum 940 victus fuit. Ast, S. Geraldus, anno circiter 855, uti e supra dictis liquet, nati annoque circiter 909, uti ex infra dicendis intelliges, e vivis sublatus, patrem ante seculum x obiisse, nemo non colliget ex iis, quæ S. Odo Vitæ edendæ num. 9 et 10 scribit. Mitto, quæ de Sancti prosapia scripserunt Historiæ Occitanæ auctores tom. I, pag. 727 et sequenti. Cum enim eorum dicta nullis omnino documentis, sed solis innixa sint conjecturis, nil certi ex his erui potest. Sufficit nobis, S. Geraldum inter Gallicanas familias insignem natalium splendorem fuisse adeptum; quæ vero de ejus prosapia a recentioribus dicuntur, cum nulla nobis, quibus firmentur, occurrant documenta, nec vel a B. Odone, vel ab aliis æqualibus aut supparibus auctoribus commemorantur, iis prætermittis, nonnulla modo de Sancti propinquis seu sanguinis vinculo cum eo conjunctis allegasse præstiterit.

AUCTORE
D. A. B.

27 Sancti sororem, quam chronologus Auriliacensis, cujus opus suis Analectis posteriori editioni a pag. 349 Mabillonius inseruit, Vicernam appellat, S. Odo Vitæ edendæ num. 78 nominat Avigernam. Duos hæc filios habuit, Rainaldum scilicet et Benedictum, qui forte jam ante S. Geraldum obierat, cum hic Testamenti Tabulas conficiens, illius non meminisset; eum tamen filium habuisse nomine Athonem, qui, ex Amelia uxore nulla prole suscepta, Lezatense cœnobium amplis ditatum bonis construxit, suspicantur Novæ Historiæ Occitanæ scriptores tom. II, pag. 590. Athonis exemplum imitata Amelia cœnobii alterius, sancti Petri de Curte nempe, Tolosanæ diocesis prope Verdunum oppidum, testo Mabillonio Annalium Benedictinorum ad annum 940, num. 13 fundamenta jecit. Ex Avigerna autem aut ex ejus filiis nata, ut apparet, adhuc fuit filia, quam principi Malamortensi nuptam suadet Gaufridus Prior Vosiensis, cujus opus, in tom. II Bibliothecæ Mss. a pag. 280 illatum, anno, ut in Syllabo, suæ isti Bibliothecæ præfixo, observat Labbeus, 1183 fuit contextum.

E
nonnulli na-
taliū splen-
dore

28 Sic enim habet cap. 3 ille scriptor: Eo tempore (scilicet Roberti, Francorum regis) Guido de Turribus, qui cognominatus est Niger, inter principes Lemovicini climatis probitatis titulo clarebat. Erat illi uxor non dispar natalibus, Engaleias nomine, filia principis Malamortensis Castri, quæ sancti Geraldus Aureliacensis ex nepte proneptis exstitisse narratur. Dein cap. vi, pag. 281 progeniem Guidonis de Turribus sequentem texit in modum Gaufridus: Guido, qui Petragorici auxilio comitis oppidum de Pompedour contra vicecomitem de Segur construxit, super castrum de las Tour, de Tenaffon et de Altefort, exceptis ecclesiis vel municipiis diversorum locorum, principatum habuisse narratur. Hic Guido Lemovicis in bello Kal. Augusti occubuisse et juxta portam monasterii australem tumulatus exstitisse refertur. Engaleias vero uxor illius Arnaco monacha effecta in senectute bona obiit vi Kal. Septembris. Hæc foris limen ostii, quo de claustro itur ad monasterium, sepeliri rogavit, ut fidelium ingredientium orationibus Deo spiri-

F
illustres, qui
cum S. Ge-
raldo

tus

AUCTORE
D. A. B.

tus illius devotius commendaretur. Horum filiam unicam Aolaars accepit Ademarum lo Contors de Laron filius Rogerii, de qua genuit Guidonem; postea obiit 2 Idus Julii juxta matrem sepulta, quia fragilis multum fuit... Guido de Agne sorore, principis castri de Chambon S. Valeriae, genuit Guidonem, Geraldum et Gulferium, et Arnaco tumulatur. Guido Hierosolimis obiit et filius ejus Oliverius, apud Ayent castri Exandonensis occisus 8 Kalend. Decembris, Arnaco honorifice tumulatur. Geraldus de Humberga, filia Sequini militis sui, genuit Guidonem et Seguinum. Guido de Matilde, matre Bosonis de Torena, quae Arnaco condita est, genuit Guidonem et Gulferium. Horum pater Hierosolimis obiit, cum rex Ludovicus illic perrexit. Guido de Helisabeth, filia Guidonis Flamene senioris, genuit Gulferium. Gulferius, filius Mathildis de Alpaide, filia Gaucelini de Petra-Bufferia, quae Arnaco tumulata in capitulo cum reliquis est, genuit Guidonem et Radulfum clericum (*hic Guido ad Petragoricensem cathedram anno 1209 ab Incarnatione Domini fuit evecus; cujus loco Rudulfum seu Rannulfum legendum, Dionysius Sammarthanus in Serie Episcoporum Petrocorensium tom, II Galliae Christianae col. 1472 opinatur.*)

B

sanguinis
vinculo

29 Seguinus, filius Humbergae de Brunicenda, filia Aimerici de Axia, genuit Geraldum et Seguinum. Seguinus de Aimelina, filia Betranni de Born, genuit Geraldum et Ranulfum. Superior ille, magnusque Gulpherius, de quo mentio in Historia Hierosolimitani belli, frater Guidonis et Geraldus, de Agne filia Rannulfi vicecomitis de Albusson, per quam habuit medietatem castri de Gimel, genuit Gulferium, qui Lemovicæ vulneratus, obiit in monasterio S. Martialis III Non. Martii, et Oliverium, ac Guidonem, qui Hierosolimis obiit, quando Ludovicus rex perrexit. Oliverius de Almode filia Archambaldi Barbati vicecomitis de Comborn, quae Arnaco IV Kal. Septembris condita jacet, genuit plures: tantum Agnes, quam Constantinus de Born habuit, et Gulferius superstites fuere. Constantinus de Born de Agne filia Oliverii genuit Gulferium, quem Guido, vicescomes Lemovicensis, destruxit.

C

conjuncti videntur, e scriptoribus antiquioribus recensentur.

30 Hæc *Gaufredus, Prior Vosiensis. Ad S. Geraldus stirpem haud dubie spectabat Joannes, qui Auriliacensis monasterii paulo post Geraldus mortem administrationem obtinuerat, quemque illius propinquum fuisse tradunt Auriliacensis chronologus et quædam Raimundi et Bernardi, Auriliacensis et Tutelensis monasteriorum abbatum, litteræ, quibus inter monachos utriusque ecclesiæ de nonnullis prædiis, quæ litis materiam præbebant, circa annum 984 initur concordia. Has litteras Historiæ Tutelensis Ecclesiæ pag. 379 Baluzius edidit. Cur autem Adalgarium, primum Auriliacensem abbatem S. Geraldus consanguineum Sammarthani Galliae Christianæ tom. III, pag. 117, et Baluzius mox citatus pag. 71 appellaverint, compertum haud habeo. Illud enim nec S. Odo, nec Auriliacensis auctor edicit. Baluzio forte hæc scribendi ansam dederint cujusdam in Historiæ Tutelensis Appendice pag. 343 et sequentibus occurrentia verba, quibus Amalgerius, cognomine Pallo, Romam cum beato Gerardo consanguineo suo frequentissime perrexisse*

dicitur. B. Robertum, Casæ-Dei abbatem, aliqua sanguinis propinquitate cum S. Gerardo junctum credi asserit, qui ejus Vitam, huic Operi ad 24 Aprilis insertam, composuit seculo XI, Marbodus, Andegavensis archidiaconus ac dein episcopus Redonensis. Hæc sunt ejus verba: Robertus, genere Arvernus, conditione liber, natus est de parentibus Christianis, matre Raingarde, patre Gerardo, qui, ut creditur, a beati Geraldus Auriliacensis stirpe priscam duxit originem. Sed hæc de Sancti nostri propinquis aut sanguine cum eo junctis dicta sufficiant.

§ III. Turbatus apud Francos rebus, cui regi S. Geraldus adhæserit. In Rannulfi, Aquitaniae ducis, mortis tempus inquiritur: illo mortuo, ad Wilhelmum Sanctus confugit: de Ademaro et quibusdam aliis, qui Sancto molesti fuerint.

Quasdam res, a Sancto gestas aut ad ejus historiam spectantes, a Vitæ edendæ num. 39 ad 46 ita narrat S. Odo, ut, nisi ad certam temporis epocham reducantur, haud facile intelligi queant. Igitur, ut debito istæ temporis ordine componantur et sic narrationi, a Sancti biographo contextæ, lux accedat, efficere hoc § conabor. Sed, quæ de Francicæ monarchiæ statu, exeunte seculo IX, habet sanctus abbas Vitæ edendæ num. 39, prius propono: Geraldus, inquit, frequenter a quibusdam provinciarum lacesitus est. Nam rei publicæ statu jam nimis turbato, regales vassos insolentia marchionum sibi subjugaverat. Jam itaque multarum causarum experimentis probatum fuerat, quod, ut scriptum est, Omnipotens erat contra hostes Geraldus.... Wilhelms plane dux Aquitanorum, cum tandem vehementer invalisset, non minis quidem, sed precibus agebat, ut Geraldus, a regia militia discedens, sese eidem commendaret, sed ille, favore comitis nuper usurpato, nequaquam consentit. Nepotem tamen suum, nomine Rainaldum, eidem cum ingenti militum numero commendavit.

32 Hæc S. Odo; quibus, ut apparet, Oddonis regni initia designare voluit; tanta enim fuit tum in Galliis rerum perturbatio, ut, Carolo ab Germanis anno 887 et sequenti rejecto et e vivis sublato, reges undique acclamantibus regni proceribus emerissent. Vix per sex annos, id est, ab anno 888 ad 894 aliqua pace potita est Aquitania. Enimvero etsi Aquitaniam intra regni, ad Oddonem nuper electum spectantis, limites reposuerint tum Abbo et, quisquis ille fuerit auctor, qui versus ejus de Parisiacæ civitatis obsidione Notis illustravit, tum Hugo Floriacensis, cujus opus Bouquetus tom. IX, pag. 321 edidit; licet, inquam, illi scriptores Aquitaniam ad Oddonis regnum pertinuisse innuerint, haud pauca tamen occurrunt monumenta, tum a Baluzio in Appendice ad Regum Francorum Capitularia col.

Sanctus mi-
serissimo in
Francia

F

existente re-
rum, qui hic

A 1522, tum a Mabillonio vel top. III Annalium Benedictinorum pag. 272, vel in Appendice ad Marcam Hispanicam col. 819 et sequentibus vulgata aut in Notis ad Oddonis regis diplomata præviis a Bouqueto tom. IX, pag. 440 laudata, quibus Oddonem ab omnibus Aquitanis tamquam regem statim regni sui initio non fuisse habitum, et magnos tum excitatos fuisse in Aquitania motus evincitur.

paucis describitur.

33 Illud etiam haud obscure indicant 1° Abbonis versus ex libro II, pag. 452 et 453 desumpti, qui sic habent :

Præterea astutos petiit (Oddo) præceps Aquitanos :

Mox sibi subjectis, Francorum regna revisit.

2° Hermann Contracti verba, ab Bouqueto tom. VIII, pag. 245 illustrata, quibus Ramnulfus, regio nomine usurpato, Aquitaniam Septimaniamque sibi vindicasse asseritur. Nec anno 889 sopita erant apud Aquitanos dissidiorum civilium semina ; cum non nisi aliquam hujus regionis partem sibi subdividisse Oddonem asserat annalista Vedastinus, cujus opus e Bibliothecæ Sithiensis schedis, seculo x scriptis, ab abbate Lebæus erutum, Bouquetus tom. VIII a pag. 79 edidit. Sic enim ad annum 889 scribit auctor, Oddonis regis æqualis : Post Nativitatem Domini cum paucis Francis Aquitaniam perrexit Odo, ut eos sibi sociaret. Quo audito, Ramnulfus dux maximæ partis Aquitanie cum sibi faventibus venit ad eum, adducens secum Karolum puerum, filium Hludowici Balbi regis, et juravit illi, quæ digna fuerunt. . . . Aquitanos itaque rex EX PARTE receptos festinavit propter Nortmannos redire in Franciam. Igitur aliqua Aquitanie pars hoc anno 889 Oddonem tamquam regem non habuit.

stata, regi,

34 His præmissis, quid per isthæc procellosa tempora egerit S. Geraldus, juverit inquirere. Enimvero, eum alicui regi tum subditum permansisse, verbis num. 31 recitatis docet S. Odo, qui horumce temporum motus paucis describit, dum Willelmum non minus, sed precipibus, ut a regia militia discederet, apud Geraldum egisse narrat. Proindeque Willelmus, necdum regio servitio adstrictus, forte ex his erat, qui, ut observant Mabillonius et Bouquetus, superius laudati, regem expectabant, et sic annos, a Caroli Crassi morte computatos, cartis publicis inscribent. Igitur hæc primi Odonis regis annis affigenda esse, verosimillimum mihi apparet.

Oddoni scilicet,

35 Ast quin Oddo fuerit ille, cui obsequium Geraldus exhibuisse dicitur, nullum fere est dubium. Ramnulfum enim regium nomen usurpasse, etsi Hermann Contractus ad annum 888 asserat, eum tamen, cum anno insequenti fidem juraturus ad Oddonis aulam secundum Annales Vedastinos accesserit, parvo admodum temporis spatio in Aquitanie partibus regem egisse, opinor. Porro alius præter Oddonem ab Aquitanis tamquam rex agnitus fuisse haud videtur: eum enim in maxima Aquitanie parte tamquam regem habitum fuisse, haud pauca testantur monumenta, quorum num. 32 meminimus; hoc idem edicit Vedastinus annalista, cujus verba num. 33 transcripta sunt. Hinc, eum ipsum extitisse, cui obsequium præstitit Geraldus,

vero apparet simillimum. Sed et Sanctum in ipsius aula aliquamdiu degisse, docet Ademar in Chronico, in Labbeana Bibliotheca tom. II a pag. 151 excuso. Hujus verba pag. 163 sic habent : Ramnulfus quoque Pictaviensis et Ademar filius Emenonis inimici erant pro urbe Pictavis, quam Ademar nitebatur sibi vindicare pro patre suo Emenone. Hic vero Ramnulfus ex conjuge legitima cum non haberet prolem, suscepit ex concubina filium, Eblum nomine, summamque habuit amicitiam cum propinquo amico suo Willelmo comite Avernis, et cum Roso principe Rodomi pactum firmavit propter metum Ademari. Hac de causa a rege Odone potius timore, quam amore honorabatur, dumque regalem aulam assiduaretur, veneno necatus, in extremis sancto Geraldo ibidem præsentem parvulum filium suum Eblum commisit tutandum. . . . Ademar autem. . . . a rege Odone magno honore in palatium habitus, post mortem Ramnulfus proventus est Pictavis comes; regressusque a palatio sanctus Geraldus clam subductum filium Ramnulfus a Pictavis Willelmo duci Aquitanie comiti Avernis credidit nutriendum, cui consanguineus erat. Isdem fere verbis scribit chronologus S. Mazentii seu Malleacensis ibidem pag. 201, atque Richardus Pictaviensis, cujus Chronicon tom. IX Bouquetianæ collectionis a pag. 21 excusum exstat. Ex quibus verbis patescit : 1°, S. Geraldum Oddoni regi his diebus paruisse ; 2°, Willelmum ante Ramnulfus mortem aut Oddoni adversatum esse aut ab ejus imperio defecisse, cum Ramnulfus ideo ab Oddone tamquam suspectus, quod eum Willelmo propinquo amicitia junctus erat, habitus fuerit; hinc jam ex Ademari et aliorum chronologorum narratione perspecta sunt, quæ de obsequio regi a Sancto præstito sanctus Odo sat obscure innuerat. Proindeque, ut Ramnulfus necem, in Oddonis aula veneno ipsi inflictam, ad certum et determinatum annum signemus, quanti in illustrandis S. Geraldus Actis intersit, nemo non videt.

36 Ramnulfus necis Ademar et Richardus Pictaviensis ita meminere, ut nulli certo anno illam assignant. Verum alii, qui de illa pariter mentionem instituerunt, non ad eundem omnes annum reponendam esse existimarunt. Malleacensis enim chronologus anno 890, Vedastinus anno 892, alii vero nonnulli, inter quos et Bouquetus tom. IX, pag. 8, anno 893 eam accidisse scripserunt. Verum quam ex his epochis tamquam certa habenda sit, examinemus. Et porro levem admodum fidem meriri videtur Malleacense Chronicon, in quo, ut Bouqueti verbis ex tom. IX, pag. 8 desumptis utar, res omnes, nullo servato temporum ordine, narrantur. Præterea, Ramnulfus mortuo, graviores motus in Aquitania, ex variis scriptoribus, sicuti infra dicenda aperient, excitatos fuisse, discimus. Porro vix aliqui apud Aquitanos annis 890 et 891 tumultus occurrunt, hinc annis insequentibus illius mors assignanda videtur. An ergo eam cum Bouqueto ad annum 893 signabimus? Sed quo monumento fretus id asseruerit, sane nobis non liquet. Enimvero Metensis annalista, qui Eboli mortem ad illum annum statuit, nihil omnino hic de Ramnulfus morte habet; insuper quominus anno 893 illius necem assignamus, gravioris momenti rationes, quas in hujus

AUCTORE
D. A. B.

E

usque ad
Ramnulfus necem,
F

S

AUCTORE
D. A. B.

§ decursu adducturi sumus, impediunt. Igitur, cum Vedastino monacho ad annum 892 Rannulfi necem, in Oddonis aula patratam, signandam esse duximus. Enimvero, hoc habet singulare horumce Annalium scriptor, inquit Bouquetus, quod, post annum 877, multa referat, quæ ad nostram historiam illustrandam maxime conducunt et quæ frustra apud alios quæras. De iis Annalibus idem sentit abbas Lebeuf in eruditissima sua Disceptatione Academia regie inscriptionum tom. XXIV inserta, ubi multa de scriptoris ætate et operis ejus utilitate et præstantia disserit vir eruditus. Annalistæ verba, quæ ad rem faciunt, huc transcribo.

anno 892,

37 Franci, inquit, qui duces Odoni regi infesti fuerant, sociatis sibi aliis, ut possent implere, quæ volebant (Carolus scilicet, Ludovici Balbi filium, ad solium paternum promovere) suaserunt regi, ut, relicta Francia, hiemandi gratia peteret Aquitaniam.... Et quia Rannulfus obierat, et quia Ebulus et Gozbertus ab illo desciverant, eos aut sibi resociaret, aut de regno suo pelleret, aut vita privaret. Ille credulus factus, consilio adquevit eorum, nescius, quæ sibi parabant. At ubi fines attigit Aquitaniam, Ebulus ejus adventum præsciens, in fugam versus interfectus est juxta quoddam castellum (Laudunense scilicet) lapide. Frater quoque ejus Gozbertus posthæc obsessus atque in brevi vitam finivit. Igitur post obsessum Laudunense castrum mense Julio, ut scribit annalista Metensis laudatus, Valtgario capite damnato, antequam ad motus Aquitaniam compescendos Oddo gressus dirigeret, ac proin anno 892 ante diem x Octobris, quæ tamquam Ebolo emortualis, teste Mabillonio Annalium Benedictinorum tom. III, pag. 283, in Necrologio Pratensi inscribitur, Rannulfus (Oddonem enim in Aquitaniam exeunte mense Septembri non appulisse, probat diploma, quo Oddo res quasdam abbati Arrematensi firmat, Conedæ in villa parochiæ Autissiodorensis ad Ligerim posita concessum et a Bouqueto Collectionis suæ tom. IX, pag. 459 et sequenti insertum) in aula Oddonis, qui tunc extra Aquitaniam limites, ut certo ex Vedastini codicis verbis apparet, commorabatur, veneno fuit extinctus, nec illius mors ad annum insequentem ullo modo differri posse videtur.

non 895, ut
hic

38 Et vero illud haud difficile eruitur ex versibus 532 et sequentibus quibus Abbo lib. II de Obsidione urbis Parisiacæ Ademarum, nunc contra Oddonis in Aquitania inimicos furentem, nunc contra Oddonem ipsum, qui Ademaro spreto, comitatum Pictaviensem, quem vivens Rannulfus habuerat, Roberto fratri concessit, dimicantem canit. Porro, illum comitatum usque ad mortem ipsi infictam Rannulfum tenuisse, omnes scriptores asserunt. Et licet hunc comitatum Rannulfo ereptum sibi vindicare voluisse Ademarum, nonnulli nos edoceant, tamen eum honorem isthunc non prius, quam cum, patrata Rannulfi nece, Roberto fuisset concessus, usurpasse æque certum apparet. Ast, si narrationis ordinem, ab Abbone servatum, attendas, Ademarum Pictaviensem comitatum, priusquam Caroli Simplicis in regem electio, quæ ineunte anno 893 a Franciæ proceribus facta est, ad Oddonis cognitionem perveniret, occupasse, indubitatum apparet. Quæ autem fuerit inter Oddonem et Aquitaniam prin-

cipes compositio, qua sancita, rex contra Carolum messivo tempore ex Aquitania in Franciam movit, licet nullus nos edoceat scriptor, ex iis tamen, quæ occurrunt, monumentis illam conjicere, haud difficile est. Ex charta quadam, cujus in Gallia Christiana auctæ tom. II, col. 433 Sammarthanus meminit, Willelmus, ab Oddone Adalgario S. Juliani Brivatensis abbati suffectus Aquitaniam ducatum obtinuisse videtur, saltem abs hoc tempore Willelmum illum occupasse cernimus; Ademarum vero Pictaviensem comitatum, Roberto vi et armis ereptum, pace sancita, retinuit. Sicque honoribus Rannulfi inter utrumque distributis, Aquitania Oddoni usque ad annum 898, quo hic mortem abiit, subjecta remansit, nec aliquid apud Aquitanos subortum fuisse, vel leve etiam dissidium invenio. Sic proinde Rannulfi nece, ad annum 892 cum Vedastino signata, facta historica inter se componi facile queunt: quod fieri nequit, si illam cum nonnullis recentioribus anno insequentem reponendam duxeris.

39 Huic tamen anno Vaissetius eam affixit, his potissimum ductis rationibus, quas summatim ex Historia Occitanæ tom. I, pag. 726 excerptas hic subdo: 1º Rannulfus, inquit, si Regionem et Metensem annalistam audias, cum Oddo mense Julio anni 892 contra rebelles Aquitanos movit, nondum veneno enectus fuerat; 2º vix hic obierat, cum Ebulus ejus filius clam Pictavis a S. Geraldo subductus ad Willelmum in Arverniam transiit. Ast Ebulus die xv Octobris anni 893 in Oddonis aula Pictavis erat, ut liquet ex ejusdem regis diplomate, hac die confecto, quo Oddo quasdam res, in Turonensi agro positas, Eblo juniore asserit; 3º denique anno 893 in vivis adhuc erat Rannulfus, qui, hoc anno rebus cum Oddone compositis seu pace cum illo sancita, in ejus aula degens, utpote regi suspectus, veneno tandem extinctus interit.

40 Verum nec Regino, nec annalista Metensis ullo in loco Rannulfi mortem ad annum 893 signarunt, qui tamen, ut, quod res est, dicam, Eboli Senioris obitum ad hunc annum non sat recte reponendum duxere. In vivis adhuc mense Julio anni 892 Rannulfum existitisse, haud equidem diffiteor, sed cum, priusquam Oddo ad primos rebellionis motus, in Aquitania excitatos, sedandos eo pergeret, obiisse, tamquam verosimillimum habeo. Illud enim expressis verbis innuit Vedastinus annalista, cujus verba num. 37 recitavimus, quique in enarrandis rebus ab Oddone gestis haud modicam meretur fidem; nec dubium mihi est, quin Vaissetius ejus hac de re sententiam fuisset secutus, si in scribenda Occitanæ Historia Vedastinos annales ad manum habuisset. Igitur secundum Vedastinum scriptorem Rannulfum, priusquam contra rebelles Aquitanos Oddo moveret, seu non multo post obsessum et captum Laudunense castrum enectum fuisse, est dicendum. Nec multum me movent, quæ ex diplomate, Idibus Octobris anno vi regni Oddonis concessa, quod post Besilium Bouquetus tom. IX, pag. 462 recudit, erere conatur Vaissetius. Enimvero hoc diplomate non quidem Pictavis, sicuti scribit ille auctor, sed apud S. Dionysium dato, res quasdam in agro Turonensi positas Ebolo asserit Oddo; sed quid obstat, quominus, rebus apud Aquitanos messivo tempore compositis, eas Ebolo largitus fuerit rex, qui Willelmo rebellionem Aquitanorum olim præcipuo, S. Juliani

D

contra Vaissetium, refutatis

E

quæ afferuntur argumentis,

F

Briva-

A *Briuatensis abbatiam, uti probat Dionysius Samaritanus charta, mense Augusto anni 893 consecrata, dederat?*

probat, reponendum, est obsecutus;

41 Perperam tertio loco Reginonem et Metensem annalistam laudans asserit Vassetius, anno 893 in vivis adhuc exstitisse Rannulfum, qui post electum in regem Carolum Simplem res cum Oddone composuerit. Ad hunc quippe annum de Rannulfo nostro nihil habent illi scriptores, qui nullo in loco mortis ejus meminere: eos proinde perperam interpretatus fuerit in signanda mortis illius epocha vir eruditus. Quid autem de charta Eboli, qua res nonnullas S. Martino Turonensi anno regis Oddonis tertio, die x Octobris anni 892 offert, sit sentiendum, dicere haud difficile est. Mendum enim ali-quod in notas illius chartae chronicae irrepsisse, sive illa ad annum Christi 891, sive potius, ut mihi videtur, ad annum 893 reponenda sit, certum omnino est. Si posteriori huic anno eam assignendam existimes, nihil hinc contra nos eruiere poterit Vassetius; cum enim die x Octobris ejusdem anni 893 Odo ab omnibus Aquitanis et a Willelmo ipso tanquam rex agnitus fuerit; Eboli certe ejus annum sextum chartae a se consecratae potuit adscribere. Igitur totam hanc de Rannulfi morte signanda disceptationem hac brevi observatione concludo: si illius necem ad annum 893 post diem Octobris decimam quintam cum Vassetio remittendam existimes, cum violenta illius mors tanquam belli apud Aquitanos signum fuerit, hinc a mense illo ad menses sequentes et per annum 894 bellum exarsisse, jure merito inferre licebit, quod certe neque verum, neque vero est simile. Perpensis igitur variis a Vassetio propositis rationibus, iisque cum seculi x monumentis collatis, annalistae Vedastino, qui Rannulfi necem circa mensem Augusti anni 892 accidisse innuit, standum esse opinor.

ast detin Willelmo armorum socius factus

42 Signata ad hunc annum et quidem circa Augustum Rannulfi morte, quot annis S. Geraldus Oddoni obsequium praestiterit aut illi tanquam regi fuerit addictus, facile intelligitur. Hinc etiam, quando ad Willelmum, qui Oddonis imperium agnoscere renuerat, Sanctus noster, qui prius a regis militia discedere voluerat, confugerit Willelmique hostes per longum tempus, ut a S. Odone dicitur persecutus sit, proum est eruiere. Quo minus enim Geraldus sub Augustum anni hujus 892, quo exci-tatos in Arvernia motus, patrata Rannulfi nece conspicimus, ad Willelmum confugisse credatur, nihil omnino impedire, unusquisque, qui, quae jam dixi, considerarit, facile admittet. Nec haec, quin Sanctus cum Willelmo ad pacem usque circa aesti-uum anni insequentis tempus in armis steterit, dubitare me sinunt, etsi interim hujus belli Aquitanici initio, quae de molestiis, ab Ademaro et aliis Sancto nostro inflictis, habet S. Odo, non minus assignenda opinor.

ab Ademaro hujusque assecit multas

43 Enimvero ea de causa Geraldum, quod hic in amicitia Willelmi devictus fuerat, Ademarus persecutus a S. Odone dicitur; hanc igitur persecutionem ad aestiuum tempus anni 893, quo Ademarus Emenonis filius (non ille, qui Divionensi castro praerat, de quo Mabillonius Annalium Benedictinorum tom. III, pag 314, 315, 435 et 436, quidquid scribat Lebeuf in suis ad Annales Vedastinos Notis, quas Academiae regiae Inscriptionum

tom. XXIV inseruit) Willelmo, armorum socius ab Vedastino annalista traditur, non differendam esse, existimo; proindeque hostile illud, quod Sanctum inter et Ademarus erat dissidium prius obtigisse apparet, cum nempe Oddonis partibus adstrictus Ademarus illius hostes armis undique insequatur. Ademarus in Aquitanos contra Oddonem rebellantes furentem Abbo lib. II de Obsidione Parisiorum verbis 432 et sequentibus quos hic subijcio canit:

AUCTORE D. A. B.

Appetit ergo furens illos vastans populansque Arva modo et vulgus; quamvis concludere nisus Urbes adversus.....
Consul Ademarus, regi copulatus eidem Progenie, cujus memini.

44 Haec ad annum 882 reponit Bouquetus tom. IX, pag. 24: et recte quidem; cum enim illa, antequam Carolus Simplex a Francorum proceribus exeunte hoc anno rex acclamatus fuisset, patrata esse, innuat Abbo scriptor synchronus, sub belli hujus Aquitanici initium reponenda sunt molestiae, quas Ademarus et alii ei adherentes Sancto intulerunt; et quidem circa mensem Octobrem, quo in Aquitaniam rebellantes debellaturus Odo se contulit, seu potius, ut opinor, postquam Odo, distributis inter Robertum fratrem suum et Hugonem Bituricensem comitem Willelmi et Rannulfi honoribus, Ademarus, qui comitatum Pictaviensem, a longo tempore ambiebat, animo exasperatus, junctis, ut verosimile est, cum Willelmo armis, comitatum Pictaviensem, Roberto concessum, ut occupavit, Willelmusque, Hugone superato, Avernensem comitatum, invito Oddone, retinuit. Quod quidem ante Caroli Simplicis in regem electionem et certe ante pacem, aestivo tempore anni 893 inter Aquitanos et Oddonem initam, Vedastini annalistae et Abbonis verbis innixus accidisse autumo.

passus est molestias:

B

45 Quae de variis, a Godefredo Torennensi comite aut ab Adalelmo, Ademari fratre, in res ad Sanctum spectantes aut in Auriliacense oppidum peractis, grassationibus num. 44 et sequentibus habet S. Odo, pari ratione aestivo tempore anni 892 assignenda autumo; nec sane ad alios Oddonis regni annos, quibus omnes apud Aquitanos sedati fuerunt motus excitati, remitti queunt. Quae autem animi constantia haec omnia adversa perpessus fuerit Geraldus, qua caritate quove Christiano animo erga inimicos egerit, passim, ubi de iis sermonem instituit, nos edocet S. Odo: ideoque de iis omnibus loqui necesse haud est.

quas Christiano animo pertulit Fir sanctus,

F

46 His subungere liceat nonnulla ex Gaufredi, Prioris Vosiensis, Chronico Bibliothecae Labbeanae tom. II a pag. 279 inserto, deprompta, et quae ad Sancti nostri historiam aliquatenus conferunt. Dum enim, inquit pag. 289 Gaufridus, seculi XII scriptor, conversaretur idem vir Dei Geraldus in saeculo, tumulum sancti apostoli Martialis honorifice crebro visitavit, ex cuius dono possessiones quasdam et ipsius annulum canonici sancti Stephani hactenus habere noscuntur. Qua de causa, dum transiret per publicam stratam juxta Podium cognomento de Grossas, injuria percussus est a quibusdam militibus, quos cognominabant Ragimbertos, maledixit eis, ac deinceps progenies illorum patitur detrimentum. Haec fama per suc-

saepe etiam, dum in saeculo adhuc versaretur, S. Martialis tumulum visitare solitus

cessiones

AUCTORE
D. A. B.

cessionibus Vosiensibus patet, qui hoc improperant militibus ejusdem villæ, qui de ipsorum stirpe processisse feruntur. *Cum de hoc facto nihil tradat S. Odo, fides sit penes auctorem. Forte hæc factis hic, de quibus S. Odo Vitæ edendæ num. 23, accensenda sunt; Sanctum tamen haud raro S. Martialis tumulum adisse, asserit sanctus abbas Vitæ edendæ num. 73.*

§ IV. Monasterium Auriliacense exstruit
S. Geraldus, variisque id prædiis ditat. Quo anno istud fecerit, et qui fuerint primi cœnobii illius abbates.

Monasterium
Auriliacense
a S. Geraldo
exstructum,
B

Insigne exstabat olim intra Arvernæ montes, Auriliaci nempe, monasterium, quod deinde in canonicorum collegium transiit, quodque quondam ad Claromontanam, nunc ad S. Flori diocesim pertinens, a S. Geraldo fuit extractum, ut probant: 1° S. Genulfi Vitæ, a Bollando ad XVII Januarii pag. 102 editæ scriptor, cujus verba hæc sunt: Sanctus Geraldus, vir magnæ sanctitatis ac præclaræ nobilitatis ipsis temporibus (Willelmi Pii scilicet) claruit, qui Auriliacum monasterium construxit. 2° Fragmenti Historiæ Francorum, inter Scriptores Rerum Gallicarum tom. VII, pag. 224 vulgati, auctor, qui ait: Sanctus Geraldus Auriliacum fundavit monasterium. 3° Ademarus Cabanensis in Chronico Abbatum S. Martialis pag. 272, tom. II Bibliothecæ Mss. Labbeanæ edito, ubi sic legitur: Anno vi Fulberti abbatis S. Geraldus obiit tertio Idus Octobris, sepultus in monasterio Petri apostoli, quod ipse ædificaverat. Idem asserunt chronologus Malleacensis, ejusdem Bibliothecæ pag. 201 et S. Odo in Vita Sancti nostri mox edenda num. 54. Hujus verba huc transcribo: Postquam.... divino cultui sese mancipavit (S. Geraldus nempe) per omnia, ut sua quoque Domino consecraret, Romam profectus est, et Aureliacum insigne prædium B. Petro Apostolorum principi, facto solemniter testamento, delegavit, cum tantis videlicet appendiciis, quæ monachis, quos ibidem congregare disposuerat, ad omne stipendium sufficere possent.... Censum quoque delegavit, qui ad urnam beati Petri annuatim redderetur.

quod quo honori et stabilitati ejus prospiciatur, privilegiis duobus,

48 Igitur S. Geraldum non solum hujus monasterii prima fundamenta jecisse, sed variis etiam bonis seu prædiis id cumulasse, æluide hic testatur sanctus abbas. Verum, ut hæc prædia, monachis concessa, ipsis asserta permanerent, vir Geraldus (ait Auriliacensis chronologus Mabillonii Analectorum pag. 237, tom. II editionis anni 1676) mittit ad Carolum, regem Franciæ, propter privilegia et honorem cœnobii, ut nulli subiceretur, nisi S. Petro ad censum duodecim solidorum persolvendum quolibet anno; in reliquis esset in potestate et auctoritate fundatoris et Viernæ seu Avignæ, sororis ejus et monachorum illic Deo famulantium. Cui supplicanti annuit rex Carolus diplomate, a Mabillonio pag. 8 sæculi Benedictini v, part. 1 edito, quod hic una cum alio Ludovici regis,

idem Caroli diploma confirmantis, recusum, lectoris oculis juverit subjecisse.

49 Horum diplomatum primum sequentibus his verbis concipitur: In nomine Sanctæ et Individuæ Trinitatis. Karolus, divina propitiante Clementia, rex. Si erga loca Sanctorum, divinis cultibus mancipata, beneficia opportuna largimur præmium apud Deum nobis æternæ remunerationis non diffidimus rependi. Idcirco notum esse volumus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus et nostris, tam præsentibus, quam futuris, quia quadam il-luster vir ac dilectus comes Geraldus presentia meæ sublimatis, suos dirigens legatos atque monachos, humillimis precibus per eos nostram deprecatus est celsitudinem, ut suum monasterium quod est in pago Arvernico situm, cognomento Aureliacum, in honorem sanctorum principis Petri et beati Clementis fundatum, ubi præest abbas Adalgarius una cum norma monachorum, ibidem Deo famulantium, et res eidem monasterio quas idem abbas et monachi, et ipse, rector et fundator ejusdem loci Geraldus tenuit, hoc est, ecclesia sancti Petri in Exitensi, et Glinico, et Curtiniaco, cum ecclesia sancti Cyrici, cum mansis et servis, de qua ipsi monachi potestati sancti Petri Pictensis persolvant v solidos annis singulis, et Magrino in Condacense, et vineas per loca a Deum timentibus ibidem traditas, sive mansa vel omnia ad jam dictum locum pertinentia, tam in rebus, quam in mancipiis, sub immunitatis nostræ tuitione suscipere dignaremur.

50 Cujus petitionem rectam esse cognoscen-tes, animæque nostræ salutem nihilominus perpendentes, libenter ei assensum præbuimus, et hanc nostram auctoritatem erga prædictum monasterium vel rectores illius sub plenissima immunitatis nostræ defensione fieri decrevimus, per quam præcipimus atque jubemus, ut ipse abbas et monachi ibi degentes sine ullius judicis potestate, nisi ipsius Geraldus et sororis * sub nostro mundeburdo securi permaneant: et nullus iudex publicus, vel quislibet ex judiciaria potestate, in ecclesias, aut loca, vel agros, seu reliquas possessiones præfati cœnobii, quas moderno tempore in quibuslibet pagis et territoriis infra ditionem regni nostri juste et legaliter possident, vel quæ deinceps in jure sancti loci divina Pietas augeri voluerit, ad causas audiendas vel freda exigenda, aut mansionaticos vel paratas facienda, aut fidejussores tollendos, seu homines ipsius monasterii tam ingenuos, quam alios super terram ipsius commanentes distringendos, nec ullas redhibitiones aut illicitas occasionem requirendas, nostris futurisque temporibus ingredi audeat, vel ea quæ supra memorata sunt, penitus exigere præsumat; sed liceat præfato abbati ejusque successoribus ac monachis res supra dicti monasterii sub nostræ immunitatis tuitione quieto ordine possidere, quatenus ipsis servis Dei, ibidem Domino famulantibus pro nobis ac regni nostri statu omnipotentis Dei misericordiam exorare delectet jugibus precibus. Ut autem hujus immunitatis atque confirmationis nostræ auctoritas majorem in Dei nomine obtineat vigorem, manu propria subter firmavimus; et anuli nostri impressione sigillari jussimus. Signum Karoli, gloriosissimi

regis

D

quorum tam primum

E

a Carolo Simplice,

* Avignæ

F

A regis. Heriveus notarius, ad vicem Folconis archiepiscopi, recognovit et subscripsit. Willermus comes ambasiavit. Datum III Nonas Julii, Indictione II, anno VII, regnante Karolo serenissimo rege. Actum apud Liturnum in Dei nomine feliciter, amen.

quam secundum, a Ludovico VIII concessum, hic exhibetur.

51 Tale est, quod monasterio Auriliacensi Franciæ rex Carolus Simplex concessit, privilegium seu diploma. En modo etiam, quod eidem, ut hoc confirmaret, Ludovicus, VII videlicet, Franciæ ejusdem rex impertit. Id sic habet: In nomine Sanctæ et Individuæ Trinitatis, amen. Hludovicus, divina propitiante Clementia, Francorum rex. Si erga loca Sanctorum, divinis cultibus mancipata, beneficia opportuna largimur, præmium nobis apud Deum æternæ remunerationis non diffidimus rependi. Idcirco notum esse volumus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus universis, tam præsentibus, quam futuris, quod cum essemus in Arvernia in obsidione apud Nonedam castellum, allatum est nobis in præsentia nostri privilegii Karoli, prædecessoris nostri, quod multa veneratione et auctoritate dignum æstimavimus, et ad instantiam precum Petri, abbatis de Aureliaco, consilio familiarium nostrorum inhærentes, quicquid in privilegio illo continebatur, et ecclesiæ de Aureliaco testimonio privilegii prædicti indultum fuerat in feudis et possessionibus universis, et omnibus, quæ ad jus ecclesiæ ipsius pertinet, sive in his, quæ ipsa ecclesia juste et rationabiliter adipisci poterit, confirmavimus et impressione nostri nominis muniri fecimus. Addimus etiam et omnino inhibemus, ne aliquis in regno nostro aliquod ædificium, quod in damno esse possit aliquo modo ecclesiæ præfatæ, aliqua occasione facere, vel ipsius jura aut possessiones auferre præsumat; sed liceat prænominato abbati ejusque successoribus et monachis possessiones ipsius monasterii modis quibuscumque poterit meliorare, et sub nostræ immunitatis tuitio quieto ordine possidere; quatinus ipsis servis, ibidem Deo famulantibus, pro nobis ac regni nostri statu omnipotentis Dei misericordiam jugibus precibus exorare delectet. Quod ut ratum in posterum habeatur, anuli nostri impressione confirmari præcepimus. Actum publice apud Nonedam anno ab incarnatione Domini MCLXIX, astantibus in palatio nostro, quorum nomina et signa subscripta sunt. Signum Comitum nostri Theobaldi Dapiferi nostri secretarii. S. Matthæi Camerarii. S. Guidonis Buticularii. S. Radulfi Constabularii. Data P. B. per manum Hugonis Cancellarii et Episcopi Suessionensis.

* Nonnette le beau

B Karoli, prædecessoris nostri, quod multa veneratione et auctoritate dignum æstimavimus, et ad instantiam precum Petri, abbatis de Aureliaco, consilio familiarium nostrorum inhærentes, quicquid in privilegio illo continebatur, et ecclesiæ de Aureliaco testimonio privilegii prædicti indultum fuerat in feudis et possessionibus universis, et omnibus, quæ ad jus ecclesiæ ipsius pertinet, sive in his, quæ ipsa ecclesia juste et rationabiliter adipisci poterit, confirmavimus et impressione nostri nominis muniri fecimus. Addimus etiam et omnino inhibemus, ne aliquis in regno nostro aliquod ædificium, quod in damno esse possit aliquo modo ecclesiæ præfatæ, aliqua occasione facere, vel ipsius jura aut possessiones auferre præsumat; sed liceat prænominato abbati ejusque successoribus et monachis possessiones ipsius monasterii modis quibuscumque poterit meliorare, et sub nostræ immunitatis tuitio quieto ordine possidere; quatinus ipsis servis, ibidem Deo famulantibus, pro nobis ac regni nostri statu omnipotentis Dei misericordiam jugibus precibus exorare delectet. Quod ut ratum in posterum habeatur, anuli nostri impressione confirmari præcepimus. Actum publice apud Nonedam anno ab incarnatione Domini MCLXIX, astantibus in palatio nostro, quorum nomina et signa subscripta sunt. Signum Comitum nostri Theobaldi Dapiferi nostri secretarii. S. Matthæi Camerarii. S. Guidonis Buticularii. S. Radulfi Constabularii. Data P. B. per manum Hugonis Cancellarii et Episcopi Suessionensis.

donatum, novis etiam fuit Geraldus testamento,

52 Ita sane, quæ monasterio Auriliacensi a S. Geraldo per testamentum, S. Odonis verbis, hic jam supra num. 47 datis, memoratum, fuerant collata, firmissime ei duobus modo huc transcriptis diplomatis seu privilegiis fuerunt asserta. Verum primarium istud, quo, quemadmodum jam nunc citata Odonis verba fidei faciunt, census etiam ad urnam beati Petri annuatim reddendus, delegatus fuit; fundationis monasterii Auriliacensis instrumentum temporum injuria verosimillime jam periit. Certe id, diligentissima licet facta indagine, nec in suppellectili nostra litteraria Ms., nec in am-

Tomus VI Octobris.

plissimis, quæ improbo eruditorum nonnullorum labore et studio prodire in lucem, scriptorum documentorumque antiquorum collectionibus invenire usquam quivi. In Notis quidem in S. Geraldus Vitam, ad Bibliotheca Cluniacensis calcem a pag. 30 adjectis quoddam recensetur Geraldus testamentum; verum id tam e principio et fine, quo constat, quam ex eo, quod, contra ac testamentum, ab Odone laudatum, fecisse, hujus verba, num. 47 recitata, produnt, nullam omnino census, ad beati Petri urnam quotannis pendendi, mentionem instituat, esse haud posse primum, quo facta fuit monasterii Auriliacensis fundatio, S. Geraldus testamentum, Andreas Quercetanus, a quo illud in dictas Notas illatum, contendit; ei autem etiam Sæculi v. Benedictini part. 1., pag. 7 Mabillonius ob rationes, quas ibidem allegat, assentitur, neque vero, ut mihi eundem apparet, immerito. Ast, etsi sic habeat, nihil tamen obstat, quo minus pro secundario quodammodo, quo fundatum a Sancto monasterium istud fuit, instrumento habeatur.

AUCTORE
D. A. B.

53 Per hoc enim, XVII regni Caroli Simplicis prædiis seu alterius cujusvis generis bonis, quæ, priusquam idem Carolus Simplex anno regni sui septimo diploma, supra huc transcriptum, impertiretur, eidem Auriliacensi monasterio contulerat, prædia alia adjecit, sicque hujus a se per primum suum testamentum factam ac porro a Carolo Simplice per diploma istud approbatam fundationem magis firmam ac stabilem effecit. Quare, cum sit equidem, cur istud, pro secundario quodammodo, ut dixi, instrumento fundationis monasterii Auriliacensis habendum, a nonnullis expetatur, juverit et illud, quo in hoc sese Sanctus sub suæ etiam, uti ex infra dicendis patescet, vitæ finem exhibuit munificum, lectoris oculis, non secus ac duo jam supra huc transcripta diplomata, hic subjecisse. Sic habet: Mundi termino appropinquante, ruinis crebescens, jam certa signa manifestantur, quia his advenientibus vere mundus arguetur. Et, si aliquid de rebus nostris locis Sanctorum conferimus, retributorem nobis esse Dominum, confidimus, qui dicit: « Date eleemosynam. » Ob hoc igitur ego Geraldus, considerans casum fragilitatis humanæ et pertimescens ultimum tremementem diem iudicii, propterea cedo ad loca Sanctorum et eorum servientium, et in substantia pauperum et parentibus meis atque fidelibus: hoc est, in primis ad locum pro Dei et S. Petri condonatum habeo, qui vocatur Aurelhacus monasterium, hoc est, quod a die præsentis ipsi monachi possident, et medietatem de ipsa curte, et ipsum castellum cum baccalaria dominicaria et duos mansos in Grandemonte et in Fabricas manso, ubi stabilis visus fuit manere Rainaldus, teneat, dum vivit; post obitum illius Ordini Aurelhaco remaneat.

quod intergrum
E

F

* adde quem

54 Mediam curtem æqualiter dividant Rainaldus et monachi, et post obitum illius omnia ad Aurelhacum succedant. De Catucerias curte medietatem Rainaldo nepoti meo dono, dum vivit, postea ad Aurelhacum remaneat. Villam meam ad illos Ermos monachi habeant. Villa mea Fraxininas monachi medietatem et Rainaldus medietatem, post obitum illius ad Aurelhacum remaneat.

hic pariter

AUCTORE
D. A. B.

neat. Curtogillo Rainaldus habeat, dum vivit. postea ad Aurelhacum remaneat. Claurgo ecclesiam monachi possideant. Curte mea Roacina Rainaldus, dum vivit, teneat, post obitum illius ad Aurelhacum remaneat. De hoc, quod in Goliaco visus sum habere, monachi medietatem, Rainaldus medietatem, dum vivit, post obitum illius ad Aurelhacum remaneat. Bonesia dono Amalfredo, filio Galamon, dum vivit, post obitum illius ad Aurelhacum remaneat. Similiter Marconi manso, quem Adoaldo emi, dum vivit, teneat, post illius obitum ad Aurelhacum remaneat. Quantumcumque ad ipsas causas supra nominatas aspicit aut aspiciere videtur quæsitum vel adinquirendum, cum ipsis mancipiis ibidem manentibus et eorum consanguineis, de foris his causis jam dictis degentibus et cum omnibus pertinentiis et appenditiis et adjacentiis eorum et ad integrum Domino et sancti Petri et sancti Clementis et eorum servientibus dono ad jure proprium habendi et usufructuarium recipiendi : ea ratione, dum vivo, possideam et post obitum nostrum Rainaldus nepos meus habeat potestatem de hoc supra nominato monasterio ad abbates mittendi, tollendi sint, causas monachorum inquirendi ante reges et comites et eorum vicarios, sive in diversis plagis monachorum et eorum familiis tuitione tenendi.

exhibetur,
possessio-
nis auctum,

55 Et accessio ista a me facta omnique tempore firma ac stabilis permaneat cum omni firmitate et manibus hominum roborata stipulatione quoque annexa : facta cessione ista in mense Septembrio sub die Jovis, anno xvii, quod Carolus rex sumpsit imperium ; et signatum Geraldus, qui donatione ista scribere vel affirmare rogavit. Signatum Fataldi, signatum Vigoni, signatum Vicarni, signatum Blandino, signatum Tugiranni : *Ad testamentum hoc indubie in Sancti nostri vita per sequentia isthæc Locum (Auriliacum scilicet) sicut olim decreverat, monachorum ditioni delegavit... spatio, quo supervixit, summo procuratione, ut omnes, ad se pertinentes, in pace dimitteret...* Prædia vel mancipia, quæ B. Petro non delegaverat, inter quosdam propinquos ac milites vel certe servitoribus dimisit. Nonnullis tamen eo tenore, quo, postquam obissent, ad Aureliacum accepta redissent Odonis num. 89 verba respicitur, uti quisque haud difficulter agnosceret, qui Geraldum, quod fecisse morti proximus his asseritur, testamento illo etiam fecisse, id evolvens didicerit. Verum etsi sic habeat, haud tamen vel in mox recitato Odonis textu vel in proxime huc transcripto Geraldus testamento, quo, ut jam docui, novis quidem possessionibus auctum, sed primo fundatum haud fuit Auriliacense monasterium quidquam invenio, unde vel utcumque, quo circiter tempore factum id sit, terminari queat.

anno circiter
uti hic addu-
cia

56 Quare, ut isthoc, quod hic maxime modo consideratur, evadat compertum, alio recurrendum jam est. Supra huc transcriptum, quo Carolus Simplex monasterii Auriliacensis foundationem ratam habuit diploma a principe isto haud prius, quam cum illud jam annis aliquot, quatuor verbi gratia aut quinque, fuisset fundatum, fuit concessum, uti fas est colligere ex eo, quod, teste ipsomet, quo de hic loquimur,

diplomate, jam tum, cum id daretur, in sacro isto asceterio monachi abbasque Adalgarius, hisce præpositus, exstiterint. Ut igitur, quo circiter tempore fundatum isthoc fuerit, necesse dumtaxat est, ut quo Christi anno diploma illud, quod iv Nonas Julii Indictione ii, anno septimo regnante Karolo serenissimo rege..., apud Liturnum datum notatur, a principe isthoc fuerit concessum, determinemus ; idque proinde hic modo sumus facturi. Tres epochas Carolum in suis diplomatibus adhibuisse, passim est notum. Prima, inquit Rerum Gallicarum Scriptorum tom. IX, pag. 466 et sequenti Benedictini horum editores, repetitur a die 27 Januarii anni 893, quo rex coronatus est ; secunda a die tertia Januarii anni 898, quo Odoni regi successit ; tertiam Mabillonius et Pagius deducunt a die 21 Januarii anni 912, quo Carolus, mortuo Ludovico Germaniæ rege, largiorem indeptus est hæreditatem ; trium autem harum epocharum prima in Caroli diplomatibus nonnumquam omissa, in nonnullis sola, in plerisque cum secunda et tertia legitur, sed in nullis omnino secunda seu quæ ab annis Caroli in successione Oddonis calculum ducit, absque prima, ut varia Caroli diplomata, inter Scriptores Rerum Gallicarum tom. IX, pag. 468 et sequentibus excusa, legentibus patescet, signatur.

D

E

57 Quæ cum ita sint, primam e tribus jam dictis epochis adhibuisse seu regni sui annos ab anno 893 Carolum Simplem in diplomate, Auriliacensibus concessio, computasse, idque proinde anno 899 datum fuisse, in animum induco, eo etiam partim impulsus : 1° quidem, quod isthoc anno indictione ii, qua diploma illud notatum etiam est, fuerit revera in cursu ; 2° autem, quod alia etiam nonnulla diplomata apud Scriptores Rerum Gallicarum tom. IX a pag. 476 ad 484 relata, quæ et ipsa anno Caroli septimo, Indictione secunda et apud Liturnum seu Turnum data notantur, ad eundem annum 899 e communi eruditorum consensu sint reponenda ; ac 3° denique, quod Fulco, Remensis archiepiscopus, nomen suum tamquam Caroli regis cancellarius diplomati, Auriliacensibus abs hoc concessio, adscripsit, neque tamen, si in hoc vel secundam vel tertiam e duabus supra memoratis epochis secutus Carolus fuisset, facere id potuisset, cum eo in casu diploma illud, non anno 899, sed, ut computanti patescet, vel anno 904 vel 911 datum fuisse oporteret, Fulcoque jam vivere ante utrumque hunc annum desiisset, uti inter omnes convenit. Jam vero, cum indubie, uti e jam dictis consequitur, diploma, quo Carolus Simplex monasterii Auriliacensis foundationem ratam habuit, anno 899 fuerit concessum, hocque priusquam illud daretur, annis quatuor aut quinque, ut supra docui, jam stetisset, consecrarium est, ut anno circiter 894 fuerit fundatum. Nec tantum sacrum istud asceterium Sanctus noster solide tunc fundavit, verum etiam deinde, ut in hoc religiosæ vitæ institutum sanctissime etiam post obitum suum observaretur, sedulo curavit ; neque vero omnino incassum, uti fas erit colligere ex iis, quæ hic infra allegabo, cum nonnulla de primis, qui monasterium illud rexerunt, abbatibus præmisero.

F

58 Adalgirum proto-pastorem seu primum monasterii Auriliacensis abbatem vocat chronologus Au-

ridenti, 891
fuit funda-
tum,
idque, cujus
aliquot tam
qui ante Ge-
raldi obitum.

reliacensis

A reliacensis, sui monasterii *Historiam* contexens. Ille, ut conjicit Mabillonius *Annalium Benedictinorum tom III, pag. 293*, erat unus ex nobilibus adolescentibus, quos in monasterio Vabrensi, ubi vigeat disciplina regularis, institui B. Geraldus curaverat. Ejus nomen S. Odo tacuit, quod ille dissolute vixerit, nec tamen ab officio pastorali eum removit B. Geraldus, quia neminem habebat, teste S. Odone, quem loco illius subrogare posset. *Missus est Adalricus ad Carolum regem, cui S. Geraldus propter illius sanctitatem et nobilitatem non solum carus, sed etiam familiarissimus erat, inquit chronologus, ut ab eo principe impetraret privilegium, a nobis supra excusum, quo monasterio, quæ huic fuerant collata, prædia et immunitates assererentur. Eum paulo ante S. Geraldum, qui anno 909, ut mox dicemus, ad cælos migravit, occubuisse, tradit Aureliacensis historicus. Adalgiri locum accepit Joannes, qui ex præclara, inquit chronographus Aureliacensis, S. Geraldus stirpe ortus, in litteris Raimundi Auriliacensis et Bernardi Tutelensis abbatum, a Baluzio in Notis ad Reginonem pag. 634, et in Historia Ecclesiæ Tutelensis pag. 625 et seq. vulgatis, S. Geraldus propinquus et utrique ecclesiæ prælatus dicitur. Si hujusce chronologi verba diligenter inspicias, nullum, cum S. Geraldus e vivis excessit, apud Auriliacenses tum abbatem existisse, argues. Adalgiro enim paulo ante Amicum Dei sublato, Joannes non nisi post ejus depositionem Auriliacensis cænobii clavum assumpsit.*

quam qui postea floruerunt,

B 59 Joannem usque ad annum 923 aut circiter, quo Rodulfus a Francis in regem electus est, vitam produxisse aut Tutelensi ecclesiæ præfuisse, vel ex eo liquet, quod hujus principis diplomate Aymo Tutelense monasterium, ut in eo regulare institutum instauraret, commendatum habuerit. Igitur Joannes aut ex vivis jam tum excesserat aut spontanea dimissione ecclesiæ Tutelensis prelaturam abjecerat. Eum vitam cum morte jam commutasse, cum S. Odo, Aymonis et Turpionis precibus adductus, ad S. Geraldus vitam litteris commendandam Tutela profectus, ad Auriliacense oppidum pervenit, verosimile vel idcirco crediderim, quod Odo, in S. Geraldus mores et vitam inquirens, nullam omnino Joannis Auriliacensis prælati, qui, teste Aureliacensi chronologo, nobilitate et industria præpollens et Romano Pontifici imprimis carus erat, rationem (neque enim illius, dum se id fecisse narrat, mentionem instituit) habuisse videatur; futurum autem fuisse quis credat, ut, si tum adhuc Joannes existisset in vivis, Odo tamen virum hunc, qui Geraldus, cum quo sanguine erat conjunctus, familiarissime, ut dubitandum non apparet, usus, eum Christianissimam vitam agentem pieque morientem viderat, qui miracula sive ante sive post mortem ab eodem patrata conspexerat aut audierat, de iis omnibus disserentem testantemque non audivisset, sed, eo prætermisso, alios monachos accitos et familiares, quos Vir Dei nutriverat, interrogare maluisset? Joannis itaque loco ad cænobium Tutelense moderandum Aymo accesserat, cum S. Odo, qui Joanni apud Auriliacenses abbas successit, nondum abbatis dignitate insignitus, ad Auriliacenses monachos, tum patre orbatos, in vitam et mores S. Geraldus, ut ex ipsius

Actis conjicere est, inquisiturus advenit. Teste autem Auriliacensi chronologo, anno 928, quo Romæ Leo VI per menses aliquot sedit, huic cænobio S. Odo præfuit; imo, eum ad hoc regendum assumptum fuisse tempore eodem, quo Tutelense monasterium gubernandum habuit, mihi sane vero apparet simillimum.

60 Sed Auriliaci certe adhuc abbas debebat anno circiter 930, quo juxta Aimoinum lib. 1 de Miraculis S. Benedicti cap. 14 Floriacense cænobium, ut in eo lapsam disciplinam restauraret, ingressus est. Variorum licet monasteriorum regimine distractus S. Odo, rerum tamen Auriliacensium præcipuam curam non abjecit, quam usque dum obiit, eum servasse, ex mox dicendis probabile fiet. Arnulfus in coabbatem a S. Odone electus, inter hujus monasterii abbates non numeratur a chronologo Aureliacensi, qui, statim atque de Odone fuit locutus, de Adraldo sermonem instituens, Geraldus de Sancto-Sereno quintum adscribit locum, ad quem tamen non nisi sextus spectaret, si quartus Arnulfo ab auctore fuisset concessus. Abbatum tamen Auriliacensium tabulis eum inscribunt utriusque Gallia Christiana editores, et Mabillonius *Annalium Benedictinorum tom. III, pag. 433*; quippe qui sive in erectione, sive in restauratione monasteriorum Tomeriensis et S. Theotfredi, ut abbas Auriliacensis comparet. Verum Arnulfo tamquam Odonis legato aut illius vices gerenti, anno 936, qui fuit Ludovici Transmarini primus, B. Marcellini, Ebredunensis episcopi, et aliorum Sanctorum ad ecclesiam cænobii Cantoligensis nuperrime erecti, sacra pignora transferendi, negotium commissum est, cujus translationis instrumentum exstat ad calcem tom. III *Annalium Benedictinorum pag. 707*. Unde, Arnulfus S. Odonis vices apud Auriliacenses egisse, non inepte argueris.

61 Adraldus monachus Conchensis, ex pago Ruthenico, abbas Auriliacensis creatus, S. Geraldus prophetiam, de qua in Vita ejus brevi edenda num. 78, complevit: Et cum basilica esset angusta, inquit chronologus, propter affluentem populum, de novo fundatam ecclesiam ampliavit, et construxit aliud monasterium ad Cadenacum. Inceptam hanc basilicam ad tectum perduxit Geraldus de Sancto-Sereno, Adraldi successor, absolutamque dedicari curavit anno 992, Indictione xv, non vero v, ut notavit Mabillonius *Annalium Benedictinorum tom. III, pag. 569*, Johanne Papa XIII adhuc Romæ sedente, restauravitque S. Clementis ecclesiam, quam S. Geraldus pater exererat. Ad initium regni Ludovici V pervenisse Geraldum, scribit Gerbertus *Epistola 71*, nomine, quam genere illustrior, qui primo Auriliaci monachus, dein Bobiensis abbas, postea Ravennensis et Remensis episcopus, tandem in summum Pontificem sub nomine Silvestri II electus est. Is, Geraldum tamquam carissimum veneratus, Raimundum abbatem, Geraldus successorem, magistrum habuit. Quanti autem illum fecerit Gerbertus, probant variae ejus epistolæ, maxime illa, quæ num. 91 edita est.

62 Adraldus II magnum pondus auri et argenti, quod mater ipsi commiserat, in basilicæ ornamentum consumpsit: inter cætera imaginem S. Geraldus ex auro puro fabricavit, altareque argenteum deco-

AUCTORE
D. A. B.

E

F

seculo de-
mum XVI ad
slatum secu-
larem trans-
vit.

ravit

AUCTORE
D. A. B.

ravit pluribus gemmis. Illius abbatis tempore Leo, abbas de Fundo et Cajetæ episcopus, qui Romano concilio anno 1059 et ecclesiæ Montis-Cassini dedicationi anno 1071 vel 1072 interfuit, Auriliacum secedens, annuentibus abbate et monachis, sub crypta quadam se reclusit pieque ibidem vitam terminavit. Obiit ipse Adraldus XVIII Calendas Novembris, ut scribit chronologus Aureliacensis, cujus a me in adornanda hac brevi abbatum notitia jam adhibitis assertis, sequentia adhuc, quæ suppeditat, verba adjungo: Fuit, inquit, illa ætate (id est, x et xi seculis) abbatia Auriliacensis inter cæteras florentissima ob pietatemque monachi præstabant. Et tum, ut inquirunt Sammarthani Veteris Galliæ Christianæ editores tomo III ad verbum Aureliacum, tanta ipsius fama erat, ut inter reliquas Septimanis præcelleret... Præterea hanc domum a primis seculis insignem commendabat præclara scientiarum academia, ex qua viri doctrina præstantes diversis temporibus prodire. Verum seculo quinto decimo medio, inquit Mabillonius Sæculi v Benedictini part. 1, pag. 10, inclinare cepit apud Auriliacenses monastica disciplina, et anno 1561 sub abbate Martino de Balma, bullis a Pio IV datis, hoc monasterium ad secularem statum transivit et etiamnum perseverat.

B

§ V. Quo tempore S. Geraldus obiit et an in monasterio Auriliacensi vel sepultus, vel vitam monasticam fuerit professus.

Sanctus, cujus obitus ad unum eundemque annum ab omnibus haud refertur,

C

De anno, quo S. Geraldus vitam mortalem cum immortalis commutaverit, inter se dissident eruditi. Brancheus in libro de Sanctis Arvernæ pag. 544 ad annum 919 sancti Viri obitum reposuit; diem vero et annum ejus mortis e pervetusto codice, ad ecclesiam Auriliacensem pertinente, se eruisse affirmat pater Dominicus a Jesu, quem laudat D. pastor Savennensis in oratione. S. Geraldus Historiæ Gallicæ præfixa pag. 36, in qua hæc leguntur: Migravit autem beatus Geraldus mense octavo, tertio Idus ejusdem, anno ab Incarnatione Domini MCCCXVIII, Romanæ Ecclesiæ præsidente Joanne Papa Nono, imperante Berengario, regnante in Francia Carolo Minore. Idem fere, sed diversis verbis, habet cantus quidam rhythmicus, quem Sequentiam seu Prosam vocant, in honore S. Geraldus cantari solitus et in dicto codice etiam asservatus, cujus verba hic subdo: Octobris tertio Idus, Geraldus, aureum sidus, sanctum fecit transitum, anno Christi nongenteno, octavo quoque et deno Deo dedit spiritum. Joanne Nono regente Papatum, et imperante domno Berengario, Carolo rege Minore, magno jugiter honore Sanctorum rosario. Ita ut ex duplici illo documento, Geraldum die 13 Octobris anni 918 diem clausisse extremum, crediderint scriptores, quos mox appellavimus. Ad annum vero 917 ejus mortem collocat Chronicon quoddam Lemovicense, in suis ad Bibliothecam Cluniacensem Notis pag. 37 a Querce-

tano laudatum, in quo hæc leguntur: Anno Domini MCCCXVII sanctus Geraldus vita et miraculis celebris obiit. Qui Ademari Cabanensis calculo firmius adhærent, non ad annum 907, ut nonnulli autumarunt, sed circa annum 905 signare debent beati Viri obitum. Cum enim sextus Fulberti, nominis hujus secundi abbatis S. Martialis, annus, ad quem is scriptor Sancti nostri mortem refert, partim non in 907, sed in annum Christi 905 incidat, oportet, ut circa hunc, qui e dicti scriptoris verbis calculum ducunt, Geraldus obitum consignent.

64 Ast an vere Sanctus anno 905 et non potius alio posteriori obiisse est credendus? Id, ut jam indicavi, inter eruditos controvertitur. Nec controversiæ huic dirimendæ sufficiunt, quæ scribit S. Odo, S. Geraldus morientis historiam num. 90 Vitæ ejus edendæ his verbis contenzens: Intrante vero jam suæ migrationis tempore, morabatur sanctus Geraldus apud Cezerniacum quandam sui juris ecclesiam..... dissolutionem igitur sui jam instare cognoscens Amblardum episcopum jubet evocari, ut ejus transitum suis orationibus muniret.... Sexta namque feria, dilucescente die, ingravescere se sentiens.... subjunxit illud verbum, quod ei semper familiarissimum fuit: Subvenite, Servi Dei.... tum vero Dominicum Corpus, quod expectabat, sua sponte suscepit et ita felix illa anima ad cælos migravit. Quibus partim et aliis Odonis verbis Sæculi v Benedictini part. 1, pag. 9 relatis addit de Geraldus obitu Mabillonius: Neque ante annum 909 statui, neque post annum 912 rejici potest: primum vetant testamenti tabulæ, ad eodem Geraldo mense Septembri anni 909 conditæ; alterum mors Adelardi seu Amblardi, episcopi Claromontensis, qui Geraldo morienti adfuit, atque mense Septembri anni 912 Arnoldum habuit successorem. Equidem S. Geraldus obitum ante annum 909 reponi non posse, sive annus XVII Caroli Junioris, illius testamento inscriptus ad annum 909 signandus dicatur, sive annus ille a morte Oddonis ductus ad annum 914 reponendus, sit, cum Mabillonio opinor. At cum, Adelardum episcopum, cum S. Geraldo in extremis adfuit, ante mensem Septembrem anni 912, sicuti Mabillonius verbis mox recitatis scripsit, obiisse non ita sit certum, enimvero, quominus beati Confessoris mors post annum 912 rejici queat, tempus, quo Adelardus obiit, non impedit; sed, ut Geraldus mors certiori argumento signetur, de anno, quo Adelardus episcopus, qui Sancto morienti adfuit, occubuit, nonnullæ hic difficultates solvendæ nobis occurrunt.

65 S. Geraldus mortem post annum 912 reponi non posse, ea adductus ratione Mabillonius existimavit, quod mense Septembri anni vigesimi Caroli regis Adelardus Claromontensis episcopus jam tum successorem habuerit Arnoldum, qui suo nomine chartam, ab Ebolo pro fundatione monasterii Dolensis concessam et mense prædicto anni vigesimi Caroli regis confectam, signavit. Sed si hanc ad annum 912 reponendam loco citato putarit vir eruditus, cur, quæso, tom. III Annalium pag. 357 eandem anno 917 illigavit, huic etiam anno Dolensis monasterii fundationem innectens? Mabillonii sententiam procul dubio secuti sunt Scriptorum

Rerum

D

nec ante annum 909, nec post annum,

E

F

etsi interim hoc postremo nec ratio, quam Mabillonius adducit,

- A *Rerum Gallicarum editores tom. IX, pag. 713, qui ibidem hanc Eboi chartam anno 917 pariter illigarunt, huicque proinde et nos cum viris illis eruditissimis documentum istud affigimus. Et vero hisce Caroli Simplicis temporibus apud Aquitanos et Burgundiones personæ tum publicæ, tum privatz, a morte Oddonis, quæ ineunte anno 898 accidit, calculum ducentes, annos regni Caroli regis numerabant, ut in Appendice ad Marcam Hispanicam col. 835 et sequenti, itemque Scriptorum Rerum Gallicarum tom. IX, pag. 495, 499 et 507, et in Annalibus Benedictinis tom. III, pag. 358 et 360 videre est. Nec Eboi in charta mox relata diversum calculum instituit; et quidem ad hoc credendum eo magis adducor, quod revera ad annum 917 monasterii sui initia reponat chronologus Dolensis, cujus opus edidit Labbeus tom. I Bibliothecæ Mss. pag. 315. Hujus auctoris verba huc transcribo: Anno DCCCXXII, inquit, fundatus est locus Dolensis monasterii ab Ebone Seniore, primo domino Dolensi; cujus dedicatio anno 920 inscripta ibidem legitur. Idem tradit Ademarus Cabanensis, tom. II ejusdem Bibliothecæ pag. 164 scribens: Eo tempore (anno nempe 917) Ebo Bituricus cepit ædificare cœnobium Dolense in honore Dei Matris.*

nec insertio hic allegata

- B *66 Hinc ruit totum Mabillonii argumentum, cumque proinde non sit, cur ob id jam inde ab anno 912 Adelardum Arnolde sedem cessisse, dicamus, enimvero tempus mortis Adelardi, qui sancto Viro morienti adfuit, impedire non debet, quominus hic, qui, quemadmodum ex infra dicendis intelliges, decima tertia Octobris die in feriam sextam incidit, obiisse statuatur. Verum nullo pacto post annum 915, nec proinde ad annum 917, ut voluit chronologus Lemovicensis, nec ad annos 918 et 919, ut scripserunt Brancheus, Dominicus a Jesu et pastor Savanensis, sancti Viri mors rejici potest; quippe mense Septembri anni 917 Adelardus Arnolde locum cesserat, ut ex Eboi charta certissimum sit, nec dies XIII Octobris, sancti Confessoris emortualis, his annis in feriam sextam incidit, quæ, ut apte signetur sancti Viri obitus, ab eruditissimis negligenda non sunt.*
- C *Sed disserentibus nobis ad manum venit quædam capsæ, sanctorum martyrum Agricoli et Vitalis reliquias olim complexæ, inscriptio, a Dionysio Sammarthano Gallicæ Christianæ tom. II, col. 254 inserta, quæ si, ut asserit vir eruditus, ad Carolum Simplem spectet, consecrarium erit, ut Adelardi episcopi Claromontensis mors anno 910 vel 911 sit innectenda, utque proinde Sancti nostri obitus ultra annum 912 haud possit differri. Ast, priusquam ad hoc respondeam, en inscriptionis verba: In nomine Dei summi et in honore sanctorum martyrum Agricoli et Vitalis Arvernæ civitatis hanc capsam ex Elimonia * Carolo rege anno decimo octavo regni sui, nec non Hicterio comite vel reliquis Christianis, qui hunc vel gemmas congregaverunt pro animas eorum, Haddebertus episcopus fieri rogavit, et vos, domini episcopi, successores vestri cum clero vestro in mercede, orate pro nobis, Deodiggus fecit. Cum annus decimus octavus regni Caroli in inscriptione modo data signetur, erit sane, cur hæc, si per Carolum, quem memorat, Carolus Simplex debeat intelligi, ad annum Christi 910 vel*

* elemosyna

911 referatur, utque proinde Adelardus, e vivis jam tum sublatus, Haddeberto, in inscriptione nominato, locum in sede Alvernensi seu Claromontensi annorum illorum alterutro atque adeo ante annum 912 cessisse dicatur.

67 Verum per Carolum, in inscriptione ista memoratum, non Carolus Simplex, sed Carolus Magnus debet intelligi: 1º etenim hujusce principis diebus, id est, circa annum 764, ut ipse fatetur laudatus Sammarthanus, apud Arvernos sedebat Haddebertus; 2º Carolus Magnus ad annum 773 Arvernis comitem præfecerat quemdam Hicterium, de quo auctor Vitæ Ludovici Pii, tom. VI Rerum Gallicarum pag. 88 excusæ. Hunc comitem tanquam Caroli hominem ligum memorat doctissimus Savaro sub annum 778 in Originibus Claromontanæ civitatis pag. 35: Carolo Magno proinde imperante, seculo IX et medio elapso, Arvernis Haddebertus præerat, et rebus administrandis hoc tempore præfectus erat Hicterius, comes; quæ quidem ad rem nostram propugnandam non parum faciunt. Quid igitur vetat, quominus ad hoc tempus hanc inscriptionem sanctorum martyrum Agricoli et Vitalis capsæ insculptam fuisse, asseramus? Sed ex altera inscriptione, ab eodem Sammarthano transcripta, res adhuc magis elucescet. Hujus documenti verba sequentia hæc sunt: Hic reliquie de caput S. Agricoli et sancti Vitalis... Haddebertus episcopus in Bononia, jubente Carolo rege, recipit; festo eorum IV Kal. Decembris. Hinc liquet, Haddebertum ex Bononiensi ditionis Pontificiæ civitate illas sanctorum Martyrum exuvias, Carolo rege jubente, accepisse. Quis autem, civitati huic Carolum Magnum imperasse, nesciat, cum, ipso largiente, summo Pontifici hæc civitas cesserit, quæ nunquam utique sub Caroli Simplicis ditione exstitit? Inscriptio ergo num. 66 recitata, quæ Caroli nomine notatur, non ad Carolum Simplem, sed ad Carolum Magnum spectat, estque adeo anno Christi 785, qui posterioris hujus principis est decimus octavus, illiganda; cum autem sic habeat, ac proin non sit, cur Haddebertus quispiam anno 910 aut sequenti sedem Claromontensem occupasse ob inscriptionem illam cum Sammarthano dicatur, non est etiam, cur jam tum Adelardus, cui proxime Haddebertus successisset, e vivis excessisse atque adeo Sancti nostri, cui morienti Adelardus adstitit, tempus emortuale ultra horum annorum alterutrum aut etiam ultra annum 912 differri haud posse ob eandem inscriptionem credatur.

68 Ast an re etiam ipsa ultra annum 912 Sancti nostri mors potest differri? Fieri id non posse, sed, hanc anno 909 verosimilius accidisse, mihi equidem ob jam nunc dicenda in animum induco. Per Odonis verba, jam hic supra num. 55 recitata, ad Sancti nostri, ut ibidem docui, testamentum, anno regni Caroli Simplicis septimo decimo conditum, respicitur; ut, quæ S. Geraldus fecisse verbis illis narratur, testamento isthoc fecisse sit censendus; cum ista autem Sanctum, paulo dumtaxat, priusquam moreretur, fecisse, non obscure prodant, quæ Odo mox dicto num. 89 proximeque ante et post scribit, consecrarium est, ut testamentum istud Sanctus paulo dumtaxat ante obitum suum condiderit, atque proinde haud diu, postquam id fecisset, diem extremum clauserit. Verum quo Christi anno fuit testamentum conditum?

AUCTOR
D. A. B.

evictum det.

E

F

912, sed anno, ut verosimilius

AUCTORE
D. A. B.

conditum? Decimus septimus regni Caroli Simpli-
cis annus, cujus mense Septembri factum notatur,
vel ab anno 893, quo Carolus Remis fuit inunctus,
vel certe (neque enim a tertia Caroli epocha seu anno
912, ne alioquin post annum 915, quod fieri non
posse, num. 66 jam docui, reponendus sit Sancti
obitus, inchoari calculus potest) ab anno 898, quo in
Aquitania post mortem Oddonis regnare incepit, est
numerandus; si ab anno 893 calculum incipias,
anno 909, si autem ab anno 898 numerare velis,
anno 914 conditum fuisse testamentum erit dicen-
dum, ut computanti pateat; cum autem sic habeat,
consecrarium e jam dictis est, ut Sanctus noster
mense Septembri seu anni 909 seu anni 914 adhuc
currente vel certe haud diu post diem extremum
clauserit.

apparet, 900
diem extre-
mum clausit;

69 Ac id quidem sat certum apparet; verum cum
Sanctus, ut Odo diserite tradit, feria sexta, et qui-
dem non decima, ut Petrus de Natalibus aliique
nonnulli recentiores hunc secuti volunt, sed, quem-
admodum Ademarum scribit communisque ecclesia-
rum Alvernia fert traditio, tertia decima Octo-
bris die vitam cum morte commutarit, ac proin
haud alio anno, quam quo decima tertia Octobris
dies in feriam sextam incidit, obiisse sit dicendus,
consecrarium est, ut anno equidem 914, utpote quo
tertia decima Octobris dies in feriam sextam non
inciderit, vita functus haud sit; quare cum anno,
qui hunc proxime excepit, 915 tertia decima Octo-
bris dies in feriam sextam incidit, consecrarium
ulterius e jam dictis fit, ut vel posteriori isthoc anno,
vel anno 909, quo pariter tertia decima Octobris
dies in feriam sextam incidit, obiisse sit credendus;
id autem posteriori isthoc anno accidisse, verosimi-
lius opinor, quod inter anni quidem 914 Septem-
brem, quo e dictis testamentum, XVII regni Caroli
Simplicis anno notatum, conditum esse potest, et
anni 915 tertiam decimam Octobris diem unius am-
plius anni temporis spatium, inter anni vero 909
Septembrem, quo pariter e jam dictis testamentum
illud conditum esse potest, et anni ejusdem 909 ter-
tiam decimam Octobris diem paucarum dumtaxat
hebdomadatum tempus intercesserit, Sanctusque, ut
supra docui, haud diu, postquam dictum testamentum
condidisset, diem extremum clauserit. Ut sit, cum
id equidem e jam dictis indubie vel anno 915, vel
909, verosimiliusque duorum horum annorum po-
steriori acciderit, hinc circa hunc obiisse Geraldum,
hic supra in margine indicavi. A tempore, quo S.
Geraldus obiit, ad locum, quo fuerit sepultus, ser-
monem jam convertamus.

etsi autem in
Auriliacensi
uti hic addu-
cta probant,
monasterio
fuerit sepul-
tus,

70 S. Geraldus, qui Ceserniaci feria sexta e vivis
excesserat, corpus Dominica sequenti Auriliacum,
quo tumulo ibidem conderetur, delatum est. Sed au-
diendus Odo, num. 96 Vitae edendae haec narrans:
Sui autem, quam plurimis comitantibus turbis,
corpus illud sanctum ad Aureliacum, sicut ipse
jusserat, detulerunt, et in aristonem lapidem, ad
sinistram scilicet basilicae ipsius, collocaverunt
juxta aram sancti Petri, ita ut sepulchrum ejus
habeatur in dextro et ipsum nihilominus in dex-
trorsum. Et num. 98 haec addit: Dominica igitur
post transitum ejus insecuta, multis, ut diximus,
comitantibus turbis, ad Aureliacum delatus est.
Idem asserunt chronologus Lemovicensis, a Quer-

etano in Notis ad Bibliothecam Cluniacensem
pag. 37 citatus, et Ademarum in Chronico Abbatum
S. Martialis Lemovicensis, superius a nobis num.
61 et sequenti hujus Commentarii laudato; qui-
bus relatis, sacras S. Geraldus exuvias in ecclesia
Auriliacensi Dominica die, ejus obitum insecuta,
terrae juxta aram S. Petri mandatas fuisse, dilu-
cide probatur.

71 Fuisse itaque S. Geraldum in monasterio Au-
riliacensi sepulchrum, certum est atque indubitatum;
ast an ibidem antea vitam monasticam fuerat profes-
sus? Primus, a quo id, ut ego quidem novi, assera-
tur, est Petrus de Natalibus, qui in suo Sanctorum
Catalogo lib. IX, cap. XLV sanctum Virum monastico
statui adscripsit his verbis: Geraldus, relicto se-
culo, monasterium in proprio solo in Aureliaco
construxit, quod de suis facultatibus large dota-
vit, in quo se monachum fecit, et multa vitae
sanctitate et abstinencia claruit, etc. Equinum in
sua annuntiatione ad diem X Octobris secuti sunt
Maurolycus, Felicianus, Dorgantius, Wionus et Fer-
rarius in Generali suo Sanctorum Catalogo; verum
hiscis omnibus hagiologis pro responso sint, quae Odo,
Sancto nostro aequalis, in Actis edendis num. 53
tradit his verbis: Gausbertum, venerabilem et
laude dignum plane episcopum, cum aliis qui-
busdam honestis viris evocavit Geraldus, et, qua
mentis cogitatione incitaretur, familiariter indi-
cavit. Etenim dominus iste Gausbertus Viro Dei
carissimus erat, et pro communi sanctitate mu-
tuum sibi invicem contubernium praestabant. Ex-
ponit itaque praesentis vitae sibi inesse fastidium
et religionis habitum desiderare, Romam profi-
cisci velle et praedia sua beato Petro, Apostolo-
rum Principi, jure testamentario delegare. Cum-
que de hoc diu tractatum esset, vir Domini
Gausbertus, altiori consilio causam inspiciens,
tandem suasit, in seculari habitu sese specie tenus
pro communi salute provincialium retineret: res
vero, sicut vellet, beato Petro dicaret. At ille,
ne suae diffinitioni pertinacius inhaerens inobe-
dienter egisse videretur, assensus est.

72 Et num. 67 addit: Noverant autem sui,
quod religionis habitum toto nisu cupiebat. Sed,
cum esset providus, considerans, quia profes-
sores sublimis propositi, dum seculi amore corrup-
pantur, gravius ab alto ruunt, satius aestimavit
sic stare, quam absque prohibitatis cooperantibus
rem tam arduam attentare. Si igitur votum illius
inspicias, monasticae professionis fidem Christo
per devotionem servavit. Et laus valde eminens
est in habitu seculari religionis proposito deservire,
sicut e contra nimis ignominiosum est, sub
ejusdem religionis indumento saeculum quaesisse.
Cum ergo Vir iste non haberet fratres, ut praefati
sumus, cum quibus bene et jocunditer habi-
taret in unum, vitae hujus incolatum taediose fe-
rebat. Et, sicut olim columba Noë, cum foris
non invenisset, ubi requiesceret, ad arcam et ad
ipsum Noë redibat, sic iste Vir inter hujus seculi
fluctus, ad secretum cordis recurrrens, in Christi
delectatione quiescebat. Geraldus itaque, uti ex
duobus hisce Vitae ejus textibus fas est colligere, nec
religionis seu monasticum habitum, etsi hunc ar-
dentissime etiam desideraret, unquam induit, nec in

haud fuit ta-
men in hoc,
uti hic

allegata evi-
ctum dant,
F

mona-

A monasterio seu cœnobio vitam communem cum fratribus seu monachis duxit, sed, laicali habitu retento, Domino in seculo, non secus ac si monachus fuisset, servivit. Geraldum monasticum habitum non assumpsisse, sed, veste laici retenta Domino in seculo servivisse, duo codices, S. Sabini nempe apud Saussayum, et Aquicinctinus inter Auctaria hujus diei, apud Sollerium laudata et ut ex Saussayo pag. 1247, et Sollerio in Præfatione ad Usuardum pag. 61 intelligitur, seculo XIII et XIV exarata, non obscure etiam produnt, cum prioris codicis in § sequenti verba mox danda sint, et cum ambo iisdem fere verbis id annuntient, posteris dumtaxat scripta hic subdo. Sic habent: Eodem die S. Geraldus confessoris; qui licet in laicali habitu Christianæ religioni inhærens viriliter, quemadmodum Deo charus exstiterit, per miracula monstratum est, quæ vivens gessit et multipliciter post mortem operatur. Itaque Geraldus in seculari seu laicali dumtaxat veste Domino servivit, nec unquam, ut supra recitata Odonis verba fidem faciunt, habitum monasticum induit, nec monachis seu fratribus in cœnobio convixit; hinc, cum vitam monasticam haud fuisse amplexum ac proin monachum haud exstivisse, apparet indubitatum.

vitam monasticam unquam professus.

B 73 Merito igitur Menardus in suo Martyrologio Benedictino pag. 34 et Bucelinus in suo Menologio ad XIII Octobris, S. Geraldum fuisse quidem monastici Instituti cupidissimum, nihilominus tamen nunquam fuisse monachum, asseruerunt: quorum opinioni cum Mabillonio Sæculi v. Benedictini part. 1, pag. 7 libenter assentimur. Nec est, cur hic Severtium, qui libro de Episcopis Matisconensibus S. Geraldum Auriliacensem non solum Cluniacensem monachum, sed et Matisconensem episcopum exstivisse, existimat, novis rationum momentis refellamus. Quantum enim hic auctor hallucinatus fuerit, haud difficile, qui Sancti nostri Vitam, ab Odone scriptam, legerit, deprehendet. Hinc liquet, emendandos esse codices ecclesiarum Nemausensis et Mimatensis, Officia Sanctorum peculiarium quædam continentes, in quorum primo S. Geraldus, armorum simul et licentia militaris pertæsus, in monasterio, Aureliaci a se exstructo, monasticum habitum induisse narratur. Liquet et emendandum pariter librum ecclesiasticum, Lugduni anno 1619 auctoritate illustrissimi D. D. Caroli de Rousseau, Mimatensis episcopi, editum, in quo Sancti nostri Legenda quædam, ex Historia S. Geraldus Auriliacensis et S. Geraldus Sylvæ-Majoris abbatis Vita in unum conflata, exurgit. An autem in Breviaria harum ecclesiarum nostris temporibus excusa idem error irreperit, omnino me latet. Hujus originem quasi digito, prælucentibus mihi viris eruditissimis Papebrochio et Mabillonio, § sequenti indicabo.

C

§ VI. Quibusnam Fastis Sacris Sanctus exstet inscriptus; et qui Auriliaci primum aliisque deinde locis cultum sit adeptus.

Cum Sanctus noster seculo demum x, ut jam vidimus, vitam hanc mortalem cum immortalati commutarit, frustra ejus nomen apud Usuardum aliosque, qui seculo IX aut citius florere, martyrologos, classicorum appellatione distingui solitos, requiras. Verum S. Geraldum passim celebrarunt, qui a seculo XI aut XII floruerunt, hagiologi; hisque omnibus forsitan præverit vetustissimi, quod ab annis sexcentis (si modo titulus ei apud Saussayum in Martyrologio Gallicano pag. 1247 præfixus veritati consonet) fuerit conscriptum, Martyrologii S. Sabini seu Savini de Levitania in montibus Pyrenæis in agro Tarbiensi auctor anonymus. Hic hodie in antiquo isto, quod totum apud Saussayum a pagina citata exstat, monumento sic habet: Die XIII Octobris in pago Averni * monasterio, qui vocatur Aureliacus; depositio S. Geraldus confessoris, qui licet in laicali habitu Christianæ religioni viriliter inhærens, quemadmodum Domino charus exstiterit, per miracula monstratur, quæ vivens gessit, et multipliciter post mortem operatur. Nam ab infantia virgo fuit.

AUCTORE
D. A. B.

Sanctus, qui in Martyrologio antiquo hic memorato hodie celebratur,

E

* Arverni

75 His ipsis fere verbis hodie etiam S. Geraldum celebrat, quod apud Sollerium exstat, Usuardinum, ex Aquicinctino, qui, quemadmodum is in sua ad Usuardum Præfatione num. 224 conjicit, seculo XIII posterior non est, codice acceptum, Auctarium. Huic etiam, quæ idem Sollerius allegat, Usuardina alia et Bruzelliensi, Castri-Caroli, et Remensi codicibus accepta Auctaria addi queunt; etsi enim in hisce, contra ac in Aquicinctino Auctario fit, nullo omnino Geraldus exornetur elogio, ita tamen annuntiat, ut facile dignosci et a Geraldus Sylvæ-Majoris abbate discerni queat; quod autem ad alia Usuardina Auctaria, quæ apud Sollerium etiam exstant, ac vel ex Victorino, Reginae Sueciæ, Vaticano et Lugdunensi codicibus vel ex editione Lubeco-Coloniensi alterave, per Belinum curata, sunt deprompta, jam spectat, ea ego Fastis Sacris, Sanctum nostrum certo celebrantibus, haud accenso; rationem autem, ob quam id non faciam, e jam nunc dicendis intelliges. B. Geraldus, Sylvæ-Majoris abbas, de quo in Opere nostro ad diem v Aprilis jam actum, festo annuo XIII Octobris die, non secus ac Sanctus noster, recolitur, ut Papebrochius ad mox dictum Aprilis diem docet.

neque tamen certo, quod cum Geraldus, Sylvæ-Majoris abbas,

F

76 Verba, quibus id ibidem facit, sequentia hæc sunt: Archiepiscopus Rothomagensis et episcopus Catalaunensis, quibus Coelestinus III Papa anno 1197 in Bulla canonizationis mandaverat, ut ipsum S. Geraldum (Sylvæ-Majoris abbatem) festivitate solemniter constituta die singulis annis excolerent; hi, nullo ad diem mortis habito respectu, ... annue recolendum præscribere, scilicet XIII Octobris; ad quem diem mox GERALDI

hodie etiam, ut Papebrochius

con-

AUCTORE
D. A. B.

confessoris nomen adscribi cœpit Usuardi Martyrologiis et in Ms. quidem S. Germani de Pratis ipso die sanctorum confessorum Geraldi et Leonihoni. Duplici vero Coloniensi excuso et Florario Ms. solus Geraldus cum titulo Confessoris ponitur.... Præcipuum autem ipsius die XIII Octobris cultum arguit, quod tali et non alio die inveniatur in Fastis antiquioribus variisque monasticis Calendariis Mss. quibus unicus tantum Sanctus, idque Officio ecclesiastico colendus, inscribi quolibet die solet : et in Martyrologio Ms. Benedictinorum Martiniensium Tornaci ante alios omnes primo loco ponatur « III. Idus Octobris Natale S. Geraldi confessoris. » Simili phrasi videtur inscriptus Martyrologio Rubævallis, quod in Natalibus Sanctorum Belgii allegans Molanus, « In Aquitania, » inquit, « natalis S. Geraldi abbatis et confessoris, viri miræ sanctitatis » ; ac, ne dubites, in titulo appellat : Abbatem Silvæ-Majoris. Molanum Ferrarius in Catalogo aliquæ transcripserunt. Ita laudatus decessor noster, nec ei Mabillonius Sæculi VI Benedictini part. II, pag. 875 adversatur; etsi enim Papebrochio, qui existimavit Coelestinum pontificem, archiepiscopo Rothomagensi et episcopo Catalaunensi in mandatis dedisse, ut festum B. Geraldi (abbatis scilicet Sylvæ-Majoris) constituerent, non assentiatur; hunc tamen aliquo festivo honore hac die donatum variisque hinc Martyrologiis inscriptum fuisse, ipsemet eadem Sæculi ejusdem Benedictini part. II, pag. 873 scribit.

et Mabillonius docent, antiquitus honorato, interdum confundatur,

77 En etiam, quibus id facit, verba: Merito, inquit, Geraldi nomen Hugo Menardus in Martyrologio Benedictino die V Aprilis consignavit... Quid vero ejus memoriam ad alios dies revocarent, hunc beatum Virum cum aliis Sanctis cognominibus confudisse videntur, quod potissimum contigisse non dubitamus die XIII Octobris, quod hac die sancti Geraldi Auriliacensis apud Arvernos proinde in Aquitania comitis celeberrimi in vetustis Monumentis memoria fiat. Hinc Molanus hac ipsa die in Sanctorum Belgii Natalibus, laudato Rubævallis Martyrologio, ubi sancti Geraldi confessoris memoria habetur, Geraldi nostri laudes ex veteri Poëta et ex Lisiardo prosequitur. Ferrarius vero in Catalogo generali Sanctorum eadem die Geraldum nostrum cum Geraldo Auriliacensi atque alium ejusdem nominis abbatem Lemovicensem laudat; at Bucelinus, licet nostrum Geraldum jam die V Aprilis consignasset, ejus tamen memoriam iterum repetit XIII Octobris. Cum itaque, ut Papebrochius et Mabillonius verbis jam datis docent, tam Geraldus, Sylvæ-Majoris abbas, quam Sanctus noster hodie honoratus antiquitus fuerit, hinc factum, ut hodie etiam non tantum hunc, sed et Geraldum, Sylvæ-Majoris abbatem, martyrologi diserte celebrent, vel alterum cum altero confundant, vel sic certe de Geraldo, quem celebrant, loquantur, ut vix ac ne vix quidem, de quonam loquantur, intelligas.

Fastis omnibus, in quibus Geraldi nomen exstat, censendus est inscriptus, indubie tamen

78 Jam vero, cum non magis distincte de Geraldo, quem celebrant, Usuardina Auctaria, num. 75 postremum laudata, instituant sermonem, hinc est, cur ea Fastis sacris, Sanctum nostrum hodie commemorantibus, accensenda haud duxerim; etsi au-

tem iisdem nec antiquum abbatæ S. Laurenti Bituricensis Martyrologium, Bibliothecæ Labbeanæ tom II a pag. 697 insertum, annumerandum eandem ob causam videatur, aliter tamen de Usuardinorum, quæ num. 75 priori loco citavi, Auctariorum auctoribus, uti etiam de Dorganio, Wiono, Menardo, Maurolyco, Castellano aliisque nonnullis martyrologis recentioribus est pronuntiandum; hi enim Geraldum, quem memorant, ita annuntiant, ut vel solo, quo eum signant, loco vel certe adjunctis aliis, sibi esse de Sancto nostro sermonem, non obscure prodant, etsi interim eorum nonnulli non ad XIII, sed ad X Octobris diem Sancti nostri nomen signent. Verum, etsi sane sic Geraldus Auriliacensis, quem Martyrologio Romano hodierno a Baronio non inscriptum, Bailletus miratur, in Fastis Sacris commemoretur, idque non parum ad ejus gloriam conducatur, hinc tamen, Geraldum cultu ecclesiastico gavisum fuisse jam tum, cum Fasti illi scriberentur, inferri non potest. Etsi enim Servorum Dei in Fastis Sacris antiquis, quos classicos vocamus, inscriptio pro cultu ecclesiastico solet haberi, res tamen quantum ad Fastos, recentiori ævo contextos, secus habet, ut passim est notum. Ast etsi sic habeat, cultu tamen ecclesiastico non tantum Auriliaci, sed et pluribus aliis locis fuisse olim gavisum ac porro hodieque gaudere S. Geraldum, e jam nunc dicendis patescet.

79 Eum post mortem Auriliacum delatum ibidemque in ecclesia S. Petri terræ mandatum fuisse, ex Odonis testimonio variorumque chronologorum verbis num. 70 probavimus; variis autem cum ibidem coruscasset miraculis, a biographo narratis: Septimo, inquit hic num. 103, postquam migraverat, anno sarcophagus, qui usque medium cooperuli terra contusa calcibus fuerat contextus, sensim eminere super eandem terram cœpit; quod cum Mabillonius Sæculo V Benedictino part. I, pag. 10 considerasset: Id probatæ sanctitatis, ait, indicium habebant veteres, ut in S. Droctovei abbatis Actis seculo primo observavimus. Hinc factum, ut publicus Geraldo cultus, qui hodieque ei exhibetur, decretus sit. At, qui Sancti Historiam, ab Odone contextam, evoluerit, ita certe non arguet; imo eum non tantum non jam inde a septimo post obitum anno, sed nec tunc, cum ejus Vitam scriberet Odo, fuisse de terra levatum, non obscure is prodit, verbis proxime recitatis Vitæ edendæ num. 103 hæc subjungens: Nec tamen terra, quæ erat in gyro, aut elevari aut deprimi visa est. Incolæ tamen necdum hoc animadvertebant. Cum interea quidam clericus de Lemovicensi pago veniens interrogabat monachos, utrum sarcophagus domni Geraldi sursum emersisset. Et subjunxit, quod admonitus per somnium fuerit, ut ad ejus tumulum veniret, quoniam ejus sarcophagus jam apparere cœpisset. Tum vero monachi cum ipso pergentes ad tumulum et linteum desuper evellentes, ita repererunt, ut clericus dormiens viderat. Et tunc quidem aliquantulum eminebat. Jam vero non parum altior videtur. Quisquis autem hoc dignoscit, virtutem aliquam esse divinam ignorare nequit. Cum ergo Odo, postquam sarcophagum, S. Geraldi corpus continentem, septimo post obitum ejus anno aliquantulum

D
a nonnullis recentioribus memoratur,

E

cultum ecclesiasticum non quidem statim atque quod hic narratur, evenit,

F

super

A *super terram eminuisse edixit, mox etiam, jam vero non parum altior seu non parum super terram magis eminere videtur adjungat, ita sane tunc, cum ista scriberet, corpus illud de terra seu tumulo levatum nondum fuisse, dilucide, uti nemo non fatetur, insinuat. Nec statim etiam tunc Sancto, cum sarcophagus ejus corpus continens super terram eminere cepit, publicus cultus, ut Mabillonius loco proxime citato indicare videtur, fuit decretus, nisi quis, cultum publicum Viro Dei, cum clericus, de quo Biographus, in somnis admonitus, ad ejus tumulum advenit, exhiberi cepisse asserat, quod valde incertum crediderim. Quandonam ergo Sanctus de terra levatus et publicus ei cultus Aureliaci fuerit decretus, determinare, præsertim ex Odonis verbis, est oppido difficile.*

sed jam inde ab anno, uti hic adducta suadent,

B *80 Sancti Biographus, cui Geraldus sanctitas cognita erat, quique eam quam maxime venerabatur, ubique in Historia, quam circa annum 926 contexit, Sancti titulo eum condecorat, eademque honorifica appellatione in charta cujusdam Amelgerii militis sub Aymone abbate Tutelensi, id est circa annum 930, data et in Ecclesie Tutelensis Historie Appendice col. 443 et sequenti excusa, insignitus apparet. Nec desunt multa alia seculi x instrumenta, quibus ille Sancti vocabulo affectus inscribitur; sed cum ex illo titulo, qui in chartis laudatis aut laudandis Geraldo attribuitur, fuisse hunc jam tum, cum litteris mandata fuerunt, de terra levatum et publico cultu donatum, concludi non possit, opportune nobis tres occurrunt chartæ, e quibus circa medium seculum decimum S. Geraldus nomen monasterio seu ecclesie Auriliacensi inditum fuisse intelligitur. Prima, qua tanquam Raimundi, Gothie marchionis, testamentum habetur, inter Historie Occitanie instrumenta, col. 107 et sequenti tom. II excusa reperitur, Raimundus vult, ut allodium Malavalle, quod de illo monachos et de ipso abbate ut acquisivi S. Petri et sancti Geraldus ad ipso cœnobio remaneat. Secunda Stephanus, qui ecclesie Claromontensi circa medium seculum decimum præfuit, legat S. Geraldo de Aureliaco villam, quæ vocatur Altgrin, quam cessionem ad annum 951 repositus Mabillonius Annalium tom. VIII pag. 513.*

C *81 Tertia denique, ex Monumentis Historie Occitanie a Catello editis et a Mabillonio pag. 423 tom. I mox citati laudatis Raymundus primarchio et dux Aquitanorum, de quo jam ad annum secundum Ludovici regis, volens exstruere apud Tomerias in pago Narbonensi cœnobium, in quo monachi secundum regulam Sancti Benedicti conversarentur, ex Aureliaco B. Geraldus cœnobio quosdam fratres sub manu venerandi abbatis Arnulfi accersiverit, ex quibus ibidem a pluribus episcopis abbas Olgarius ordinatus est. Cum igitur S. Geraldus nomen monasterio seu ecclesie Auriliacensi ab anno 936 et sequentibus inditum fuerit, enimvero id eum tunc publico cultu donatum ibidem fuisse, certissimum est indicium. Sed et eum illo cultu gavisum fuisse, antequam S. Odo ecclesie istius pedum acciperet, seu antequam ad illius Historiam sese accingeret, vel potius dum Joannes, S. Geraldo sanguine junctus, huic monasterio adhuc prælatus erat, mihi suadet charta quædam Raimundi Auriliacensis et Bernardi Tutelensis abbatum, in*

Appendice Actorum ecclesie Tutelensis col. 379 et sequenti a Baluzio edita, quam hic idcirco juverit recudere.

AUCTORE
D. A. B.

82 Sic habet: Notum sit omnibus monasteriorum fratribus, videlicet Aureliacensis et Tutelensis, tam præsentibus quam futuris, quia invicem habuerunt querimonias Raimundus Aureliacensis abbas et Bernardus Tutelensis abbas. Joannes abbas qui propinquus B. Geraldus dignoscitur fuisse, simul utrasque ecclesias tenuit et quasdam possessiones, sui juris quæ sibi a parentibus contigerant, Ecclesie B. Martini Tutelensis monasterii dedit, scilicet, presbyterale ministerium Ecclesie Sancti Amantii de Faurcio et tres mansos in eadem curte, mansum Geraldus et mansum Rotgerii et quindecim debitales porcos in eadem curte, freda regalia, quæ Joannes habebat annuatim de manu regis Francorum in Tutelensi castro. Dedit et alios quinque mansos in parrechia de Argentado. Has res superius nominatas dedit Ecclesie Beati Martini et monachis ibidem Deo famulantibus Johannes abbas hac quidem conditione, ut uno quoque anno in Festivitate Beati Geraldus tres liberis piperis aut pigmenti Tutelenses fratres Aureliacensibus persolverent. Eo quidem vivente, ut patres nostri soliti sunt referre, reddebatur absque ulla contradictione. Post mortem vero ipsius orta est sæpissime lis. Tandem facta est pax hoc modo. Ego Raimundus Aureliacensis abbas, cum consilio fratrum meorum hoc cognoscens, rogatu illorum atque humili prece, Bernardo abbati fratri nostro et filio, nostrasque congregationis monacho, suisque successoribus omne annuale censum remitto.

adhuc

E

83 Raimundus et Bernardus Auriliacensis et Tutelensi Ecclesiis, ut innuit Dionysius Sammarthanus in Gallia Christiana aucta tom. II col. 441 et 663, post medium decimum seculum præfuerunt; Joannes vero secundus Auriliacensis abbas, hoc cœnobium post B. Geraldus mortem, ut numero 59 innuimus, ad annum circiter 924 aut 925 rexit. Ex hoc instrumento mox a nobis transcripto constat, sub Joannis regimine, antequam S. Odo qui Turpionis episcopi Lemovicensis et Aymonis Tutelensis abbatibus precibus adductus, S. Geraldus Historiam contextendam suscepit, in illius mores et vitam inquisiturus Auriliacum advenerat, Virum Dei singulis annis Auriliaci festivo die coli consuevisse, seu festivitatem aliquam in ejus honorem a suis Auriliacensibus institutam esse, qua die pigmentum aliquod fratribus, seu ut in Glossario interpretatur Cangius, potionem aliquam ex melle, vino, diversisque speciebus confectam, cum pipere, quod tunc ob raritatem inter pretiosa aromata annumerabatur, Tutelenses dare consueverant, ut inde Auriliacenses lautius reficere sese possent.

F

84 Neque dicas, festivitatem illam forte fuisse obtinuit, ex iis quæ, ut notat Mabillonius Seculo vi Benedictino part. II, pag. 875 et 876, hodie in plerisque Ordinis nostri monasterii ex antiquo patrum nostrorum instituto fieri solent, in quibus primorum abbatum et fundatorum anniversaria solemnissime, singulis annis celebrantur. Et quidem B. Geraldus festivitatem ab illa, de qua Mabillonius, longe diversam esse ex ipsismet charta mox transcriptæ ver-

AUCTORE
D. A. B.

bis, quibus aliquem diem festum Geraldo, Beati titulo insignito, institutum fuisse asseritur, opinor; præterea si veram et Ecclesiasticam festivitatem ex chartæ verbis institutam, aut si ex his publicum Geraldo cultum decretum fuisse non arguas, dic, quæso, si non sub Odone, sub quonam alio ex Ecclesiæ Auriliacensi prælati, publico cultu S. Geraldus veneratus fuerit, cum et sub Odonis et aliorum, qui ad cœnobium Auriliacense post illum moderandum accesserunt, regimine cultus ille jam tum institutus appareat? Quo autem anno sacrum ejus corpus e tumultu levatum, fideliumque venerationi expositum fuerit, dicere haud queo; igitur eum sub Joanne abbate, publicum illum cultum adeptum fuisse, hic probasse sufficiat.

hodieque Auriliaci obtinet,

B

85 Geraldus corpus postquam de terra fuerat levatum, Auriliaci usque ad annum 1567, quo sacrum illud pignus, aliqua dumtaxat hujus parte, quam anno 1679 Hercules de Mausieri ducis Munitensis Procurator, thecæ argenteæ inclusit, excepta, exussere hæretici, ut scribit Brancheus pag. 594 et sequenti, honorificentissime fuit servatum. Tibi quoque S. Geraldus ecclesiastico, qui Auriliaci hodieque perseverat, cultu fuit gavisus, hincque is ad alia loca, in quorum nonnullis ecclesiæ etiam sub Geraldus nomine exstant extractæ, ac sacræ ejus Reliquiæ religiose asservantur, est extensus. Juevit hic sub lectoris oculis Collectam, Hymnos, quasdamque Antiphonas ex Vita S. Geraldus a Pastore Savenensi excerptas, quibus Sancti memoriam contentis Auriliacenses, Litaniis in ejus honorem contentis silentio prætermisissis, huc transcribere.

IN DIEM S. GERALDI.

ANTIPHONA.

Dum Cœlos ingrederetur Beatus Geraldus Auriliaci Comes, audita est vox dicentium : Beatus qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere mala et non fecit.

ORATIO.

C

Omnipotens et misericors Deus, cujus singulari gratia Beatus Comes Geraldus confessor tuus, in summa vitæ licentia, legis tuæ præcepta non est transgressus : da nobis famulis tuis, ita tuis inhærere mandatis, ut et mala nulla facere et justitiam omnem implere valeamus : Per Dominum, etc.

AD VESPERAS HYMNUS.

uti hic transcripta in ejus honorem

86 Lætus affulget populo fidei
Nunc dies. Sacris feriamus una
Cantibus Cœlum : superique nobis
Plaudite cives.
Gratus a cunis Domino Geraldus,
Callidas pravi fugit hostis artes;
Sæculi nusquam puerum dolosi
Fascinat aura.
Stirpe regali genitus, beatam
Pauperum sortem generosus ambit
Hos alit gaudens, recreatque nona
Parte bonorum.
Membra, subtractis dapibus, magistræ
Subjicit menti; removet profanos

A cibus lusus; vitio fit hostis

D

Impiger omni.
Lumen hic cæco, pedibusque robur
Debili reddit, simul et salutem
Febre languenti, quibus ipse palmas
Abluit undis.
Erigit templum Domino superbum :
Utque tutelam societ decori,
Orbe Sanctorum pretiosa toto
Pignora quærit.
Laus Patri summo, genitæque Proli,
Morte quæ lapsum reparavit orbem,
Flamini sit par utriusque divo
Gloria semper. Amen.

AD MATUTINUM HYMNUS.

Ut Dei laudes moduletur ultro,
Noctibus castrum medis Geraldus
Deserit lectum, precibusque turbat
Tempora somni.
Cum dapes ferri sibi delicatas
Expetant multi procerum, choræis
Aut vacant noctu, juvat nunc supremo
Numine pasci
Hunc suos sacris juvat Angelorum
Vocibus semper sociare cantus,
Vota fragrant potiora thure
Mittit Olympo.
Attrahit mirum plus inde rorem
Quo sibi pectus cupit irrigari :
Quo vel exili macula carere
Sedulus ardet.

E

Sic regit dulci populum volentem
Lege : sic hostes sine cæde vincit;
Casta sic Christo studet exhiberi
Virgo Geraldus.

Verte nunc, Princeps, supera faventem
E domo vultum : miserisque dextram
Tende succurrens famulis; et arce
Dæmonis artes.

Teque nos æquo pede fac sequamur :
Cordibus fac nos Domino canamus;
Et preces altam, Venerande, nostras
Offer ad aram.

Laus Patri summo, genitæque Proli,
Morte quæ lapsum reparavit orbem :
Flamini sit par utriusque divo
Gloria semper. Amen.

F

AD LAUDES HYMNUS.

87 Vix diem gallus cecinit propinquam,
Currit ad Templum celer; et salutis
Victimam nostræ videt immolari
Mane Geraldus
Per dies, morbis etiam retentus,
Litteras versat meditando sacras,
Cuncta regalis recinit diserte
Cantica vatis.
Gloriæ solum cupidus futuræ,
Conterit forti pede res caducas;
Semper et recto sequitur vocantem
Tramite Christum.
Proximam se mors ubi præbet ægro;
Lætus augustum Domini repente
Flagitat corpus; recipitque magno
Tactus amore.

recitari solent :

Ac

A Ac terens signo Crucis ipse frontem,
Clamat: O Sancti, modo subvenite!
Dixit; et cœli volat ad supremas
Protinus aedes.
Sancte! jam pleno bibis ore fontem,
Quo vigent cœtus superum beati:
Ah! petas omnes simul hunc bibamus
Omne per ævum.
Laus Patri summo, genitæque Proli,
Morte quæ lapsum reparavit orbem:
Flamini sit par utriusque divo
Gloria semper. Amen.

cultum sa-
crum, quo il-
lic Sanctus
colitur, fuis-
se etiam ad
alias eccle-
sias exten-
sum, ex ha-
rum Brevia-
riis,

88 *Coptum Aureliaci Sancti cultum ad alia Gallie loca dein extensum fuisse ut pateat, ad ecclesiasticas ritualesque harum libros dumtaxat est recurrendum. Pater Dominicus a Jesu, Brancheus et D. Peyronetus in suo Sanctorum Catalogo Breviaria complura, Claromontanum scilicet, Aniciense, Cluniacense, Casæ-Dei, Brivatense, Piperacense, Narbonense, Rutenense, Lemovicense, Vivariense, Mimatense, Nemausense et Tolosanum anno 1552 editum, quæ Sancti nostri nomen ad XIII Octobris habent adscriptum et festum vario ritu celebrant recensent. His addi queunt Breviarium Parisiense et varii ad diversarum ecclesiarum, Lexoviensis scilicet Sarlatensis, Biterrensis et S. Albini Andegavensis, usum recitandi divini Officii ordines, in quibus omnibus, ut hodie S. Geraldus colatur, præscribitur. Verum, cum S. Geraldum, Sylvæ-Majoris abbatem, die XIII Octobris festivo honore donatum pariter fuisse, edocuerimus, cumque ad manum non sint varii aliarum ecclesiarum libri, in quibus hodie de S. Geraldo Officium excusum legitur, hinc, an de Comite Auriliacensi, an de Sylvæ-Majoris abbate in libris illis agatur, definire non possum. In Breviario Mimatensi seu in codice, Officia Sanctorum huic ecclesiæ peculiarium continente ac reverendissimi D. D. de Rousseau episcopi auctoritate vulgato, legenda ita est ex S. Geraldî Auriliacensis et S. Geraldî Sylvæ-Majoris abbatî Actis conflata, ut ad utrumque pertineat, nec nisi ægre, quis eorum potiori cultu hac die colatur, discerni queat. Apud Sarlatenses autem et Anicienses, quorum Breviaria apud nos exstant, de S. Geraldo comite totum festum habetur. Nemausenses ejusdem memoriam colunt, ut ex Legenda ipsius patescit, qua tamen immerito, ut diximus, vitam monasticam eum professum fuisse, expressis verbis dicunt. Collectam, qua Sancti nostri intercessione divinam misericordiam implorant, typis excusam hic subjicio: Deus, qui sine testimonio bonitatis tuæ nullum tempus relinquis, B. Geraldo supplicante, precamur, ut, qui hunc tibi placuisse nostris diebus per signa testaris, honorem, quem illi in tuo nomine supplices exhibemus, nobis in bonum operari digneris. Per Dominum, etc.*

nomine Ge-
raldi, quo in-
signita fue-
runt,

89 *Nec tantum e libris ecclesiasticis, sed et ex ecclesiis, vel in Sancti honorem in Gallia erectis nomineque insignitis, vel sacra ejus lipsana, secum communicata, maximo in honore habentibus, fuisse ad illas Sancti nostri cultum extensum, fit perspicuum. Ecclesiarum istarum unam in Lemovicensi civitate exstructam et anno 1087 penitus destructam fuisse tradit Gaufridus Prior Vosiensis in Chronico pag. 279 et sequentibus Bibliothecæ Mss.*

Labbeanæ excuso. Hujus auctoris verbæ hæc sunt: His diebus (anno circiter 1087) Guillelmus comes præliis multis lacessivit Lemovicenses, pro qua oppressione ecclesia S. Geraldî penitus destructa narratur. Medio autem seculo duodecimo, quo Albertus S. Martialis monasterio præerat, teste eodem Gaufrido pag. 308: Hospitale S. Geraldî Lemovicæ inchoatum est. Ecclesia quondam ibi fuit de eodem Confessore; quapropter locus ille adhuc ita vocatur. Fuisse autem de Auriliacensi Confessore locutum Gaufridum, probat ejusdem operis jam supra hoc in Commentario recitatum capitulum, in quo se de illo Geraldo, qui tumulum S. Martialis crebro visitavit, sermonem fecisse prodit. Porro S. Geraldum Auriliacensem S. Martialis sepulchrum alacri devotione sæpe lustrasse Odo in ejusdem Vita num. 73 dilucide docet. Præterea ecclesiam hanc ad S. Geraldum Sylvæ-Majoris abbatem non pertinuisse, vel ex eo liquet, quod ante annum 1087 jam tunc exstructa scribatur, quo S. Geraldus abbas necdum inter Sanctos fuerat relatus, imo nec hominem exuerat, cum, testibus Papebrochio ad v Aprilis et Mabillonio Sæculo VI Benedictino part. II, pag. 866 et sequentibus, anno demum 1095 vitam mortalem cum immortalî commutaverit; quæ cum ita sint, ecclesiæ huic Lemovicensi ante annum 1087 nec nomen dare potuit, nec de illa, quæ Prior Vosiensis Gaufridus refert, queunt intelligi. Duo insuper apud Lemovicenses erecti sunt prioratus, de S. Geraldî nomine dicti: quorum unus in ipsomet civitatis suburbio ad abbatem Stirpensem pertinet, et ab anno 1227 exstructus fuisse asseritur a Brancheo Historiæ Sanctorum Arvernæ pag. 594; alter vero in archiepiscopatu de Brivasaco, cujus, ut innuit Beneficiorum diocesis S. Flori Codex Parisiis anno 1648 vulgatus, ad abbatem Auriliacensem pertinet collatio. Sunt et juxta eundem Brancheum duæ aliæ S. Geraldî ecclesiæ, prioratus nomine insignitæ, apud Tolosates et Tuletenses positæ.

AUCTORE
D. A. B.,

90 *Verum hisce aliisque omissis, ad alias, ad quas etiam Sancti cultum fuisse extensum, summa potissimum, qua sacras ejus, secum communicatas, exuvias servavere, veneratio ac religio probat, jam venio. S. Stephani Lemovicensis canonici seculo duodecimo senescente, ut scribit Prior Vosiensis Gaufridus capite 20, pag. 289 Bibliothecæ Mss. Labbeanæ, penes sese annulum S. Geraldî existere gloriabantur. Nec minori in pretio apud Aquitanos et nonnullos alios populos erant Sancti nostri exuvias. Ex his ut acciperet Maria, Monspelienensis domina et regina Arragoniæ, ineunte seculo decimo tertio, Auriliacum duos presbyteros misit, qui unam maxilla partem et os tibiæ dono accepta, ingenti omnium plausu, ab episcopo Geronnensi et a regina, excepti, in ecclesiam, S. Geraldo dicatam, intulerunt. Jam ab anno 1227 aliqua ejus brachii parte ditatam fuisse prioratus Lemovicensis ecclesiam, asserit Brancheus. Anno 1415, ut scribit idem auctor, cujus verba e Gallico Latine versa hic subdo, Sistaricensis episcopus omnibus fidelibus, ecclesiam sancti Confessoris die 13 Octobris, qua ejus festum celebratur, adeuntibus, propter nonnullas hujus Sancti reliquias, in hac ecclesia Castelmaurechiensi religiose asservatas, indulgentias concessit.*

summaque,
qua sacras
ejus exuvias

F

91 *His omnibus, quæ scribit Bollandus, ad I Februarii*

AUCTORE
D. A. B.
prosecuta
sunt, venera-
tione proba-
tur.

Februarii diem Acta Sanctorum martyrum Agrippani episcopi et Ursicini pag. 204 illustrans, adjungere liceat: Anno Domini, inquit, 1522, die vero sexta Aprilis, Antonius de Chabanis, Aniciensis antistes, per suffraganeum suum Stephanum de Pressuris ex Ordine Minorum Troadensem episcopum, aperiri capsam ac visitari S. Agrippani reliquias curavit. Is ergo, Sacris ad illius aram solemniter peractis, habitaque ad populum elegante de ejus virtutibus oratione, e monumento lapideo, quod in eodem majore altari aptissime clausum exstabat, thecam ligneam profert.... In eodem lapideo conditorio altera reperta est lignea arcula, in qua reliquiae erant S. Saturnini, S. Gertrudis, S. Tusci, S. Gerdaldi Auriliacensis apud Arvernos, S. Martini, S. Magdalenaë et aliorum.... Atque hæc de sacris Gerdaldi reliquiis dicta sint. Plura circa hasce, cultum et historiam S. Gerdaldi, litteris ad DD. decanum et Auriliacensis ecclesie canonicos ineunte anno 1785 a me datis, quibus sancti Confessoris Acta, Gloria ejus posthuma, Auriliacensis denique urbis Historia illustrari potuissent, me accepturum fore sperabam, sed cum nihil ab eorum humanitate et urbanitate ad me pervenerit, Branchi aliorumque scriptorum, quorum opera apud nos excusa exstant, verbis et fide stare debui, et revera in hoc Commentario prævio concinnando steti *.

Nota 19.

B

Illustrari potuissent, me accepturum fore sperabam, sed cum nihil ab eorum humanitate et urbanitate ad me pervenerit, Branchi aliorumque scriptorum, quorum opera apud nos excusa exstant, verbis et fide stare debui, et revera in hoc Commentario prævio concinnando steti *.

VITA

Auctore S. Odone abbate,

E Quercetani Bibliotheca Cluniacensi.

DEDICATIO.

Aymoni de-
dicat hanc
Vitam S. Odo.
a b
C

Affectu recolendo pro suis meritis domno Aymoni a abbati conservus fratrum b Odo perpetuam salutem in Christo. Libellum, venerabilis pater, quem de conversatione et miraculis beati hominis Gerdaldi, me, qualitercumque possim, dictare tam imperiose nuper suaseras, jam, licet tremens, aggredior. Nam, etsi faciendo præsumptionem, quasi meis viribus excedens, timeo; et non faciendo contumaciam, quasi inobediens, pertimesco. De obedientia vero et bonitate Christi confusus, aggrediens, te quaeso, ut ejusdem Christi clementiam implores, quatinus pro amore ipsius famuli sui Gerdaldi orationem sic modificare dignetur, ut homini, quem glorificare disposuit, non sit ex toto indigna, nec mihi transgressionis causa. Ad quam videlicet transgressionem evadendam nonnulla, de quibus tu forte causaberis, prætereo; sola illa, quæ mihi sunt vulgata, cum et tu coram adesses, certis authoribus contextens. Vale,

ANNOTATA.

a Aymo seu Aimonus, uti cum appellat Turpio episcopus Lemovicensis, cujus frater fuit, in instru-

mento restaurationis monasterii S. Augustini, ecclesiis Tutelensi et S. Martialis Lemovicensi, sicut ex pluribus monumentis dignoscitur, præfuit. Multa de illo in Commentario prævio num. 6 habuimus. Eum obiisse Nonis Maii tertio post obitum Turpionis anno, expressis verbis asserit Ademarus Cabanensis in opere chronologico abbatum S. Martialis Lemovicensis Bibliothecæ Labbeanæ Mss. pag. 271 et sequentibus, tom. II excuso. Igitur, quo anno certe obierit Aymo, mox ex iis, quæ de Turpionis morte dicuntur, patescet.

b Cum hoc humilitatis titulo tam episcopi et abbates, quam presbyteri et monachi, ut probat Cangius in Glossario, appellari desideraverint, e titulo isto, quem hic Odo sibi attribuit, nondum eum tunc abbatem nomine decoratum fuisse, perpetuam quis arguet.

PRÆFATIO.

Plerique dubitare solent, utrum vera sint, quæ de beato Gerdaldo referuntur. Inter quos nonnulli penitus non verum, sed phantasticum putant. Alii quoque, velut excusationes in peccatis quaerentes, indiscrete hunc extollunt, dicentes videlicet, quia Gerdaldus potens et dives fuit et cum deliciis vixit, et utique sanctus est. Qui nimirum suam voluptuosam vitam ejus nituntur exemplo excusare. His ergo nobis visum est aliquantulum, prout possumus, respondendum. Nam et nos dudum, audita miraculorum fama, nihilominus de his dubitabamus: ob hoc maxime, quod in quibusdam locis, nescio, per quos rumores solent vulgares conventus noviter fieri, paulatimque velut res vana cessari. Sed cum causa insisteret, ut Tutelensis a cœnobii fraternitatem inviseremus, ad sepulchrum ipsius intendere libuit. Tunc vero, accitis quatuor ex his, quos ipse nutrierat, Hugone videlicet monacho, Hildeberto sacerdote, Witardo quoque et alio Hildeberto nobilibus laicis, sed et aliis quam pluribus, de moribus et qualitate vitæ ejus hactenus disquisivimus: nunc simul, nunc semotim, quid singuli dicerent, vel si in dicendo sibi concordarent, certatim inspeximus, tacite expendentes, si talis vita ejus esset, cui forte miracula convenissent. Comperito autem, quam religiose vixerit, et quod hunc Deus in sua gratia pluribus iudiciis esse monstraverit, jam de ejus sanctitate dubitare nequivimus. Magis miramur, quod in hac nostra ætate, cum charitas pene tota refrigescit, instante Antichristi tempore, Sanctorum miracula cessare debeant.

3 Sed nimirum suis promissionis est memor, quia per Hieremiam dicit: « Non desinam bene facere populo meo b. » De hoc autem ejus benefacto testatur Apostolus dicens, quia Deus in nullo seculo sine testimonio semetipsum relinquens, benefaciens corda hominum lætitia implet. Si ergo divinæ benignitati ejus placet, ut, qui fecit cum patribus mirabilia, nostris quoque glorificetur temporibus, increduli nequaquam esse debemus. Quod autem et in isto tempore, et per modernum hominem hæc divina dispensatio ge-

rit,

E
Auctor, esse
in Sancti vitam
et mores
diligenter in-
quisivisse

a

F

eumque po-
tentibus in
exemplum
datum a se
credi, præfa-
tus,
b

A rit, hoc nimirum esse videtur, quia jam cuncta Sanctorum retro facta vel dicta quasi mortuus a corde recesserunt. Et cum Vir iste Domini, sicut in diebus Noë repertus est, qui secundum legem vixerit, hunc ipsum Deus ad testimonium intuentibus ingerit, ut videntes, quod juste et pie vixerit, ad ejus imitationem, tamquam de proximo resplendentem, acies cordis evigilet. Nec observantia mandatorum Dei gravis aut impossibilis aestimetur, quoniam quidem hæc a laïco et potente homine observata videtur. Nihil autem mentis ignaviam deterius nutrit, quam hoc, quod boni vel mali operis retributio, quæ post hanc vitam restat, in presenti non recogitatur. Quo contra monet nos Scriptura, ut in omnibus operibus nostris memoremus novissima nostra. Deus igitur Famulum suum, quem in cælis remunerat, etiam in terris coram suis contemptoribus exaltat, ut per hoc, quod foris agitur, interius Dei contemptores videant, quia vanus non est, qui servit Deo, sed, sicut ipse testatur, qui glorificavit eum, glorificabit eos, et, qui contemnunt eum, erunt ignobiles. Quoniam vero hunc Dei Hominem in exemplo potentibus datum credimus, viderint ipsi, qualiter eum, sicut e vicino, et de suo ordine sibi prælatum imitentur, ne forte sicut regina Austri Judæos, sic iste in judicio condemnet eos.

esse in lucubratione, qua Geraldus gesta complexus est, subinde illos, ut hæc imitentur, hortatur, declarat.

B 4 Nos autem, de ejus actibus occasionem sumentes, aliquid ad eosdem potentes commonendos, ubi se oportunitas præbuerit, sicut rogastis, annectimus. Si quidem et dominus Turpio episcopus *c* et dilectissimus ac venerabilis abbas Aymo cum aliis quampluribus multa vi precum me cœgerunt, ut hæc aggrededer. Cum quidem veram inertiam prætendissem excusationem, malle se dixerint, ut hæc agresti potius stilo proderentur. At ego perpendens, quod humili quoque homini pomposa relatio minus congruat, fidem vero dictis testium adhibui. Qui signa quidem, quæ vulgus magni pendet, non multa retulerunt, sed disciplinatum vivendi modum, et opera misericordiae, quæ Deo magis placent, non pauca. Nam Rex in judicio multis, qui prophetaverunt, et multis, qui signa fecerunt, dicit: « Nescio vos *d*. » Qui vero justitiam operantur, in qua Geraldus quammaxime excrevit, audituri sunt: « Venite, benedicti Patris mei *e*. » Et revera qualia sunt gesta, per quæ Job, David et Tobias et alii quamplures beatificantur, non ista, quæ Geraldus egisse comprobatur? His ergo ita consideratis, credere mihi persuasum est, quod Geraldus Sanctorum consortio dignus sit, per quem etiam cælestis Remunerator miracula dignetur operari. Sed hanc apologeticam Præfationem textentes, diu loquuti, jam ad initium loquendi in Christi nomine veniamus.

ANNOTATA.

a Tutelense oppidum, Gallicæ Tulles, inferioris pagi Lemovicensis caput. Situm est ad confluentes Curretæ et Solanæ, æquali fere intervallo a Briva et Userca distans; ejus origo ad celeberrimam, quam septimo seculo conditam fuisse existimat vir

eruditus Baluzius, referenda est: cenobium hoc a Normannis destructum, variis domis et prædiis ab Ademaro Sclarum vicecomite ditatum, in sedem episcopalem, detractam e Lemovicensi, erexit Johannes XXII anno 1318.

b Jeremiæ cap. 32, v. 40.

c Turpio, quem Turpium vel Turpinum nonnulli nominant, teste Dionysio Sammarthano auctore Gallicæ Christianæ tom. II, col. 508, apud Lemovicenses ab anno 905 sedit episcopus. Turpionis obitum anno 934 affixit Mabillonius Annalium tom. III, pag. 421 et 422 ea ductus ratione, quod scilicet hoc anno testamentum pro restaurando S. Augustini Lemovicensis cenobio condiderit. Sed quis, inquit Sammarthanus mox laudatus col. 556, Mabillonium præmonuit, testamentum hoc non serius factum, et quod necessario ad annum 934 reponendum sit, cum nullas et certas temporis notas præ se ferat, nec aliquas nos affigere audeamus. Vix enim fas esse putamus, absque certo monumento recedere ab Ademari sententia, Turpionis et Aimonis ex nepte pronepotis auctorisque pene coætanei. Igitur ad annum 944 cum chronologo Lemovicensi, cujus opus pag. 333 Bibliothecæ Labbeanæ tom. I vulgatum exstat, hujus episcopi mortem signamus. Cum autem tertio post obitum Aymonis, abbatis S. Martialis, anno diem clausisse extremum Turpionem, scribat Ademarus, hinc Aymonem anno circiter 942 Nonis Maii hominem exuisse arguas. Eum adhuc in vivis mense Februarii existitisse, evincit societas precum, quam hoc mense cum Floriacensibus et Sollemniacensibus, teste Mabillonio tom. III Annalium pag. 459, Aymo iniit: saltem ante hunc annum Aymonis abbatis reponi obitus non potest.

d Matth. cap. 25, v. 12.

e Matth. cap. 25, v. 32.

AUCTORE
S. ODONE
ABBATE.

LIBER I.

CAPUT I.

S. Geraldus patria parentes et educatio: singularis humilitas, Dei amor et erga proximum pietas.

Vir igitur Domini Geraldus ea parte Galliarum, quæ ab antiquis Celtica *a* vocatur, oriundus fuit, territorio videlicet, quod est Arvernensi atque Caturcensi *b* necnon etiam Albiensi *c* conterminum, oppido vel villa *d* Aureliaco, patre Geraldo, matre vero Adaltrude progenitus, carnis nobilitate tam excellenter illustris, ut inter Gallicanas familias ejus prosapia tam rebus, quam probitate morum, generosior videretur *e*. Fertur enim, quod parentes illius modestiam atque religionem veluti quadam hæreditaria dote sibi tenuerint; cujus rei duo testes ex eadem stirpe emergentes existunt ad hoc adstruendum satis idonei, sanctus videlicet Cæsarius, Arelatensis episcopus, et beatus Aredius abbas *f*. Et quia Dominus in generatione justa, generatio vero Geraldus quærentium est Dominum; consequens est, ut generatio rectorum benedicatur. Sane quantum locupletes iidem fuerint,

Illustri e prosapia ortus Geraldus,

a

b

c d

e

f

rint,

AUCTOR
S. ODORE
ABBATE.

visioneque
intervenien-
te, a matre
conceptus,

* an quaqu-
versum? B

g

trino in hu-
jus utero va-
gitu ma-
gnum quid
de se præsa-
git,

C

* præsa-
gicbat

* sensuale

rint, vel prædia mancipis referta testantur, quæ circumquaque diffusa eidem Geraldo jure successionis obvenerunt. Sed decus mentis, quod ex parentibus hauserat, in ipso multipliciter auctum refulsit. Quadam enim gratia genitores ejus clariores sunt, qui Prolem tam felicem gignere meruerunt.

6 Pater quippe ipsius in ipso conjugio sese castificari tantopere studebat, ut, semoto frequenter a conjuge thoro, solus accubitaret, velut ad tempus juxta Apostolum orationi vacans. Quadam vero nocte monitus in somnis perhibetur, quatinus uxorem cognosceret, quia filium generaturus esset. Aiunt enim, quod ei missum sit, ut illum nomine suo Geraldum vocaret. Dictum quoque, quoniam futurus magni meriti foret. Excitus autem congratulabatur visioni. Dehinc iterum soporatus videbatur illi, ut de pollice pedis ejus dextri quedam virgula nasceretur, quæ paulatim in magnam arborem succrescebat, ac subinde frondibus diffusis universim spatibatur. Tum ille, quasi operarios vocans, jubebat furcarum vel perticarum ammicula subponi, et, cum illa vehementer grandesceret, nullum tamen pondus in pollice sentiebat. Siquidem somniorum visiones non semper sunt inanes g. Et si somno fides adhibenda est, videtur hæc visionum effectui convenire futurarum. Cognovit itaque uxorem, quæ juxta conditum visionis puerum concepit. Sed fortasse de hoc quasi de somnio dubitari potest. Aliud tum virtutis indicium evidenter sequutum est.

7 Genitrix ejus, cum esset vicina partui, nono videlicet die priusquam nasceretur, contigit, ut cum suo viro vigilantem ipsa jaceret, et dum, nescio quid, vicissim sermocinarentur, infans emisit vocem, quam ambo audierunt. Cumque attoniti, quidnam esset, obstupescerent, neque ignorare poterant, quod illa vox in alvo matris sonnerit, vocat pater cubiculariam, et, quoniam ille vagitus increpuit, adhibito lumine jubet disquiri. Cum illa nullum omnino infantem adesse, qui vocem illam ediderit, similiter attonita protestaretur, infans iterum secundo sonuit; et post modicum intervallum sonuit etiam tertio, videlicet sicut recens natus vagire solet. Ter igitur in ventre matris auditus est, quod profecto tam mirum est, quam et contra naturæ modum constat accidisse. Et quia non casu, sed, disponente rerum ordinatore Deo, factum est, forte vox illa jam præsa-
gicbat, quod in hujus mortalitatis clausura vitales actus erat habiturus. Nam, sicut partus, in alvo matris degens, vivit quidem, sed nullum sensum habet, sic omne genus humanum in hac vita post reatum primi hominis velut inter angustias uteri clausum tenetur, ubi, licet per fidem in spe gloriæ filiorum Dei vivat, tamen nihil spirituale, sicut est videre, neque efficaciam sensuum, qualem primus homo ante peccatum habuit vel Sancti post hanc vitam accipiunt, nullatenus nisi languide et ægre exercet. Geraldus igitur in matris utero bene sonuit, quoniam ultra communem aliorum vigorem in fide sanctæ Trinitatis exercens, felicem famam, qua erat orbem repleturus, per illam voculam significavit.

8 Natus vero h et ablactatus, cum ad illam ætatum pervenisset, in qua solet in parvulorum qualitas explorari, quædam placens in dolis in eo subrutilabat, per quam diligenter inspicientes, Virum hunc virtutis futurum esse, conjiciebat. Nam in prima ætate, ut sæpe videmus, incitamenti corruptæ naturæ solent parvuli irasci, et invidere, et velle ulcisci vel alia hujusmodi attentare. At in puero Geraldo dulcedo quædam animi cum verecundia, quæ multum honestat adolescentiam, ipsos infantiles actus decorabat. Qui, divina providente gratia, studiis litterarum applicatus est, ea tantum parentum voluntate, ut decurso psalterio mox secularibus exercitiis, sicut nobilibus pueris mos est, erudiretur, scilicet ut mollosos ageret, arcista fieret, cappos et accipitres competenti jactu emittere consuesceret. Sed, ne inani studio deditus, tempus ad discendum litteras congruum in vacuo transiret, divino nutu dispositum est, ut diutius ægrotaret. Tali equidem infirmitatis languore, ut a seculari exercitio retraheretur, sed ad discendi studium non impeditur. Siquidem minutis jugiter pustulis ita replebatur, ut per longum tempus protractæ jam non putarentur posse sanari. Qua de causa genitor ejus cum matre decernit, ut litterarum studiis artius applicaretur. Quo videlicet, si usibus seculi minus esset aptus, ad ecclesiasticum officium redderetur accommodus. Hac igitur occasione factum est, ut non modo cantum disceret, quin etiam et grammaticam prælibaret. Quod ei postea multum profuit, cum acies ingenii, per illud exercitium eliminata, ad omne, quod vellet, acutior redderetur. Inerat autem illi vivax mentis sagacitas et ad dicendum, quæ vellet, satis prompta.

9 Transmissa pueritia, cum jam adoleresceret, membrorum robur nocivum corporis consumpsit humorem. Tam velox autem factus est, ut equorum terga facili saltu transvolaret. Et quia viribus corporis fortiter agilisebat k, armatam militiam assuescere querebatur. Sed jam dulce scripturarum Adolescentis animum subarraverat, ad cuius studium affectuosius anhelabat. Ob hoc, licet militaribus emereret officiis, delectatione tamen litterarum illectus, in illis voluntaria pigritia lentulus, in hujus sedulitate erat assuetus. Credo, jam sentisebat, quia juxta Scripturæ testimonium « Melior est sapientia quam vires, » et nihil est locupletius illa. Et quoniam facile videtur ab his, qui diligunt eam, mentem ejusdem Adolescentis præoccupabat, ut ei se prior ostenderet, ut esset dulcis alloquutio cogitationis ejus. Nullo igitur impedimento Geraldus poterat occupari, quin ad amorem discendi recurreret. Unde factum est, ut propemodum pleniter Scripturarum seriem disceret, atque multos clericorum quantumlibet sciolos in ejus cognitione præiret.

10 Decedentibus autem parentibus, cum ejus dominio potestas omnis deveniret, non, ut solent adolescentes, qui in matura dominatione superbiunt, Geraldus intumuit, nec inceptam cordis modestiam immutavit. Dominandi potestas grandescerebat, sed mens humilis nequaquam inolesebat. Pro disponendis vero atque tuendis rebus,

D
puer adhuc
vixit puerile
præ se fert,
h

* conjicie-
bant

i

E

* an arcetius?

dumque
deinde ado-
lescens nobi-
litium exerci-
tibus instrui-
tur, sacras
Scripturas
non negligit.
k

F

Potentia post
parentum
obitum ac-
quisita non
intumescens.

quas,

A quas, ut diximus, hæreditario jure sibi vindica-
 verat, occupari cogebatur, et ab illa cordis dul-
 cedine, quam aliquatenus jam prægustaverat,
 ad amaritudines terreni negotii foras exire. Hoc
 sui cordis secretum deserere ægre ferebat, mox
 tamen, ut possibile erat, ad illud recurrebat. Sed,
 dum ab alto contemplationis quasi ruere per ter-
 renam occupationem videretur, sicut ibici *l* mos
 est, ut ruens in suis cornibus se recipiat, ne mo-
 rriatur, ita ad amorem divinum vel Scripturæ
 sanctæ meditationem recurrens, internæ mortis
 ruinam evadabat; illo nimirum Davidicæ spiritu
 jam, ut reor afflatus, quo ille fervens non dabat
 somnum oculis, donec actionibus diurnis exoccu-
 patus, locum Domino in seipso inveniret, in quo
 sub lingua sua secretim exultans, quam dulcis
 est Dominus degustaret. Forte juxta illud Job
 rivos *m* olei huic petra Christus fundebat, ne
 aquæ multæ possent extinguere in eo lucernam
 caritatis. Et ad istam cordis refectionem defixus
 quidem inhiabat, sed domesticis tamen, et fami-
 liaribus exigebatur, ut otia contereret, et aliorum
 sese utilitatibus impenderet.

pupillos vi-
 quosque,

B 11 Mordaces igitur curas propter querimonias
 reclamantium invitus admittebat. Causabantur
 enim sui querelosa voce dicentes: Cur potens
 vir ab infimis personis, quæ res suas populaban-
 tur, violentias pateretur; addentes, quia dum
 explorarent, quod ille se nollet ulcisci, quicquid
 illius juris esset, mordacius devastarent: sanctius
 et honestius esse, ut jus armatæ militiæ recog-
 nosceret, in hostes ferrum stringeret, violento-
 rum audaciam frenaret: satius esse temerarios
 vi bellica premi, quem pagenses et inermes ab
 eisdem injuste opprimi. Quod Geraldus audiens,
 non assultu, sed ratione cohortatus, ad miseran-
 dum et subveniendum flectebatur. Totumque se
 divinæ dispositioni ac misericordiæ committens,
 tractabat qualiter pupillos et viduas juxta Apo-
 stolicum præceptum visitaret, ut se ab hoc seculo
 immaculatum custodiret.

sic exigente
 violentorum
 insolentia,

C 12 Igitur ad insolentiam violentorum repri-
 mendam se jam exercebat, id in primis certatim
 observans, ut hostibus pacem, facillimamque re-
 conciliationem promitteret. Quod utique stude-
 bat, ut vel in bono malum vinceret, vel, si illi
 dissiderent, jam ante Dei oculos suæ parti justi-
 tia plenius favisset. Et aliquando quidem mulce-
 bat eos, et in pacem reducebat. Cum vero inex-
 plebilis malitia quorundam pacificum hominem
 irriteret; jam tunc cordis acrimoniam exerens,
 conterebat molas iniqui, ut de dentibus eorum,
 juxta illud Job, *n* auferret prædam. Non tamen,
 ut plerisque moris est, ulciscendi libidine percit-
 us, aut vulgaris amore laudis illectus, sed pau-
 perum dilectione, qui seipsos tueri nequibant in-
 fervens. Agebat autem hoc, ne forte, si inertii pa-
 tientia torpuisset, præceptum de cura pauperum
 neglexisse videretur. Jubet enim eripi pauperem,
 et de manu peccatoris egenum liberari. Jure igitur
 non dabat cornu peccatori. Aliquotiens autem,
 cum inevitabilis ei præliandi necessitas in-
 cumberet, suis imperiosa voce præcepit, mucro-
 nibus gladiatorum retroactis, hastas inantea diri-
 gentes pugnarent. Ridiculum hoc hostibus foret,
 nisi Geraldus vi divina roboratus, mox eisdem

hostibus intolerabilis esset. Quod etiam suis valde
 videbatur ineptum; ni experimento probassent,
 quod Geraldus, quem pietas in ipso præliandi ar-
 ticulo vincebat, invincibilis semper esset. Cum
 ergo viderent, quod novo præliandi genere mixta
 pietate triumpharet, irrisionem vertebant in ad-
 mirationem. Etiam victoriæ securi, servabant
 alacres quod jubebat. Non enim auditum est ali-
 quando quod vel eum, vel milites ejus, qui sub
 illius fidelitate pugnaverunt, eventus victoriæ fe-
 fellisset. Sed et hoc certum constat, quod nec
 ipse quemlibet umquam vulneraverit, nec prorsus
 ab aliquo vulneratus est. Christus namque
 erat, ut scriptum est, *o* in latere ejus, qui cordis
 ejus oculum inspiciens, pervidebat quod pro ejus
 amore tam beneficus erat, ut non hostes ipsos
 vellet appetere, sed solam in eis audaciam demen-
 tare. *p* Nemo sane moveatur, quod homo justus
 usum præliandi, qui incongruus religioni vide-
 tur aliquando habuerit. Quisquis ille est, si justa
 lance causam discreverit, ne in hac quidem parte
 gloriam Geraldus probabit obfusandam. Nonnulli
 namque patrum cum et sanctissimi et patientissimi
 fuerint; justitiæ tamen causa exigente, viriliter
 in adversariis arma corripiebant: ut Abraham
 qui pro eruendo nepote *q* ingentem hostium mul-
 titudinem fudit; et Rex David, qui etiam contra
 filium *r* legiones direxerit.

AUCTORE
 S. ODONE
 ABBATE.

o

p

E

q

r

bonumque
 commune
 luctur.

s

F

13 Geraldus non aliena pervadendo, sed sua,
 quin potius suorum jura tuendo, conflegebat. Non
 nesciens Rinocerotem, id est, quemlibet potentem,
 loro religatum, ut glebas vallium, id est, humi-
 lium oppressores cónfringat. Neque, ut ait Apo-
 stolus, « judex sine causa gladium portat; vin-
 » dex enim Dei est: » *s* Licuit igitur laico ho-
 mini in ordine pugnantium posito gladium porta-
 re; ut inerme vulgus velut innocuum pecus a lu-
 pis, ut scriptum est, vespertinis defensaret. Et
 quos Ecclesiastica censura subigere nequit, aut
 bellico jure, aut vi judiciaria compesceret. Non
 igitur obscurat ejus gloriam, quod pro causa Dei
 pugnavit, pro quo pugnat orbis terrarum contra
 insensatos; quin potius ad laudem ejus proficit,
 quod semper sine fraude vel insidiarum interven-
 tu palmam vicerit, et tamen ita protectus a Deo
 sit, ut gladium suum, sicut supra diximus, num-
 quam humano sanguine cruentaverit. Porro au-
 tem, qui exemplo ejus adversus inimicos arma
 sumpserit, ejus quoque exemplo non propriam
 commoditatem, sed communem quærat. Videas
 namque nonnullos qui pro amore laudis aut lucri,
 sese periculis audenter objiciunt, mala mundi pro
 mundo libenter sustinent: cujus dum amaritudi-
 nes occurrunt, ejus gaudia, ut ita dixerim, quæ-
 rentes perdunt. Sed istorum alia res est. Opus
 vero Geraldus lucidum est, quoniam de simplici-
 tate cordis metitur.

ANNOTATA.

a *Celtica Gallia, juxta Livium Historie lib. v. cap. xxxiv, est pars Gallie tertia, cujus penes Bituriges summa imperii fuit; ad ipsos autem spectabant Arverni in quorum pago superiori Auriliacum.*

b

- A b Vel Cadurcensi, Gallice Le Querci, cujus caput Cadurcum urbs episcopalis ad Lotium fluvium.
 c Albigensis pagus vulgo l'Albigeois ad urbem Albigam, nunc sedem Archiepiscopi, spectat.
 d Hic oppidum et villa indifferenter usurpantur. Notandum tamen illam vocem oppidum pro parte superiori alicujus urbis vel loci, seu quæ prope castrum exstat frequentius usurpari, ut ex num. 46 Vita S. Geraldi intelligi potest.
 e De illustri B. Geraldi prosapia disseruimus Commentarii prævii § 2. num. 21 et sequentibus, ubi quid de egregio illius stemmate sit statuendum, videbit lector.
 f Fusius de SS. Cæsarii et Aredii stirpe Commentarii prævii § 11. elocuti sumus, Quercetani rationes resellentes.
 g Hunc locum laudat Venerabilis Petrus Cluniacensis Abbas, lib. II, Miraculorum cap. xxv. Hæc Quercetanus in notis ad Bibliothecam Cluniacensem.
 h Quo anno S. Geraldus natus sit, certo calculo signari non potest, ut § 2. diximus. Hinc ruit Quercetani opinio qua vir eruditus anno 856 S. Virum natales adeptum fuisse asserit. Quintus enim Abbonis S. Martialis cenobii abbatis annus per aliquot menses annorum 854, 855 et 856, usque ad 19 Maii currere potuit, ut fusius diximus.
 i Sagittandi peritus.
 k Seu agilitate crescebat.
 l Seu capra silvestris, rupicapra.
 m Petra fundebat mihi rivos olei. Lib. Job cap. xxxix, v. 6.
 n Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam prædam. Ibidem v. 17.
 o Videtur auctor respicere Davidicum illud Psalm. 90. v. 8. Cadent a latere tuo mille et decem millia a dexteris tuis: ad te autem non appropinquabit.
 p Reprimere.
 q Lot, ex fratre suo Aran.
 r Absalom.
 s Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit. Ad Romanos cap. 13 v. 4.

CAPUT II.

Sancti castitas impugnata, oratio, sobrietas, modestia, in pauperes afflictosque benignitas.

Sanctus in castitate vacillans,

* didicerat

a

Exploraverat antiquus deceptor mores adolescentis, et nescio quid divinum in eo commentatus, in invidiam exardescebat, et ob id quantis poterat tentationum fraudibus hunc obruere satagebat. Sed ille jam dicerat * ad gremium divinæ pietatis orando confugere, et illius commenta per Christi gratiam refutare. Hostis autem inexplebilitate invidus, cum experimento probasset, quod in eo per delectationem carnis regnare nequisset, bellorum, ut supra diximus, turbines ei per improbos, concitabat, ut arcem pietatis per illos in corde ejus oppugnaret, ad quam per seipsum inrumpere nequaquam valebat. Contra castitatem vero, ut ad ejus juveniora redeamus, quam isdem virgunculus a certatim diligebat, versutissimus hostis acerrime succendebatur.

Novum namque et inusitatum illi erat, quod aliquis juvenculus naufragium pudoris tutus evasisset. Libidinem igitur, quæ ad decipiendum genus hominum, vel maxima, vel prima est ejus virtus, instanter illi suggerebat. Quam cum ille penitus refutaret, torquebatur hostis; quod nec ad fores quidem cordis illius hanc intrmittere posset. Veterinosam ob hoc repetit fraudem, et ad instrumentum deceptionis, quo vel Adam vel posteri ejus maxime decipi solent, ad mulierem dico, recurrit. Quamdã enim juveniculum ejus oculis, ut fertur, ingressit. Qui dum in ea colorem nitidulæ cutis incautus attenderet, mox in delectatione illius mollescere cepit. O si protinus intellecto conspexisset quid sub cute latebat! Quia nimirum nihil carnis pulcrum est, nisi fucus pellicis. Avertit ille oculos, sed species per ipsos cordi impressa remansit. Itaque angebatur, illiciebatur, et cæco igni adurebatur. Tandem victus mittit ad matrem puellæ, qui se nunciat nocte venturum. Sequutus ille nuncium, violenter ad interitum animæ festinabat. Interim vero, sicut solent captivi inter vincula, pristina libertatis gementes memorari, suspirat Geraldus, et consuetam divinæ dilectionis dulcedinem recolere. Et, licet ægro affectu, rogabat Deum, ne se illa tentatio penitus absorberet. Venitur ad conductum, intrat hospitium puella, quia frigus erat, stetit in facie juxta focum; Geraldum vero jam divina gratia respexerat. Cui tam deformis eadem puella mox visa est, ut non crederet eam esse quam viderat, donec pater ejus ipsam esse assereret. At ille intelligens id non sine divino nutu fieri, quod eadem juvencula non eadem venustatem in ejus oculis haberet, mox ad Christi misericordiam se recollegit; et profunde suspirans concitus equum ascendit, et nil cunctatus, gratias agens Deo, raptim abire properavit.

15 Nimius algor frigidis tum forte ingruerat, cui se tota nocte torreri permisit, ut scilicet parvæ delectationis teporem glacialis asperitas puniret. Jubet autem profinus patri, ut hanc nuptui traderet. Quam et libertate donavit, et quoddam prædiolum jure testamentario concessit. Fortassis autem fragilitatem suam suspectus, ejus accelerari nuptias fecit. Quapropter eleemosynæ causa, et dote libertatis donavit, ne illius matrimonium tardaretur. Verum tu Cedrus Paradisi futurus, quomodo sic agitari potuisti? Certe ut disceres qualis ex teipso esses. Nam et ille tuus patronus, Apostolorum videlicet Princeps, cui postea et teipsum, et omnia tua commisisti, non se satis cognosceret, nisi tentationis articulus obrepisset. Nunc vero tu expertus qualis homo per se, qualis per Dei gratiam sit, compati supplicium tuorum fragilitati ne dedigneris. Noverimus autem quia non est inconsumptum Sanctis tentari. Insuper enim corruptæ naturæ vitii nascuntur, scilicet ut sicubi certent, certantes vincant, vincentes coronentur. Interest autem quis delectationem vitii recipiens succumbat, aut quis eidem repugnans vincat, ac delectatione virtutum potius mentem occupans, venenum pravæ delectationis, quod ad horam forte insumperit, antidoto piæ supplicationis a se repellat. At adulescens hic periculi experimento discretior, sicut

aliquis

AUCTORE
S. ODONE
ABBATE.

i

A aliquis in lubrico post impactionem pedis, cautius incedebat, satis cavens ut cordi ejus nihil oculi nunciarent, unde mors ad ejus animam per fenestras eorum subintraret.

aliquamdiu
cæcitate pu-
nitur :

b

16 Cæterum dulcis Dominus ac rectus, qui servum suum Geraldum a stupro, pietatis dulcedine servavit : punire eum pro concupiscentia, re-ctitudinis censura non omisit. Elapso quippe non multorum dierum tempore per unum et eo amplius annum glaucomate b cæcitatibus reum sum contrivit, ut oculi, qui illicita viderant, nec licita videre possent. Cum quidem nec in palpebris,

macula

nec in prunulis ejus perpera quælibet apparet. Noverant familiares cæcitatem, et hanc extraneis perpicaces pupillæ summo studio dissimulabant. Ille vero sub manu ferientis Domini sese humilians, tanquam ad ejus flagella paratus tacebat. Medicinam sane corpoream nec refutabat, neque urgens quærebat, præstolans patienter, quando vel qualiter Dominus suus, expleta feriendi voluntate, verbera submovere voluisset.

B

Noverat enim, quod omnis filius flagellatur. Internus vero arbiter etiam minimas in electis suis maculas nunc purgat, ne sit in eis, quod postmodum oculus ejus offendat. Et ob id flagellum hoc eidem intulit quo mens juvenilis et de præterito purgaretur, et in futuro defæcator servaretur. Cum ergo Deus explesset in eo voluntatem suam, flagellum dimovit et lucem ejus oculis reparavit.

psalterium
quotidie
recitat :

c

17 Jam vero ille quasi excoctis per afflictionem sensibus vitam satis honestam ducebat, et medioximum c discretionis callem in neutra parte pronior agebat. Scilicet ut seculari negotio sua munia non fraudaret, nec a religionis cultu terrena se occupatione tricaret, honestiores viros sibi familiariter adjungebat, et clericos melioris famæ, cum quibus domi vel foris divinum officium aut simul aut viritum exercebat. Venerat Dominica dies, et ille necesse habebat ad quoddam placitum d ex conductu e venire, quo scilicet nobiles quidam viri conventuri erant. Quos ne tardius veniens demorari videretur, manicare f studuit, et priusquam illucesceret, proficisci. Cavebat quippe in hoc turgidum fastum, ne se cuiquam tardum aut difficilem præstaret ; ut moris est nunc quibusdam, qui velut de thalamo procedentes, prius ebrietati se manciant, quam amicis præstent, contra illud Scripturæ dicentis :

d e

f

C

« Væ terræ, cujus principes mane comedunt. »
g Atqui Geraldus non ita. Valde enim indigne ducebat, ut, qui multis prælatus erat et dominus, vitiorum dominationi fieret servus. Jejunus ibat ad placitum h, ne mersa sobrietate rationis iudicio caruisset. Inquirebat autem, quid Christi, quid pacis, quod commune bonum præferret. Post nocturnas autem Laudes, si quolibet proficiscendum erat, Missarum subsequebatur solemnitas : ita divinæ clementiæ se suosque committens abibat. Prædicta sane Dominica, quoniam necesse fuerat ante auroram proficiscere, Missam præterierat, quam scilicet expleto placito cum speraret audire, nusquam possibile fuit. Mœstus igitur admodum discurrebat, quærens, ubi aliqua spes reperiendi fuisset. Cum vero nequicquam, advocat clericos, qui forte tunc aderant, et cum

proficisci

his omnes psalmistas i milites, dicens : Mea proprie culpa est, quod hæc sancta dies in vanum nobis transiet ; sed est, quod ad laudem Dei faciamus, ne diem sanctam inaniter expendisse videamur. Dixerat hæc, et psalterium a capite, nil mortale sonans, cum eisdem percurrit. Ex hoc jam sibi consuetudinem statuit, ut psalterium pene quotidie recitaret. Quo videlicet decurso, velut spiritualiter epulatus, gaudere videbatur, ut solet aliquis ambitione exsatiata lætari.

corporis ejus
dotes,

18 Manuprecium videtur, si de corporis ejus habitu quædam proferamus. Nam, licet caro non prosit, licet fallax gratia sit et vana pulchritudo, tamen quia libidinis atque superbiæ fomes esse quibusdam solet, laudandum est in hoc Viro, quod et venustus fuit, et se nec libidinis ceno fœdavit. Geraldus igitur staturæ mediocris et totus, ut dicitur, euphormis, id est, bene formatus. Et cum unumquodque membrum sua pulchritudo compsisset, collum tamen ita candidulum et quasi ad normam vivendi decusatum habebat, ut vix aliud tam gratiosum vidisse te putares. Eleganti-
E tiam sane corporis venustas animi decorabat. Unde in frontispicio ejus cordis habitudo subrutilabat. Hoc et Scriptura testatur dicens, quod risus dentium et occursus faciei qualitatem interioris hominis demonstrant. Gustaverat jam, quoniam dulcis est Dominus, et sponsi cœlestis quoniam suavis amplexus ; et ideo pulchram animæ speciem non patiebatur in oculis ejusdem Sponsi delectatione carnis illecebrari. Solebant sui collum ejus lætantes deosculari, nec tamen indignabatur illis, quoniam superbia, quæ semper intrectabilis est, sedem sibi vindicare non poterat. Erat præterea corporis pernicitate multum velox, et virium robore validus. Quod ideo sit commemorandum, ut appareat, quoniam laudabilis est, qui materiam superbiendi habens, sese in humilitate depresserit. E contra, quoniam vituperabiles, qui parum vel nil horum habentes intumescunt. Postquam vero mentalibus se studiis plenius applicavit, illa corporis agilitas prorsus emarcuit. Tum præterea gratissimus erat alloquio communi, et in tranctandis ac disponendis rebus acumine consilii profundus. Et quanquam scurrilitatis verba caveret, seria tamen ita proferebat, ut etiam suis in hoc placeret. Nec in proferendis minis erat nimis dicax, nec in reservandis injuriis tenax. Sed neque ad beneficia quælibet danda facilis, neque ad hæc, quæ
F nec ab his dederat, auferenda mutabilis. Quod vero affirmative diceret, hoc indubitanter explebat, nisi forte peccatum esse dignosceret.

F

nec ab his

sobrietas,

19 Studebat autem ita sobrietati, ut non solum se, sed etiam suos a temulentia custodiret. Nam convivæ ejus neque voraces erant, neque bibaces. Neque enim vel hospites umquam ad bibendum cogebat, neque numerosius, quam omnes cæteri convivæ, potum hauribat. Itaque sic temperabat convivium, ut ab eo nec temulenti surgerent, nec subtristes. Et cum hospites ad quorum humanitatem se totum impendebat, reficere nonnumquam mane fecisset ; ipse tamen non ante horam diei tertiam, vel in jejuniis ante nonam reficiebat. Illud Scripturæ præceptum observabat beatus Princeps, qui in tempore suo comedit

AUCTORE
S. Odone
ABBATE.

ad reficiendum, et non ad luxuriam. Quid enim ille convenientius observaret, quam ebrietatem; qui præter hoc, quod mors animæ est, et a regno Dei, teste Apostolo, sicut homicidium excludit; etiam corpori multum noxia probatur. Inde enim virium debilitas, inde membrorum tremor, inde sensuum enervitas, inde senectus intempestiva conqueritur. Visus, loquela, vultus deonestatus et omne religionis decus depravatur. Nemo quippe valet simul vino et Spiritu Sancto repleti. Et nullo pacto Jerusalem ab igne fornicationis valet tueri, si principem coquorum Nabuzardan *k* ab ejus obsidione noluerit arcere.

k
munificentia
in pauperes.

20 Semper sedilia pauperibus coram se parabantur, et aliquotiens mensæ apponebantur eis, ut per seipsum videret, quid vel quantum ad refectionem eis daretur. Nec certus recipiendi numerus tenebatur, sed cum forte plures adessent, quorum personæ dumtaxat aptæ ad recipiendum viderentur, plures ad eum introducebantur. Nullus vero umquam ab ostio sine datu eleemosynæ excludebatur. Ministri procurabant, ut ad manum semper haberet ferula, quæ ipse eis daret. Potus quoque afferebatur, quem in spectum ac prægustatum transmittabat, ut ipsi primo biberent; quibus et sui panis medietatem dabat. In his utique Christum se suscipere credens, et ipsum reverenter in his honorans, hunc ad se per ipsos intromittebat, cujus refrigerium est, juxta prophetam, fecerere lassum. Quam susceptionem mercedis male sibimet illi imminuunt, qui licet foras eleemosynam transmittant, pauperes tamen ad se non introducunt. Nam Christum qui dicit: « Hospes eram, et collegistis me, » *l*

B

ita a suis domibus excludere videntur. Ut autem Pharisæorum justitiam, juxta præceptum Domini, præiret; nonam partem de redditibus agrorum reponi seorsum faciebat. Inde in quibusdam suis domibus pauperes alebantur; hinc eis indumenta vel calciamenta præbebantur. Obviantibus sibi nummos, quos ad hoc ipse ferebat, aut per se aut credulum ministrum jam jugiter ministrabat. Aliquotiens cum pro aliquo homine nummi erogarentur, ipse cum indigentibus accipiebat, gaudens et exoptans pauperibus assimilari. Quos tamen statim dabat, multam divini officii functionem pro accepto munusculo recompensans.

C

pia convivandi ratio,

21 Refectionis tempore ingens illi reverentia servabatur. Non ibi loquacitas aut scurrilitas prævalebat, sed vel necessarii vel honesti sermones, vel certe divini eloquii dicebantur. Per omne enim tempus semel in die prandebat, nisi forte æstivis diebus, cum prosius *m* aliquid aut crudum cœnaret. Ad ejus mensam primo diutius legebatur; sed ut secularibus condescenderet, lectionem interdum suspendens, quærebat a clericis, quid in ea diceretur: ab ipsis tamen, quos posse noverat respondere. Siquidem nobiles clericos nutrebat, quibus et morum honestas, et eruditio sensus certatim adhibebatur. Pubescentibus enim austriorem se præbebat dicens, quod illius ætatis tempus valde sit periculosum, quando quilibet adolescens maternæ vocis similitudinem vel faciei deponens, paternam incipit assumere vocem, vel vultum; et qui se tunc servare

m

studeret, facile dehinc carnis incentiva superaret. Cum ergo illi, quos de lectione requirebat, illum rogarent, ut ipse potius loqueretur, tandem solebat proferre, quod ei non pomposa dissertio, sed docta simplicitas ministrabat. Interim vero cum e vestigio non deessent, qui facetias quasdam, ut adsolet, aut jocularitates moverent, non eas mordaci indignatione, sed quasi itidem jocando compescebat. Numquam tamen vanitatem coram se protrahi sinebat. Noverat enim, quod omnibus in commune Christianis jubeatur, ut unusquisque cum silentio suum panem manducet. In refectio- nis autem fine lectionem semper lector iterabat. Ita Geraldus vel de Deo loquens, vel Deo sibi per lectionem loquente, maximum refectio- nis tempus expendebat. Viderint illi hoc ejus exemplum, qui contra redargutionem Prophetæ, citharam et lyram ludendo habent in conviviis suis. Gaudent lusibus et exultant ad vocem organi. Opus Domini non respiciunt, quoniam inter voces perstreptentium nec saltem clamorem pauperis audiunt. Quid enim? Verum est, quod Christus Veritas dixit, quod scilicet « ex abundantia cordis os loquitur » *n*. Isti, qui semper de secularibus et vel parum raro de Deo loquuntur, palam est, quid amplius ament vel quid in cordibus eorum abundet.

D

22 Qui utinam, sicut Geraldus, novissima providerent, et, sive manducarent, sive biberent, omnia juxta præceptum Apostoli ad laudem Dei facerent! Tribus feriis in hebdomada et in omni tempore, quod abstinentiæ dicatum est, a carnibus abstinerebat. Si tamen in eisdem feriis festi- vitas annualis evenisset, abstinentiam ita solvebat, ut in qualibet absoluta feria ad vicem illius, quam solverat, itidem abstinerebat; cum et unum pauperem extra solitos obtentu illius festivitatis reficeret. Sin vero jejunium die Dominica evenisset, nequaquam illud solvebat *o*, nec sub hac occasione præteribat, sed præcedenti Sabbato solemniter jejunii persolvebat. Sin vero talis esus sancto Homini videretur incongruus, noverit ille, quem hoc forte movet, quod omnia munda sint mundis, id est, sine concupiscentiæ vitio comedentibus. Et qui non qualitatem cibi, sed necessitatem, vel appetitum, quo sumitur, internus judex attendit. Quod Helias propheta et Esau suo probant exemplo. Licuit igitur homini laico, præsertim tam justo licitis uti; quod non licet eis, quibus id sua professio contradicit. Nam illa paradisi arbor non iccirco mortem intulit, quod mala esset, sed quod super interdictum fuit præsumpta.

jejuni

o

F

23 Porro vestibus laneis aut lineis non isto modo, quo nunc a filiis Belial præsumptum et excogitatum est, qui utique sine jugo sunt, sed antiquo more semper usus est, ita dumtaxat contextis, ut nec affectata pompa redolerent, nec plebeia rusticitate notarentur. Sericinis vero vel preciosis, nec obtentu quidem cujuslibet festi- vitatis, nec alicujus præsentia marchionis plus solito se comere studuit. Reminiculum *p* illud, quo solet ensis renibus adstringi, per viginti annos, si tandiu durare posset, non mutare aut renovare curabat. Quid dicam de balteo vel ambitiosis cinctoriis aut fibula, de equorum phaleris, quan-

modestia vestitus,

p

doquidem

AUCTORE
S. Odone
ABBATE.

A doquidem ille non solum portare aurum, sed nec habere quidem pateretur. Non enim putavit aurum robur suum, neque in multitudine divitiarum sed in Deo gloriatus est. Ut religionis solent etiam professores, qui ad excolendum corporis cultum inverecundo et infatigabili studio sollicitantur: id toto nisu affectantes, ut reverentiam, quam sibi moribus tollunt, vestis preciosæ saltem obtentu ab intuentibus emendicent. Quibus utique expediret, ut ad cultum animæ, quæ jugiter pulchrescere poterat, potius vacarent.

in oppressos
benignitas.

24 Erat autem pauperibus et injuriam passis liber ad eum semper accessus, nec ad causam suam ei commendandam deferre munusculum aliquod indigebant. Plus quippe oculis ejus unusquisque suam necessitatem plenius allegabat, quanto illum artius indigentem vidisset. Jam vero benignitas ejus non solum vicinis, sed etiam longinquis regionibus, resonabat. Et quia noverant omnes, quam beneficem erga omnes esset, multi per eum suas necessitates expediebant. Nec dedignabantur aut per se, aut per suos pauperum negotiis interesse, et, ut potis erat, suffragium præbere. Sæpe enim cum inter discordes dura grassari bella cognovisset, die, qua ventilanda erat causa, faciebat pro eis Missas celebrari. Et quibus non occurrebat humanitus subvenire, divinum illis imprecabatur auxilium. Neque hoc patiebatur, ut quilibet senior beneficia a suo vasso q pro qualibet animi commotione posset auferre: sed deducta ad medium causa, partim prece, partim imperio commotionem exasperati animi reprimebat, rectitudinis ejus vigorem ac una re tantum putares acclivem. Quotiens pauper apud potentiorum forte obnoxius teneretur, instabat, ut imbecilliorum ita sustentaret, quatinus fortiorum sine læsione fregisset. Cæterum veraciter justitiam æsuriens, hanc non solum in suis, sed etiam in extraneis lædi non patiebatur.

* dedignabatur

B

25 Justitiæ sitis, ut esuries, ordinatim in eo flagrabat. Non enim aut simplicitas, aut benignitas asperitatem zeli deferabat, aut asperitas zeli simplicitatis benignitatem. Nimirum, ut de Job dicitur, quod simplex erat et rectus, et iste vir quamvis pauperibus multum consuleret, tamen ad puniendum reos non usquequaque dormitavit: videlicet non ignorans, quibusdam divinitus esse datum, ut crimen, quod impunitum remanere non potest, temporali supplicio luan. Unde et rex David moriens Joab et Semei jubet puniri. Quandam silvam latrones occupaverant, qui rapinas et cædes transeuntibus atque vicinis inferebant. Quod Geraldus audiens, ad capiendum eos protinus direxit. Ac tum forte rusticianus quidam ad eos metu cogente venerat. Milites vero, qui eos comprehenderunt, timentes, ne forte dominus Geraldus aut eos dimisisset, aut eum eos impunitos sibi ostenderent, inculpasset, oculos omnium protinus avulserunt. Qua occasione factum est, ut ille rusticianus una cæcetur. Qui dehinc in Tolosanum r pagum recessit. Longo post tempore cum de eo dominus Geraldus audisset, quia latronum socius non fuerit, valde contristatus est, requirens vel si viveret,

amor justitiæ,

C

26 Itidem quam clementer consolaretur afflictos, aut quantum sæpe miseretur obnoxii, hoc liqueat exemplo. Quendam presbyterum ita vicini sui crescente litigio contriverant, ut ejus oculos eruerent. Quem scilicet senior verbis multum consolatus est, suadens illi patientiam. Sed ne verborum consolatio exilis videretur, quandam sui juris ecclesiam, facto solenniter testamento, eidem contradidit. Aliquantulum tempus fluxerat, et unus ex his, qui presbytero vim intulerant, ab officialibus comprehensus est et in carcere clausus. Quod et seniori tanquam inde gavisuro protinus nunciatum est. Qui statim quasi desiderio puniendi festinans tetendit ad carceris locum. Aliæ vero causæ emergerant, quas necesse erat in crastinum expediri. Sub hac ergo occasione jubet reum usque tunc demorari. Sero autem, cum officiales s ad sua discessissent præcepit clam custodi, quatinus eum cibo ac potu reficeret. Et quia discalciatus erat, datis calciamentis, aufugere permisisset. In crastinum vero, mallensibus t undique ad Seniores confluentibus, jubet reum adduci. Quidam vero, quos custos carceris pro se ipso paraverat, trementes indicant reum aufugisse. At ille volens factum celare, quasi minabatur custodi. Sed mox itidem: Bene, inquit, actum est, quoniam presbyter jam eis noxam indulerat.

in afflictos

E
s

reosque misericordia.

F

* destinaverant?

ANNOTATA.

ACTORE
S. ODO
ABBATE.

ANNOTATA.

a Virgunculus seu parvus admodum puer : sicut enim virguncula vocatur parva filia, ita S. Odo juvenem virgunculum nominavit.

b Glaucoma, quod dicitur vitium humoris, qui crystallinus appellatur, in colorem glaucum mutans oculum.

c Medioximum, id est medioximum vel medium.

d Placitum seu iudicium aut conventum iudicii causa. Synodus Turonensis tertius, Canone 35 : Pro quolibet placito vel iudicii a qualibet persona munera exigere ; et lib. III, cap. CLXXXIII : Unusquisque comitum placitum suum habeat et iustitias faciat. Unde et placitare apud Goffredum Vinocinensem Epistola XXIV, lib. II, quod synodus Arelatensis quartus, cap. causationes disceptationesque exercere dicit, nostri plaid et plaidier. Hæc Quercetanus in suis ad Vitam S. Geraldii Notis col. 30.

e Ex conductu, quod de mandato intelligitur. Vel igitur mandatum acceperat S. Geraldus, vel ipse mandatum dederat, ut ad placitum venirent nobiles, qui servitio placiti adstricti erant, id est, qui comitem, ducem aut seniore suum ad placitum venientem comitari debebant. Die Dominica ad placitum venerat S. Geraldus necessitate forte impulsus : nam ne diebus Dominicis placita celebrarentur, legibus cautum erat. Vide concilium Aquisgranense anno 789 habitum, Conciliorum Germaniæ tom. I, pag. 283, 411, etc. Apud Gallos seculo XIII exeunte hic mos jam exoleverat ; Carpentarius enim in suo Glossario verbo Dominica : Hæc die sedebant magistri Requestarum pro causis requestis senes calliarum et earum partium, quæ reguntur jure scripto, audiendis et expediendis.

f Manni equi apud Horatium et alios veteres : Hinc manicare, equo veli, equitem agere equitare. Hæc Quercetanus mox laudatus. Verum Cangiio minus placet hujus vocis interpretatio. Manicare enim a manica venit, id est, a mane, unde manicationes aut matutinæ accelerationes. Igitur manicare idem ac primo mane exire, quod quidem Odonis verbis et sensui magis convenit. Confer Evangelium Lucæ, cap. XXI, v. 38.

g Ecclesiasticus cap. 10, v. 16.

h Rectum enim et honestum videtur, ut iudices jejuni causas audiant et discernant. Concilium Aquisgranense tit. 62.

i Eisdem, qui psalmistæ seu psalmorum cantores. Cangijs in Glossario ad hanc vocem.

k Sic forte per ironiam vocatus est Nabuzardan, qui unus e principibus Nabuchodonosor Babylonis regis capta Hierosolymorum civitate circa annum 3414, Babylonem transtulit æs omne, ollas quoque æreas et trullas, et tridentes et scyphos, et mortariola et omnia vasa ærea. Lib. IV Regum cap. 23, v. 14.

l Matth. cap. 25, v. 35.

m Hoc verbum stellula Quercetanus annotavit. Nescio, an in hoc mendum aliquod cubet. In Sancti Historia, quam Gallice edidit D. de Compaing, hoc voce Auctaria intelligenda esse duxit, Proscicies, proscicium, quod sectum est seu in partes divisum.

n Matth. cap. 12, v. 24.

o Hanc consuetudinem adeo religiosam, Dominicæ jejuniis in diem præcedentem transponendi, a singularitatis nota defendit hic S. Odo : nec dubium, quin ejus observantia a Geraldo aliisque sanctis Viris invecta institutioni, quæ hodieque viget, occasionem dederit. Hæc Mabillonius Sæculo v Benedictino pag. 7.

p Seu cingulum, quo ad renes gladius cingitur.

q Qui aliqua prædia aut alia hujusmodi a domino suo, ut loquitur S. Odo acceperat.

r Cujus Tolosa urbs, archiepiscopalis sedes, caput.

s Servi ut iudicis ministri, qui ei ad nutum obtemperabant.

t Qui ad mallum venerant, et sic a mallo dicti. Mallus seu placitum majus, ubi majores causæ a comitibus et senioribus terminari solitæ. Edictum Carisiacense Caroli Calvi anni 864 : Et ipse sic mallum suum teneat, ut barigildi ejus et advocati, qui in aliis comitatibus rationes habent, ad suum mallum occurrere possint. Inde admallare, ante iudicem venire litigandi causa. Marculfus lib. I Formularum cap. 21 : Eo quod propter simplicitatem suam causas suas minime possit prosecui vel admallare. Et mallenses in iudicium vocati pro negotiis prosequendis ac disceptandis. Ita Quercetanus in Notis col. 30.

CAPUT III.

Alii item S. Geraldii actus, quibus grande ejus erga proximum studium demonstratur.

Sane de pluribus gestis ejus pauca quædam et singula commemorans, quæ ad ostendendum quosdam pietatis actus, nobis videlicet compertos, sufficere possunt. Ob hoc et minima quælibet inserimus, per quæ grande ejus valeat studium demonstrari, ut est videlicet illud. Dum per aggerem publicum aliquando gradetur, in agello viæ contiguo quædam rusticana mulier aratrum ducebat. Quam requirit, cur opus virile mulier agere præsumpsisset. Respondit, virum suum diutius jam languere, tempus sationis præterire, se solam esse, nullumque, qui sibi subveniat, habere. Cum quidem ille calamitatem ejus miseratus, tantos ei nummos dari jubet, quanti dies sationis superesse videbantur, quantum per singulos dies agricolam sibi conduceret, et ipsa dehinc a virili opere cessaret. Omne fucatum, ut ait Ambrosius, refugit natura et auctor Deus, quod contra illam est, abhorret. Hæc ergo res per se quidem exigua est, sed affectus recti hominis naturæ legibus conveniens eam grandescere facit.

29 Dum itidem alias viam carperet, haud minus cicer quidam rusticanus metebat. Cum juvenes, qui seniore præbant, inde sumentes manditarent, hæc ille conspicatus emisit equum, et ad hominem concitus venit quærens, si cicer pueri

damna rebus alienis

abs-

A abstulissent. At ille : Ego, inquit, Domine, gratias dedi. Et senior : Bene, inquit, faciat tibi Deus.

a suis illata
resarcire
salagit,

30 Tale est, quod alia vice, cum ministri ejus convivium sub umbra cerasorum pararent, ramusculos baccis jam maturis dependentes, quos, antequam ille veniret, iidem ministri confregerant, a reclamante rusticani argenti pretio comparavit. Forte dicit aliquis, quod hæc relatu indigna sunt. Sed nos timorati hominis mentem per hæc exigua demonstramus, ut ex obliquo intelligatur quoniam, qui modica non spernebat, paulatim decidere in majora non poterat. An non affectus viduæ per duo minuta comprobatus a Domino est?

facilem se
suis præbet,

31 Erga ipsos vero, qui juris ejus erant, tam beneficus tamque erat pacificus, ut mirum considerantibus esset. Nam frequenter improperebant et quod mollis esset, et timidus, qui se lædi ab infimis personis, tanquam impotens, permisisset, Nec facillime tamen, sicut domini solent irasci, contra improperebant vel leviter indignabatur.

B Aliquando enim non paucos ex rusticis obvios
a habuit, qui, derelictis coloniis suis, a in aliam provinciam transmigrabant. Quos cum recognovisset, et, quoniam cum sua suppellectile tenderent, inquisisset, responderunt, quod injuriati fuissent ab eo, cum ipse beneficiaverat eos. Milites vero, qui obambulabant, Principi suadebant, ut eos verberari juberet, et ad domunculas, unde discesserant, redire compelleret. Sed ille noluit. Quippe qui noverat, suum et illorum Dominum esse unum in cælis, et qui magis consueverat juxta Apostolum remittere minas, qui potentia suæ manum non levare super pupillum solet. Ergo permisit eos abire, quo sibi commodius putarent, et dedit licentiam conversandi. Hoc vero, quod non sine mea verecundia quendam nuper garrientem audivi, scilicet quod debitum wadii b nequaquam debitori relaxare solitus erat, omnino falsum est, sicut illi testantur, qui sæpe viderunt, quod non solum augmentum wadii, sed etiam capitale c debitum relaxabat.

oblata munera
in pios
usus conver-
tit,

32 Siquidem sui pagenses d vel clerici, qui illum sicut patrem affectuose diligebant, frequenter ei tortulas ceræ deferebant, quas ille veluti grandia munera multas gratias referens accipiebat. Nec tamen ex eadem cera quicquam ad suum usum ardere permittebat, sed coram altari vel sanctis pignoribus, quæ perinde secum deferri faciebat, totam in luminaribus succendi præcipiebat. Cubiculari vero, cum forte cera aliunde ad ejus obsequium præparata deesset betulinas e cortices vel abiernas tædas ante eum et in ministeriis suis præparabant. Sed cum ille tanto studio cavebat, ne muneribus, quæ sibi gratis dabantur, privati uterentur, quomodo consequens esset, ut exactiones wadiorum sine indulgentia exegisset? Quin potius, quæ sibi jure debebantur, frequenter ultro debitoribus relaxabat. Minas quoque juxta Apostoli præceptum servis remittebat. Nam et fraudem interdum patiebatur, et rapinam bonorum suorum, ut dicit idem Apostolus, suscipiebat.

33 Sed ut hoc exemplo comprobetur, fur aliquando tentorium ejus nocte ingressus est. Cum

quidem cereus de more coram lecto illius arderet, ac tum forte senior vigilabat. Solebat enim in stratu suo dilectione Christi atque dulcedine pasci per studium orationis. At vero fur ille curioso visu cuncta pereurrens explorabat, si quid forte videret, quod asportare valeret. Pulvillum forte respicit, quod sericum tecam habebat. Tendit manum et ipsum sibi trahebat. Tum senior : Quis, inquit, es tu? Extimuit latro et stupidus hæsitabat. Tum ille : Fac, ait, quod facis, et caute discede, ne forte aliquis sentiat. Ita latroni persuasit, ut licenter cum furto discederet. Quis alius præter Geraldum hoc ita faceret? Certe mihi videtur, quod id magis admiratione dignum sit, quam si furem rigescere in saxi duriciam fecisset.

AUCTORE
S. ODONE
ABBATE.
furem depre-
hensum re-
furtiva do-
nat,

34 Quantopere autem illud cavere studuerit, quod Apostolus jubet, « Ne circumvenias in negotio fratrem tuum, » f itidem præsentem patebit exemplo. Cum aliquando ab urbe Roma rediens Papiam g præteriret, haud procul castrametatus es. Quod Venetii vel alii quamplures illico cognoscentes, ad eum protinus exierunt. Jam enim per omne illud iter satis nobilissimus erat, et religionis atque largitatis causa apud omnes famosus. Cum ergo negotiatores, ut eis mos est, inter papillones h cursitarent, et si quispiam vellet aliquid emere, disquisissent, honestiores quidam ad senioris tentorium pervenerunt, et ministros interrogabant, si forte dominus Comes (sic enim omnes appellabant eum) vel pallia vel pigmentorum species emi juberet. Tum vero ipse, vocans eos ad se : Quod, inquit, placuit, Romæ licitatus sum; sed plane velim, dicatis, utrum bene negociatus sim. Tunc jubet empta pallia coram afferri. Erat unum ex his preciosissimum. Quod Venetius intuens quærit, quidnam pro eo datum sit. Cumque summam precii cognovisset : Vere, inquit, si Constantinopoli i esset, etiam plus ibi valeret. Quo audito, senior extimuit, quasi grande facinus exhorrescens. Cum vero dehinc quosdam Romeos sibi notos obviam reperisset, tot solidos eis commendavit, quod Venetius ultra datum pretium dixerat pallium valere, dans indicium, ubi venditorum pallii reperissent. k Verum cum in aliis peccati speciebus soleant homines compungi atque de emendatione meditari, aut raro, aut certe, nec raro videas, qui præter Geraldum in ista peccandi specie se doleat deliquisse. Sed nimirum ille noverat, quia Deus per omne peccatum offenditur, et eum, quem toto corde diligebat, offendere nec in minimis volebat.

pallii etsi
juste empti,
pretium ul-
tro auget,

f

g

E

h

i

F

k

35 At vero non immemor, quia Christianorum justitia debet justitiam Pharisæorum supergredi, cum universæ fruges ejus rectissime decimarentur, nonas etiam jubebat seorsum recondi, quæ in diversis pauperum necessitatibus dispensarentur. Inde cum necessitas exegisset, supervenientibus diverso tempore pauperibus vestimenta emebantur. Præterea nummos indesinenter secum ferebat, quos obviantibus egenis latenter, quantum poterat, vel per se vel per quemlibet causæ istius conscium dabat. Et cum illi redditus agrorum ac vinearum satis abundarent, nunquam tamen auditum est, quod villicus ejus aliquid ac-

nonam fru-
gum paupe-
ribus addi-
cit,

commodassent

AUCTORE
S. OTHONO
ABBATE.

commodassent; sed neque ipse prædium aliquando comparavit præter unum agellum, qui suæ cuidam possessioni forte insitus erat: cum soleant divites quoque in hoc vehementer inardescere, terribilem Prophetæ comminationem oblit, qua dicit: « Væ, qui conjungitis domum ad

l

domum, et agrum agro copulatis l. » Geraldus namque juxta præceptum Evangelii contentus erat stipendiis suis. Et, sicut ille neminem conturbabat, neque calumniam faciebat, sic et rerum dispositor Dominus ea, quæ juris illius erant, ab impiis et pervasoribus tuta servabat. Etenim tanta prædiorum loca per diversas provincias sub ditione sua tenebat, ut ipsis locis, quibus plenus erat, veraciter locuples diceretur. Nec tamen multitudo locorum extollebat eum, quoniam nihil, ut Psalmista dicit, a Domino volebat super terram. Qui nimirum hæc omnia adjiciebat illi, quia regnum Dei, quod primum est, ipse quaerebat ab eo. Tantum utique, Deo largiente succreverat, tamque protectus et tam immunis perstiterat, ut ei convenire videatur illud: « Tu valla-

B

sti eum, et possessio ejus crevit in terra m. »
36 Sane ut pateat, qualiter in bono malum vincere consueverat, juxta Apostolicum præceptum hoc ejus factum sub exemplo commemoretur. Cum dehinc ad portum Placentinum n venisset, quidam clericus, qui portui præerat, supervenit. Nam, sicut illic mos est, lucrosam nimis naulam a Romeis o expectabat. Qui, nescio qua causa felle commotus, verba indignationis rotabat, ita ut episcopum Rotenensis provincie p, sed et alios nobiles viros injuriosis exprobrationibus lacessiret: forte Vir Domini decontra stans, seditionem moveri metuens, conviatores q compescuit, ne dure quicquam respondissent. Clericum vero blando sermone fregit, et quædam munuscula ei dedit. At ille videns, quam facili sermone et episcopum et cæteros a respondendis injuriis compescuisset, se autem quam leniter ad mentem redixisset, quæsit ab eo, quisnam esset. Cum ille se Aquitanum et mediocre personam esse responderet, clericus eum tam vultu, quam eloquio considerans, ad ejus gratiam se totum inflexit, et, quicquid de nauo debebatur, cunctis de illius comitatu remisit, et tam ipsius, quam aliorum flascones r et utres vino implevit. Habebat enim isdem senior divinitus hoc donum, ut tam ipse, quam sermo ejus gratiosus esset. Et non solum quibuslibet aliis personis, sed etiam ipsis magnatibus. Quin et regibus semper carus et reverendus erat.

fugitivum
servum hono-
rificè habet,

s

37 Merito quippe diligebatur ab omnibus, quoniam ipse cunctos diligebat. Referamus plane, quid de quodam fugitivo quasi de amico fecerit. Nam in eodem itinere fugitivum eundem reperit, qui ante aliquot annos ab ejus mancipio discesserat s. Qui apud illas personas, cum quibus habitabat, magnus etiam et locuples habebatur. Hunc itaque ministri domni Geraldi reperientes, ad eum trementem et pavidum adduxerunt. At ille seorsum inquisivit ab eo, qualiter se ageret. Et cum didicisset ab eo, quod in eodem loco non parum honorabilis haberetur: Nec ego, inquit, te deonestabo. Tunc præcepit suis, ne quis pro-

deret, qualis in sua regione fuisset. Tum vero, videntibus vicinis suis, ei quædam munuscula tribuit, et in eloquio vel convivio satis eminenter honoravit et eum in pace dimisit. Quis hoc præter Geraldum faceret? Sed hoc ille fecit, qui non avaritiæ servus erat, sed misericordiæ se totum dicaverat.

38 Item in eodem itinere quidam vir de parte Bituricensi t non longe a Roma sibi coxam fregerat. Qui, relictus a suis, cum conjugæ solus remansit. Quem Bonifacius quidam ex militibus domni Geraldi casu reperit, et necessitatem illius audiens, ad eundem domnum Geraldum hunc adducens: En, inquit, Domine mi, juxta tuum desiderium reperi, quod tibi placitum præsentio. Ecce homo indigens solatio. Quem dehinc Vir Domini in tuitione sua gaudens suscepit et usque Brivatensem vicum u sufficienter sustentatum duxit. Tunc insuper ei decem solidos præbuit, quibus subsidium usque ad suos habere posset. Hæc et hujusmodi facta testantur miserendi affectum, quem ei divina inspiratio largiter inspirabat.

39 Verum noverimus, quia necesse est, ut messis triticea cum lolio crescat, et granum frumenti palea superior interim premat, et ob hoc oportuit, ut justum Abel malitiosus Cain ad patientiam exercuisset. Geraldus quoque sicut Job, frater draconum, et socius strutionum fuisse monstretur, frequenter a quibusdam provinciarum lacessitus est. Nam rei publicæ statu jam nimis turbato x, regales vassos y insolentia marchionum z sibi subjugaverat. Jam itaque multarum causarum experimentis probatum fuerat, quod, ut scriptum est, Omnipotens erat contra hostes Geraldi. Quibus videlicet ita insuperabilis videbatur, ut malum, quod ei perstruere molirentur, in ipsos potius redundaret, ut scriptum est: « Qui » fodit foveam proximo suo aa, ipse prior incidet » in ea. » Wilhelmus bb plane dux Aquitanorum, vir bonus et per multa laudabilis, cum tandem vehementer invaluisset, non minis quidem, sed precibus agebat, ut Geraldus, a regia militia discedens, sese eidem commendaret, sed ille, favore comitis cc nuper usurpato, nequaquam consentit. Nepotem tamen suum, nomine Rainaldum dd, eidem cum ingenti militum numero commendavit. Sed et isdem Wilhelmus nullatenus illi indignatus est, quippe non immemor, quia pater suus Bernardus ipsum adhuc adolescentem eidem domno Geraldo amoris causa commendavit. Et ideo dulci admodum contubernio et ingenti veneratione semper eum excolebat. Cum vero causa instabat, ad ejus colloquium veniebat. Nonnunquam autem gratiosi hominis Wilhelmus suavitate delectatus, vi precum exiebat, ut secum diutius commoraretur. Et frequenter in agendis progressus, longius secum ire faciebat.

40 Factum est quadam die, cum ita res exigeret, ut in quamdam regionem, qua hostiliter ierat, longum tempus cum eo expendisset. Interim vero omne stipendium, quod in sagmariis ee Geraldi delatum fuerat, paulatim defecit. Porro exercitus ad prædam versus tanquam hostes Wilhelmi persequens, totam regionem illam depopulabatur.

D

viatorem sus-
tentat et via-
tico munit,
t

u

E

discedere a
regis militia
renuit,

x y
z

aa
bb

F

cc
dd

præda in
bello absti-
net,

ee

labatur.

A labatur. Qua causa incolæ sibi timentes, facultibus expositis, fugiebant, nec inveniri poterat, qui ministris ejus stipem vendidisset. Cum ergo nihil ad emendum reperissent, nec de præda quicquam eis tangere licuisset, non modicam in illa expeditione penuriam sustinuit. Neque ab his, qui prædabantur, quicquam suscipere patiebatur, ne forte cum eis participans socius peccati existeret. Sustinuit autem et amici comitatum, nec afflictus deseruit. Ridebant hoc nonnulli, quod aliis de præda lascivientibus ipse cum suis indigeret. Multi quidem, quibus erat sanior intellectus, illum beatificabant, altius gementes, quod ad hunc imitandum idonei non essent. Denique ex hoc et deinceps cognomentum hoc promeruit, ut ab omnibus in commune Geraldus ille bonus appellaretur.

laulas nuptias respuit, castitatis tum internæ, cum externæ amans,

ff B

41 Tanti autem apud eundem Wilelmum habitus est, ut ei sororem suam in conjugio dare vellet, ff Ermengardi matre quam primum id cupiente, quæ virum hunc pio diligebat affectu. Sed Christus, Virginis filius, castitatis amorem illi dudum inculcaverat, quam ab ineunte ætate ita complexus est, ut nec intuitu quidem tam excellentis copulæ pateretur ab ea divelli. Quantopere enim carnis obscenitatem exhorruerit, per hoc animadverti potest, quod nocturnam illusionem sine mœrore nullatenus incurrebat. Quoties namque illud humanitatis infortunium dormienti contigisset, consecratis cubiculariis afferebat ei seorsum, in competenti videlicet loco, vestes mutatorias, ad hoc semper paratas, et tomentum et vas aquæ. Quo illo intrante, non enim patiebatur se nudum videri, mox ille minister clauso ostio recedebat. Ita cultor internæ puritatis corporis iniquationem refugiebat, ut ipsam solam, quæ dormienti acciderat, non solum balneis, quin etiam lacrimis abluerit. Stultum forte videbatur hoc ejus factum, sed illis plane, quorum cœnosa mens vitiorum sordes exhalat. Qui cum se vel naturaliter, vel voluntarie sordident, immunditias tamen suas abluere per se dedignantur. At vero Geraldus scriptum noverat: « Omni custodia serva cor tuum. » gg Et iterum: « Qui modica spernit, paulatim decidet. » hh Velim sane perpendas, quanti habenda sit, quod inter mundanas opes et in fastigio terreno positus, castitatem servavit. Quid magnificentius faceret? Nihil amplius aut excellentius requiras. Nam sicut beatus Martinus perhibet, nihil virginitati est comparandum.

singulare Dei patrocini-um

ii

42 Unde et Ademarum ii comes vehementer instabat, ut eum suæ ditioni subdidisset. Quod nullo equidem pacto extorquere potuit. Non solum quippe eidem Ademaro, sed nec Wilelmo quidem duci, qui tunc majore rerum affluentia potiebatur, se commendare assensus est. Credo, Mardocheum vir iste meditabatur, qui superbo Aman se submittere, honoremque regibus a Deo collatum præbere contempsit. Verum cum in amicitia Wilelmi devictus pacem habere videtur, ut homini in Christo viventi persecutio non deesset, prædictum comitem Ademarum illi satanas instigavit. Quem profecto multis et variis

tentionibus appetitum, sibi subjungere non potuit. Aliquando quippe contigit, ut in prato cum paucis militibus mansitaret nocte: cum equidem Ademarum, misso exploratore, pro certo rescivit, et ubi et cum quantis esset. Gavisus plurimum, quod occasionem opportunam ad eum comprehendendum reperisset, armatorum cuneum collegit, et ad locum aciem direxit. Porro Geraldus in parte ipsius prati decumbens, ut fertur, cum suis omnibus dormiebat. Sed ille, qui custodit Israel, nequaquam innocenti Viro dormitabat. Si quidem, ut de Hieremia propheta scribitur, « Quia Dominus celavit eum, » ita et hunc divinitus abscondit, ut, cum omne pratrum per gyrum discurrissent et per medium regyrassent, nequaquam eum reperire potuerint. Tum vero Ademarum adnisi frustrato, dolens impietatem suam esse delusam, recessit. Justus vero, ut scriptum est, mundis manibus addidit fortitudinem laudis in Domino.

AUCTORE S. ODONE ABBATE.

43 Quoniam itidem ejus castellum satellites Ademari comitis occupaverunt. Quo Geraldus audito, paucos milites, qui tunc ibi forte aderant, secum duxit, et ad oppidum festinavit. Ademarum vero cum valida exercitus manu oppidi pervasores subsequi parabat. Sed cum non longe essent, quod ab obsidendum castrum Geraldus præcurrerat, volentem exercitum retinuit dicens: Explorandum nobis est, quam Geraldus pugnatorum multitudine valletur, qui nos ad obsidendum oppidum ausus est prævenire. Neque enim se in hoc periculo præcipitasset, nisi quorumlibet rusticorum auxilio septus esset. Dixerat hæc et pernices equites ad hoc explorandum direxit. Nox vero tum ingruerat. Nec cunctati exploratores festinant, et, quænam sint castra Geraldus, sollicitè rimantur. Ut autem in nocte solet fieri, lapides albicantes eminus sub incerto visu conspicati obsidentium tentoria putaverunt. Qui protinus exangues et perterriti ad Ademarum recurrunt, ac ingentem castrorum multitudinem se vidisse fatentur. Redierant enim per quamdam matronam, cui id ipsum retulerunt, per quam et hoc ipsum, quod illis exploratoribus visum fuerat, postea Viro Dei innotuit. Ademarum itaque cum exercitu suo divino nutu labefactatus ad sua remeavit. In crastinum vero pervasores castelli, cognito quod Ademarum eisdem minime adesset, pacem a Geraldo requirunt poscentes, ut eosdem sine ignominia recedere permisisset. Et id quidem Vir Dei Geraldus illico indulsit. Sed milites animo concitati ægre ferebant, si vel armis non spoliarentur. Invaluit tamen pietas Geraldus, et illos stare coegit, hostibus vero per angiportum fugientibus aditum permisit. Quin etiam duos de suis armatos constituit, qui hinc inde stantes procurarent, ne aliquis de supellectili exeuntium quicquam rapere præsumpsisset. Ita Geraldus, exturbatis absque sanguine hostibus, triumphavit. Ita Christus more suo gloriosum Militem suum ipsa adversitate nobilitavit.

adversus hostiles Ademari,

E

F

44 Godefredus ille, Torennensis comes kk, quodam vice, collecto militum agmine, festinabat, ut hunc Virum Dei bellando lacessiret, aut,

Godefredus, kk

quæ

AUCTORE
S. Odone
ABBATE.

et Adalelmi
irruptiones

B

experitur,

C

quæ erant juris illius, devastaret. Contigit autem, ut ipso gladio, quo se armaverat, ita vulneraretur, ut arreptum iter nequaquam explere posset. Qui tandem intelligens, quod ob injuriam Viri Dei vulneratus sit, a malitia sua cessavit. Merito sibi illud Mosaicum convenire conspiciens: « Fugiamus Israël, Dominus enim pugnat pro eis contra nos. »

45 Oppidum nihilominus, quod Monasterio superimminet, frater prædicti Ademari clanculo inrepsit. Sed quia jam experimentis aliorum didicerat, quod Geraldus, Deo pro se pugnante, semper hostibus prævaleret, non ausus est ibidem remorari. Tamen ablatis omnibus quæ asportari poterant, concitus aufugit. Nec multum vero post, quibusdam honestis viris sese ob illius facinoris causam objurgantibus cuncta reddidit, et ad Virum Dei veniens, indulgentiam pro sua temeritate postulavit. Jam enim apud omnes, qui se noverant, tantam reverentiam obtinebat, ut quisquis eum læsisset, quasi sacrilegium fecisset, non sibi in prosperum cedere certus esset. Sane quamvis filii tenebrarum et per ista, quæ commemoravimus, et per alia multa filium lucis inquietarent; ille tamen, ubicumque poterat, pauperes tueri non omittebat. His enim, qui se lædebant, tam facile ignoscebat, ut putares, quod ille magis ignoscere, quam illi vellent reconciliari. Durior illi causa pro pauperibus semper erat, quam anima ejus illis compatiēbatur; faciliusque suam negligere causam poterat, quam illorum. Ut enim peritissimus quidam medicus, qui forte vulneratus jacet, aliorum vulneribus mederi studeat, sic iste, dum læderetur, tamen impotes tueri non omittebat.

46 Suis siquidem inimicis ita insuperabilis erat, ut malum in eos potius redundaret, quod ei perstruere molirentur. Quod ex quibusdam superius relatis et ex præsentibus probatur exemplo. Frater Ademari comitis Adalelmus præter illam injuriam, quam eidem domno Geraldo fecerat, cum Aureliacense castrum pervaserat, quam videlicet injuriam ipse libenter ei indulserat, adhuc tamen ejus malitia furebatur, et ad læsionem sancti Viri pertinaciter instigabatur. Collecto itaque satellitum cuneo, castrum, quod tunc forte domnus Geraldus Missarum solemnibus intreretur, irrumpere tentavit. Sed illi quidem, qui forinsecus erant, illum in præceps gradientem eminus conspicati portam repente clausurunt. Facto autem strepitu in castro vociferantium, milites, qui ad Missam cum seniore erant, exilire volebant. Quos ille sermonibus fregit, et, donec opus Dei completeretur, nequaquam exire permisit. Interim vero satellites Adalelmi, ambitum castelli pervagantes, septem equos tantum repperunt, quos et abegerunt. Et confestim incassum se irrumpisse videntes, pudore acti, remeare cœperunt. Fertur autem, quod Vir Domini, retentis militibus, supra portam sumpto psalterio concitus ascenderit, et nescio, quid e psalms Domino decantaverit. Porro tyrannus, qui mœrere cor justis fecerat, lætatus nequaquam redire permissus est. Mira dicturus sum, et pene

incredibilia, nisi hæc a teste satis idoneo perhiberentur. Nam de caballis eorum ferme sexaginta sub brevi spatio temporis extincti sunt. Adalelmus autem post quartumdecimum diem tam terribiliter obiit, ut omne, ubi jaceret, turbo vehemens discooperiret. Testatur hoc præsens Adalbertus *, ille videlicet monachus, qui apud Lemovicas verbum Dei solet populo prædicare. Thesaurum quippe sancti Martialis Torennæ custodiebat: qui pridem ob metum paganæ gentis illic fuerat deportatus. Ablatores autem illi videntes, quod acciderat, Homini Dei suos equos remiserunt.

47 Nonnunquam invitus cogebatur potentia suæ vires exercere, et pravorum cervicem vi bellica curvare, sicut videlicet actum est de quodam pessimo homine, qui vocabatur Arlaldus. Is namque tenebat quoddam oppidulum, quod dicitur, Ad Sanctum-Serenum, *U* ex quo scilicet, quasi lupus vespertinus egrediens, irruptiones faciebat in familiam domni Geraldi. Cum quidem ille sicut pacificus loquebatur ei, qui oderat pacem, quin etiam quædam munuscula tribuebat ei, et arma militaribus apta, quatinus ferinos ejus mores per beneficia deliniret. Sed stultus homo ac brutus hoc non pietati, sed ignaviae deputans, audacius in prædicta familia grassabatur. Tandem ergo Geraldus, considerans quod stulti hominis vesania sine flagello frenari non poterat, collecto militum agmine, tendit ad castellum. Atque incredibili victoriae proventu, bestiam illam sine cujuslibet interfectione de suo cubiculo protraxit. Cumque ante ipsum plenus confusione staret, non contumeliose, sed ratiocinando, quantum oportuit, eum alloquitur. Cum ille tremens verba humillima ac deprecatoria respondisset, Vir Domini ad eum: En, inquit, expertus es, quod tuis viribus adversum me consistere nequeas. Cave igitur furere, cave ultra malitiam exercere, ne gravius ipsa in caput tuum redundet; et te ipsum, inquit, ita dimittam, ut neque obsidem, neque aliquid juramentum a te suscipere curem. Sed neque de tua supellectile saltem pro compensatione prædæ, quam exercere solitus es, quicquam auferre permittam. Ita coercitum dimisit hominem, et ille satis deinceps cavet, ne Geraldi familiam præsumpsisset.

48 Jam, ut supra dixeramus, cessabant ejus adversarii, divino metu consternati. Nam licet ad exemplum Job, frater fuerit draconum et socius strutionum, bestia tamen agri pacificæ erant illi. Nam cum alodus *mm* ejus esset postomia *nn*, et deinceps latifundia ipsius ita sibi succederent, ut usque ad montem magnum Greonem *oo* posset in eundo et redeundo semper in propriis mansitare capellis, tamen non indigebat, ut aliquam villam cuiuslibet potenti ad custodiendum commendasset, nisi unum solum prædiolum, quod dicitur Taladiciaus. Erat enim semotim inter pessimos vicinos longe a cæteris disparatum. De hoc officialis permiserunt invito et nolenti, quatinus illud cuidam Bernardo ad custodiendum commendaret. Quod equidem ille cum quadam hilaritate patienter ferebat dicens: Bene mihi

contigit,

D

* Madalbertus.

in victoria clemens,

U

E

F

in adversis patiens et humilis,

mm nn

oo

AUCTORE
S. Odone
ABBATE.

ANNOTATA.

A contigit, ut discam, quia bonum est confidere in Domino, quam in homine. Quod scilicet ob hoc libuit commemorare, ut hinc pateat, quia quotiens Deus aliquid ad ejus probationem fieri permisit, ille non ad tristitiam, sed ad humilitatem id retulerit. Per quod etiam demonstratur, quod Vir iste ex fide vixerit, qui cuncta divinæ dispositioni subjacere cognoverit, et quod in terris nihil sine causa, ut scriptum est, fieri non ignoraverit.

et Deo probatus.

49 En quædam de exterioribus gestis ejus, et communi conversatione digessimus, per quæ videlicet facillime patet, quod Vir iste justitiæ cultor fuerit, et juxta Apostolicum præceptum, sobrie, et pie, et juste conversatus est. Cum igitur in justificationibus Domini sine querela se exercuerit, incredibile non debet videri, si ipse Dominus misericordiam suam cum eo magnificent. Quapropter suademus eis, quibus incredibile videtur omne quod nunc fama de eodem sancto Viro dispargit, ut cautius ac diligentius causam ejus retractent. Nam si hoc obstare videtur, considerandum est quod major et laudabilior virtus sit materiam superbiendi habuisse, et tamen potentiæ culmen humiliter compressisse. Potestas enim non est nisi a Deo. Qui juxta Scripturam, potentes non abicit, cum ipse sit potens. Quamvis igitur seculari gloria fastigiatus fuerit, non debet incredibile videri, si Deus illum glorificat, qui hunc in observantiam mandatorum ejus glorificavit. An non potentes fuerunt et bellicosi Rex David, Ezechias et Josias? Modernis quoque temporibus de nonnullis auditum est, sicut de Rege Anglorum Osvaldo, pp quos Deus per signa glorificat, qui scilicet in observantiam mandatorum ejus illum glorificare studuerunt. Denique in singulis hujus vitæ ætibus multa gerit divina dignatio, quæ ad incitamentum conculcata et oblitæ religionis proficiant. Unde dicit Apostolus, quia Deus nulum tempus sine sui testimonio relinquit. Quod etiam per ingratos aliquando fit, sicut equidem sub Moyse multa signa cum illis patrata sunt, de quibus scriptum est, « quoniam non in pluribus » eorum beneplacitum fuit Deo. qq » Et nonnulla vix credibilia veraces et idonei testes asserunt, sicut beatus Hieronymus de quodam quondam violento et latrone, qui postea conversus ad Christum, solem ad explendum iter suum diu stare fecit; ac deinde clauso ostio ad discipulos corporaliter intravit. Si ergo Deus, qui cum Patribus mirabilia fecit, etiam nostris temporibus ad resuscitandum conculcata religionis affectum, per hominem, qui sicut in diebus Noë, justus repertus est, signa dignatur operari, incredibile non debet videri. Sed ipse potius est glorificandus, qui nullum tempus sine testimonio bonitatis suæ relinquens, suæ promissionis memor, non desinit benefacere populo suo. De gestis autem ejusdem Viri, quæ egit, postquam cultui divinæ servitutis ex toto se cohesit, quæ dicenda sunt, sequenti libello servantes, hic istum in Dei nomine terminemus.

pp

qq

a Colonia est domuncula cum agri tanto, quantum colonus unus cum servis colere potest. Flodoardus Lib. ix Historiæ Remensis Cap. xix de Ebone Archiepiscopo loquens « colonias nonnullas Ecclesiæ, prescriptis per strenuos vivas colonis, eorumque servitiis ordinavit. » Glaber Rodulfus Lib. iii Historiæ Francorum Cap. v quod etiam conobium Cluniacense videlicet, « in primo non amplius quam quindecim terræ colonias dicitur in dotem accepisse. » Hæc Quercetanus, qui nonnulla alia quibus suam de coloniarum interpretatione, fulciat sententiam laudat monumenta. Sed paucis verbis S. Odo quædam servitutis hic memorat officia, quibus olim apud Francos adstringebantur servi aratores aut ministeriales, qui absque domini seu senioris sui licentia agros seu colonias suas linguere non poterant. Multa de illis, in legum antiquarum codice, apud Cangium et illos qui de Jure publico scripserunt.

b Varias hujus vocis acceptiones, in Cangiano Glossario videsis, missis proinde illis, de quibus Quercetanus col. 31, ex ipsomet S. Odonis Textu, quid per Wadium intelligendum sit argues. Erat enim debitum per quemlibet annum aut aliter solvendum, quod Sanctus remittere non solum solutus erat, sed et Capitale, ex quo pendebat illud annale debitum.

c Capitale, debita pecuniæ caput : ita Cangius hoc verbo.

d Pagorum incolæ.

e Betullinas a Betula arbore, sic dictas, ex cujus cortice fasces conficiebantur.

f Epistola I ad Thess. cap. 4, v. 6.

g Urbs Episcopalis in Insubria.

h Tentoria, Gallice Pavillons sive Tentes. Ita Quercetanus.

i Urbs seu civitas est Patriarchalis, totius Orientis metropolis seu caput.

k Hunc locum procul dubio notabit, qui de mercaturæ origine et progressu æcunte seculo nono edoceri studet : 1º Venetos longe lateque discurrentes, ut quæ aromata, variasque telarum et pannorum species, quidquid tandem rari aut pretiosi in Syria, Ægypto, Constantinopoli confectum, aut editum fuerat, in Italiam, Galliam, etc., intulisse observabit. 2º Pannos pretiosos paucos admodum citra Alpes, elaboratos seu contextos fuisse arguet. Porro hæc indicasse sufficiat : haud enim ingratum opus suis offerret qui, quo studio mercaturam Galli, Belgæ, Germani etc., seculo ix et x exercuerint, qualem in pannis aut telis contextendis induerint, in dividendis diligentiam adhibuerint, debitis rationum et instrumentorum monumentis nos edoceret.

l Isai. cap. 5, v. 8.

m Lib. Job, cap. 10.

n Placentia Italiæ civitas est ad Padum fluvium.

o Romei, qui ad urbem pergebant.

p Vulgo Rhodéz, Urbs Episcopalis sub Albiensi Metropoli.

E

F

- A q Conviatores in via socios.
 r Flascones, vas quo vinum aut alius liquor as-
 servatur, Gallice Flacons.
 s Litteram a videsis supra.
 t Cujus caput Bituricum civitas Archiepiscopalis
 in Aquitania partibus.
 u In Arvernia, qui sancti Juliani Martyris
 reliquiis celebris, Sidonio, in Propemptico ad
 Libellum, Gregorio Lib. x Historia, Cap. xxix
 et vetusto vitæ Sancti Odilonis Scriptori *Brivas*,
 vulgo *Brioude*. Meminit et idem Gregorius alte-
 rius *Brivæ* in Lemovicino, quam ad distinctio-
 nem Arvernensis *Brivam Curretiam* appellat Lib.
 v, Cap. x.
 x De hoc fusius supra Commentarii prævii § III
 disseruimus.
 y Id est, servientes, fideles, qui servitium ac
 fidelitatem debent, et præstare tenentur regi.
 Aymoinus Lib. v, Cap. xxxvi. Abbates etiam
 et regni primores ac vassi regii se illi commen-
 daverunt, et sacramento secundum morem fidem
 promiserunt. Nomen vetus Gallicum et quod ad-
 huc Franci retinent in verbo *Vassaux*; unde et
 vassaticum apud Gregorium Theodulphum et
 alios *Vasselage*. Quilibet autem senior, Comes,
 Dux, Rex, vassos seu vassallos suos habebat.
 Hæc Quercetanus, qui multas scriptorum auctori-
 tates, quibus suam interpretationem munit, adducit.
 z Vox hoc seculo sat communis, qua præcipui
 provinciarum proceres, qui regionum limitibus cu-
 stodiendis assidebant, designabantur.
 aa *Eccl.* cap. 10, §. 8.
 bb Cognomento Pius Arvernæ Comes, qui Cluni-
 aci Monasterium amplis prædiis ditatum extruxit.
 cc Sanctum ab elapso brevi tempore, in Willelmi
 amicitiam devenisse innuere videntur hæc verba.
 dd *Ex* sorore nepotem, de quo iterum *S. Odo*
 num. 108.
 ee Hanc vocem eandem esse cum illa *Sagma*
 existimat *Cangius*, qui se hoc in loco sensum ab
 Quercetano diversum non habere contendit, additque:
 Nolim tamen præstare hoc loco equos, *Sagmarios*
 non intelligi. Unde *Sagmarius* equus, id est *Sar-*
 cinarium, *Sarcinale* jumentum. Numero 68. per
 C *Sagmarios* equos intellexisse *Sancti Biographum*,
 quibus est usus, verba demonstrant.
 ff *Nec quæ tradit in suo Chronico Ademarus si-*
 lentio omitienda sunt: *De Willelmo enim loquens*
hic Chronologus hæc scribit: Qui cum sororem
 suam in matrimonio desideraret conjungere *San-*
 cto Geraldo, nullatenus quivit, quia coelibem vi-
 tam semper ducens, cum semper ad copulam sua-
 deretur amore filiorum, respondebat *Sanctus Ge-*
raldus, utile est, inquit, mori sine filiis, quam
 relinquere malos hæredes.
 gg *Proverb.* cap. 4, §. 23.
 hh *Eccl.* cap. 19, §. 1.
 ii De hisce quæ cum *Ademaro* habuit *S. Geral-*
dus dissidiis haud pauca *Commentarii nostri prævii*
 § III diximus.
 kk *Torena* seu *Turenna Lemovicini territorii*
urbs de qua *Odo* infra num. 46. *Hodie Torena*
Viccomitatus tantum honore gaudet, appellaturque
vulgo La Vicomé de Turenne. Hæc Quercetanus;

de *Godefredo* illo nonnulla habet *Historia Tutelensis*
 pag. 12 et pag. 96, 319, 320, etc.; sed cum hæc ad
 rem nostram nullo modo spectent, ea silentio omit-
 tenda hic duximus.

ll *Illud oppidulum vocat Saint Seré in S. Ge-*
raldi Vita Gallice edita pag. 83, Pastor Savenen-
sis, quod St Seruin appellat Blævius in Arvernia
Topographia, non longe a locis Tournenure, Alyre
et Bontac dissitum.

mm *Possessio, prædium.*

nn *De hoc S. Geraldi prædio iteratam mentio-*
nem facit S. Odo infra num. 62.

oo *Totius Arvernæ, ut apparet, fere excelsio-*
rem, cum ex una illius parte in Dordonam per Ce-
ram et ex altera in Flaveren per inferiores Arver-
næ pagos, aquæ disfluant. Hodie ad ipsius montis
pedem exstat Puteus de Greone, Gallice nuncupa-
tus, Puit de Greon.

pp *Quem Penda paganus Merciorum Rex*
gravi prælio et occidit et occisum summa cum
immanitate decerpit. Christianissimum et Deo
dilectum vocat Beda et plura de illo scribit Lib.
 ii *Historiæ Ecclesiasticæ Angliæ lib. II. cap. ul-*
timo, etc. Ita Quercetanus. De illo in hoc Opere
actum est ad diem v Augusti. Obiit autem anno
Christi 642, ætatis vero suæ 38.

qq *Epist.* I ad *Cor.* cap. 10, §. 5.

PRÆFATIO

IN CAPUT IV.

H is qui de meritis domni Geraldi temere dis-
 putant, satisfacere potest considerata et
 inspecta qualitas vitæ ejus. Nam quasi in tribu-
 nali quodam residentes, decernunt utrum sanctus
 debeat esse, an non; cum hoc divino judicio sub-
 jaceat, quo etiam per reprobos ad utilitatem bo-
 norum signa plerumque fiunt. His ergo satisfac-
 iat attestatio miraculorum, quæ per eum, vel
 dum viveret, vel post ejus obitum Christus ope-
 rari dignatur. Porro his qui gloriantur, dicentes,
 quod *Geraldus* potens fuit, et sanctus est, sua-
 demus ne sibi de hoc adplaudant, quia nisi pau-
 peres spiritu fuerint, et, sicut ille, suam poten-
 tiam religione condierint, causa eorum parva esse
 non poterit. Immo comparatione ejus revinentur,
 potuisse quidem juste similiter vivere, sed nolui-
 se: manducos a vero et bibaces, ut de quibus-
 dam regionis processoribus dicam, qui sibi excu-
 sationes in peccatis fingentes, inter pocula fateri
 solent, quia *Geraldus* carnibus vescebatur, et
 sanctus est, sua professio manifeste revincit.
 Nam laico homini multa licent, quæ monacho
 non licent. *Damnatus* est *Adam*, non quod in
 paradiso mala arbor esset, sed ideo quod inter-
 dicto præsumpsit. *Geraldus* quippe licenter suo
 ordini concessis utebatur, quoniam et ab illicitis
 abstinebat, et cum pauperibus vescebatur. No-
 verat enim vinum ad sobrietatem creatum. Nam

et

A et Helias carne pastus est, et dignus fuit in Paradiso transferri. Per concupiscentiam tamen, quæ nonnullos instigat, Esaii primogenita sua lentis edulio perdidit. Igitur alia res est Gerdaldi, alia istorum. At vero illi qui delirant, quod nec Martyr, nec Confessor valeat dici, sciant quod utrumque dici possit: non solum ille, sed etiam omnis, qui ut vitis resistendo crucem portat, vel bona gerendo Deum glorificat. Deus equidem factis confitetur, testante Joanne: « In hoc scimus quia cognoscimus eum » *b* si mandata ejus observamus; factis quoque negatur, sicut Apostolus ait de quibusdam, « Confitentur se nosse Deum, factis autem negant *c*. » Cum igitur Confessor a confitendo vocetur, Deus autem factis aut negatur, aut confitetur; Geraldus tanto rectius Confessor dici potest, quanto justioribus factis Deum est confessus. Qui vero Judaizantes signa querunt, quid faciunt de Joanne Baptista, qui post nativitatem suam nullum signum legitur edidisse? Nam de isto licet miracula non omnimodis desint, id unum respondemus, quia, dum non speravit in pecunia et thesauris, fecit, ut scriptum est, mirabilia in vita sua.

ANNOTATA.

a Voraces. Cangius in Glossario.

b Epistola i Joann. cap. 2, v. 3.

c Ad Tit. cap. 1, v. 16.

CAPUT IV.

Ne vitam monasticam amplectatur Sanctus, avocatur quidam Episcopus; Monasterium S. Petro oblatum Auriliaci condit. Ejus meritis Miracula patrat: Sacræ Scripturæ lectioni studet: in habitu seculari vitam monachis dignam agit.

Vita monastica cupiscopus

Athleta cœlestis militiæ dudum in palæstra mundanæ conversationis agonizans, cuneos vitiatorum viriliter debellavit. Tum vero verbum vitæ continens in medio nationis pravæ, quasi quædam lucerna refulgebat. Et quoniam oportebat, ut in abscondito tempestatis probaretur, malignus hostis hanc lucernam quantis poterat fraudibus, tam per se, quam per satellites suos offocare tentabat. Sed nimirum sicut flamma flatibus agitata solet validius accendi, sic divini amoris igniculus, qui in pectore Gerdaldi a puero incaluit, nullo tentationis imbre valebat extingui. Quin potius, maturescente jam ætate, quibuslibet vitis paulatim compressis, quotidie seipso robustior virtutibus succrescebat. Jam in corde suo quasdam ascensiones disponebat, jam super

altitudines terræ, juxta illud Propheticum, eminebat. Cerneret auroram sanctitatis ejus in diem festum clarescere, cerneret lilium inter spinas crevisse, et quo vicinior maturitate fiebat, eo repansos virtutum flores diffusius expandisse. Ergo sicut in rerum vertice situs, in illa beatitudine superna mentis affectum defixerat. Et quoniam per cœleste desiderium intima lux illum irradiabat, mundanæ concupiscentiæ tenebras dijudicare valebat. An non tenebras dixerim terrenam concupiscentiam, per quam mundi amatores cæcantur, ut diligant vanitatem? Sed Geraldus didicerat preciosum separare a vili, et valde indignum ducebat terram lingere; qui vocatum se noverat ad cœnam cœlestis agni. Super eos magis dolebat, qui per amicitiam mundi inimici Dei constituuntur. Et postquam gustaverat quam dulcis est Dominus, dedignabatur aquas furtivas, quæ dulciores sunt alambere. Plangebat eos potius, qui juxta beatum Job, cum clamore currunt rodere radicem juniperi, id est cupiditatem punctioibus plenam. Mundialia *a* itaque potentiam, quæ sibi affatim suppetebat, mentis despectu calcaverat. Sed tamen, ut astuti est, cuncta ad utilitatem suam referre, cogitabat, qualiter ea, quæ temporaliter possidebat, ita disponderet, ut ei perpetualiter profuissent.

52 Igitur Gausbertum venerabilem et laude dignum plane Episcopum *b*, cum aliis quibusdam honestis viris evocavit, et qua mentis cogitatione incitaretur, familiariter indicavit. Etenim dominus iste Gausbertus viro Dei carissimus erat, et pro communi sanctitate, mutuum sibi invicem contubernium præstabant. Exponit itaque præsentis vitæ sibi inesse fastidium, et religionis habitum desiderare. Romam proficisci velle, et prædia sua beato Petro Apostolorum principi jure testamentario delegare. Cumque de hoc diu tractatum esset, vir Domini Gausbertus altiori consilio causam inspiciens, tandem suasit, in seculari habitu sese specie tenus pro communi salute provincialium retineret: res vero, sicut vellet, beato Petro dicaret. At ille ne suæ diffinitioni pertinacius inhærens, inobedienter egisse videretur, assensus est. Memor tamen Apostoli dicentis, quia Judæus, qui confitens interpretatur, majus et melius in abscondito fiat, quam in palam: ita attonsus est, ut hoc hominibus lateret, superno autem Inspectori manifestum esset. Barbam sibi equidem cum novacula mutilavit, quam ad modum coronæ, per caput suum ducens, de capillis quoque partem recidebat. Ut autem hoc penitus celaretur, quosdam ex cubiculariis, qui id noverant, sacramento constrinxit, ut quamdiu viveret, nulla hoc ratione prodidissent. Denique per hoc sui factum, videtur duplicem sibi remunerationem conquisisse. Hinc etenim Dominica dilectione flagrans, conversionis opus Deo exhibuit; illinc amore proximorum plenus, se pro illorum utilitate in habitu, quem nollet, invitum stare coëgit. Nam quale genus conversationis Deo poterat gratiosius exhibere, quam istud, in quo neque commune solatium negligeret, nec sibi quicquam de conversationis perfectione minueret?

Quæ

AUCTORE
S. ODONE
ABBATE.

a
E

a proposito
amovet Ger-
aldum,
b

F

AUCTORE
S. ODORE
ABBATE.

Quæ nimirum conversatio tanto preciosior extitit, quanto et multis utilior, et soli Deo cognita fuit. Qui, ut scriptum est, consilium ejus direxit, ut quamvis Liæ eum connubium subire fecerit, Rachelis tamen cupitis amplexibus non privaret.

qui sub pecu-
liari habitu
se Deo devo-
vel :

53 Ad celandam plane sui tonsuram facile reperit argumentum. Barbam quippe veluti onerosam recidebat, et quoniam ab occipio capilli defluerant, celabat in vertice coronam, quam, et tiamam jugiter ferens cooperiebat. Vestimentis autem pelliceis *c* super vestibus lineis utebatur, quia genus istud indumenti solent clerici vicissim, et laici in usum habere. Duas tamen pelliceas numquam simul habebat. Sed cum novam necesse esset afferri, jubebat protinus vetustam dari. Ensis plane, cum equitaret, a quolibet solebat ante eum ferri, quem tamen ipse numquam sua manu tangebatur. Siquidem de balteo vel cinguli apparatu, jamdudum crucem auream præceperat fabricari. Sedere autem super phaleratum equum numquam solebat. In his et hujusmodi satis apparebat quantopere mediocritati studens, suæ potentiæ cumulum despexerat.

c

B

Romam petit
B. Petro

54 Postquam itaque divino cultui sese mancipavit per omnia, ut sua quoque Domino consecraret, Romam profectus est, et Aureliacum *d* insigne prædium beato Petro Apostolorum Principi, facto solemniter testamento *e*, delegavit, cum tantis videlicet appenditiis, quæ Monachis, quos ibidem gregare disposuerat, ad omne stipendium, sufficere possent. Ardebat namque mens illius cœnobiale illic habitationem stabilire, quo Cœnobitæ cum sui ordinis Abbate communem ducerent vitam. Censum quoque delegavit, qui ad urnam beati Petri annuatim redderetur *f*. Itaque ut animo ferventi conceperat, juxta conductum profectus est, et quod decreverat, Deo prosperante, peregit. Reversus autem lapidici nos et mactiones *g* undecumque jussit aggregari, et ad construendam in honore B. Petri Ecclesiam fundamentum præcepit aperiri. Sed satanas omnium bonorum invidus, nescio qua arte, providentiam fefellit magistrorum. Fundamentum namque infirmiter locaverunt. Et cum jam in expensa grandis nummorum summa esset profligata, parietesque nihilominus in altum porrecti, quadraminum compages subito dissutæ corruerunt. Nec tamen vir iste nimis ob hoc contristatus est.

d

e

f

g

C

h

« Non enim, ut scriptum est, contristat justum quicquid ei acciderit. *h* » Vere confisus quoniam licet opus illud sub hac occasione retardaretur; merces tamen perditæ operis nequaquam periret. Videns quod Dei judicio permissum sit, ut hæc jactura fieret; hoc tamen usitatum pene in omni actione semper est, ut quicquid placidius Deo exhibetur, difficiliter peragatur. Et certe in rerum natura quod citius augmentum capit, citius ad defectum vergit; quod vero difficulter, diuturnius persistit.

monaste-
rium obtatu-
rus;

55 Quadragesimale tempus advenerat, cum in construendis ædificiis aer jam clementior ardebat, Geraldus quodam mane, consuetis orationibus expletis, exiit ab oppido quod eidem loco imminet. Paulum jam progressus, cœpit visibus huc

illucque porrectis considerare, ubinam posset aptius Ecclesiæ fabrica fundari. Tandem elegit locum divina dispositione jam præscitum. Jubet igitur artifices rursus adesse, studium recalere, opus intermissum aperire, cœpto operi sagaciter instare, Ecclesiam competenti granditudine, et arcuato schemate fabricare, quam pater ejus dudum in honore sancti Clementis *i* construxerat. Nam ut prædixeramus, isdem pater ejus religiosus fuit, utpote qui de prosapia religiosorum descenderat.

D

i

56 Dum vero domus fabricam continuaret, animo semperolvebat, qualiter posset reperire Monachos, qui bene morati essent, et locum sub regulari proposito incolere potuissent. Sed cum reperiendi raritas difficultatem intulisset, anxiebatur ille, et quidnam faceret, nesciebat. Tum vero nobiles quosdam pueros ad Vabrense Cœnobium *k* direxit. Nam tunc regulari observantiæ fervor incalcescebat, ut scilicet apud fraternitatem illam sub norma regulari iidem pueri imbuerentur. E quibus nunc usque superest unus, qui eodem beato Geraldo, quæ describimus, visa narrat, et manu scribit. Porro cum iidem pueri reverti juberentur, quia magistri defuerunt, mox puellari mollitia resoluti, rigorem disciplinæ neglexerunt. Et ita contigit, ut res ad effectum non veniret; unum tamen eorum necessitate ductus cæteris præfecit. Sed cum ille dissolute viveret, vir Domini vehementer afficiebatur, quia illum corrigere non valebat, neque alium habere, quem loco illius subrogare posset. Cum ergo vel complices ejus, corruptæ vitæ tramitem incedere vidisset: illud Davidicum, profunde suspirans, dicebat. « O Domine, dissipa consilium Archithophel. » *l*.

quod veris
monachis

k

E

57 Nonnumquam vero in vocem plangoris erumpens super homines, quos ad malum proclives videbat, pertæsus ingemiscebat, quasi quærimoniam faciens, quod iidem homines pro amore mundi perirent, quod pietas deficeret, quod iniquitas inundaret, quod pene jam universi amitterent a corde innocentiam, ab ore veritatem. Nolebat autem jurgiis eorum se immiscere, sed orabat ut Deus omnipotens pacificaret omnes, præcipiens Missarum solemniam celebrari illud Ezechia frequentius iterans: « O Domine, fiat » tantum pax et veritas in diebus meis. » *m*. Et illud: « O quantum deficit Sanctus! O quantum » diminutæ sunt veritates a filiis hominum. » *n*.

l

tradere

F

m

n

58 Desiderium sane quo ad cœlestia flagrans terrena despexerat, ita se posse consolari sperabat, si socios ejusdem sui desiderii reperisset. Proinde diu noctuque mens illius æstuabat, de congregandis Monachis affectum oblivisci non poterat; sæpius cum domesticis et familiaribus inde conloquens. Tanto enim in affectu agebat, ut nonnumquam exclamaret: O si quis mihi daret ut sub tali pacto religiosos Monachos invenirem; quo ego illis cuncta, quæ possideo, dedissem, et deinceps mendicando vitam hanc exegissem! Ad hoc enim pactum ineundum nihil prorsus morarer. Cum itidem aliquando familiares ei respondissent, dicentes: Nonne plures Monachi in his

salagit

regio-

A regionibus reperiuntur, e quibus ad votum congregare potestis? At ille fortem nimis sententiam proferens: Si, inquit, Monachi perfecti sunt, beatis Angelis assimilantur: sin vero ad seculare desiderium revertuntur, apostaticis Angelis, qui suum domicilium non servaverunt, per suam utique apostasiam jure comparantur. Fateor enim vobis, quoniam incomparabiliter melior est bonus laicus, quam sui propositi transgressor Monachus. Cumque ei subjunxissent: Quid ergo tanta beneficia, non solum vicinis, sed etiam longinquis Cœnobitis præstare consuevistis? At ille consueta humilitate facta sua despiciens: Ego, inquit, nihil facio. Si tamen, ut dicitis, aliquid facerem, certus sum, quia verus est promissor, qui calicem aquæ frigidæ pro suo nomine datum remunerare promisit. Viderint ipsi quales in oculis Dei sunt. Certe verum est, quia qui recipit justum in nomine justî, mercedem justî accipiet. Porro in his, et hujusmodi verbis ejus apparet, quod vitæ præsentis delectationem fastidiret, quod cœlesti desiderio flagraret, quod omnia sua relinquere vellet, si non defuissent, quibus ea rationabiliter tradidisset. Verum est illud vulgare proverbium, quia voluntas pro opere computatur. Unde et ille qui fratrem odit, homicida esse perhibetur. Et Joannes Euangelista passionis calicem bibit, cum tamen in pace quievit. Si ergo voluntas pro opere computatur, nequaquam Geraldus abrenunciatorum mercede privatur.

divinis rebus
intentum

59 Invitus itaque tenebatur in sæculo, Et quamvis deessent socii, cum quibus eidem sæculo abrenunciaret, mirum tamen in modum in Dei opere totum se occupabat. Tantopere enim lectionibus audiendis, et vicissim orationibus, nunc cum aliis, nunc semotim erat intentus, ut mirum sit, quomodo vel tantum studium in his habere potuerit, vel tantam Psalmorum summam semper explere voluerit. Præsertim cum alias occupationes interdum expeditisset. Non enim erat obstinatus, ut causis necessariis se nimium obsentaret; sed his pro opportunitate paululum intentus, mox ad degustatam Psalmodiæ dulcedinem sese concitus recolligebat. Quam reverenter sane in ecclesia staret, non satis referri potest, sed putares illum quasi divinum aliquid contemplari, atque illud Propheticum attonito vultu imitari o: " Vivit Dominus, in cujus conspectu sto " Nam ut hoc sub exemplo pateat, festivus dies Dominicæ Ascensionis advenerat, cum quidem ille Sollemniaco Monasterio p, ut est juris solemniss, celebraturus accurreret. Non enim patiebatur, tantæ festivitatis officium nisi festive * recenseri, neque, ut plerisque mos est, cursum celebrando decurtari. Cum igitur illuc venisset, Monachi, sicut tantæ tali personæ conveniebat, ei sedile et reclinatorium ornamentis constratum paraverunt. Ad quod cum ille, post girata oratoria divertisset, fratres solemnizare cœperunt officium, ut moris est, in longum protelantes. Senior vero donec impletum esset, ita suspensus in contemplatione stetit, ut nec sederet, nec vel paulum in antipodium recubaret, ipsa corporis immobilitate mentis devotionem et constantiam

p
festivo

demonstrans. At nos non ita, qui faciem Dei, velut in abscondito orantes, pomposa voce magis, quam simplici corde divinas laudes proferimus. Et cum debeat voci mentis intelligentia convenire, nos facimus currere vocem post levitatem mentis. Geraldus vero Apostolicum illud recogitans q " Deo autem manifesti sumus. ", sic se agebat, tanquam in conspectu judicis cuncta cernentis.

60 Ut autem divina dignatio coram hominibus eum glorificaret: qui Deum in exequendis mandatis ejus coram Antichristi glorificabat, licet instante jam tempore Antichristi miracula sanctorum cessare debeant, memor tamen suæ promissionis, qua dicitur: " Qui glorificent me, glorificabo eos r " hunc famulum suum, per quamdam curationis gratiam glorificare dignatus est. Quod genus curationis tale fuit, ut quamvis per humilitatem imponere manum infirmis refugeret, eis tamen frequenter et absens, et nolens subveniret. Aquam nempe, de qua manus abluere solitus erat, infirmi solebant furari, et plerique sanabantur. Quod licet ut magis credibile videretur, personas quasdam commemorari placet. Nam rusticanus quidam juxta Sollemniacum Monasterium habeat filium cæcum: qui diutius ingemiscens, quod eum cæcitas et paupertas pariter opprimeret, monitus est per visum quatenus ad domnum Geraldum pergeret, et aqua, unde manus ejus ablutæ fuissent, oculos filii sui superfudisset. Creditur homo visioni, et qui somniaverat veniens indicavit. Quo senior audito, mente consternatus intremuit, ac præsumere id refugiens, dixit illusionem fuisse, quæ et illum decideret, et illum dicere vellet, ut inconcessa tentaret. Errare hominem inani spe talia postulantes. Ingemuit pater, quem filii cæcitas anxabat et intelligens quod Vir Domini causa humilitatis nequaquam adquiesceret, abire se simulans, ab uno de servitoribus aquam impetravit. Qui domum rediens, exstincta filii lumina, nomen Christi invocans, abluit, et ille lumen recepit. Quod factum aliud quoddam opus sequutum est.

61 Quidam puerulus apud Aureliacum claudus morabatur, qui fabro cuidam commendatus est, ut artem disceret, qua victitare valuisset. Cum interim somno commonitus est, ut aquam similiter expetisset. Faber vero qui hanc impetrare debeat, sciens quod in hac re Vir Domini nimis austerus esset, aquam non est ausus palam expetere, sed eam per ministros clam impetravit. Qui nimirum, ut inofficiosa membra de eadem aqua respersit, mox illa divina virtus in proprium officium reparavit. Quod videlicet factum cum fama paulatim spargeret, ad notitiam Senioris tantumdem pervenit. At ille rei novitate percussus, dicebat quod non suo merito, sed fide illorum, qui aquam illam fabro dedissent, quod ei certatim celatum est; cumque datorem reperire non posset, vehementi interminatione commotus est, ne quispiam tale deinceps unquam præsumeret, asserens quia si servus faceret, membris truncaretur; si vero liber, postea suus non esset. Nihil enim amplius timebat, quam laudes. Et cum ini-

micis

AUCTORE
S. ODONE
ABBATE.

q

Deus glorificare voluit; unde enim qua manus abluerat cæco visum.

r

E

F

claudio gresum,

AUCTORE
S. Odone
ABBATE.
duabus mu-
lieribus
s

micis suis esset beneficus, laudatoribus tamen videbatur austerus.

62 Apud Postomium sui juris insignem alodum s, quaedam mulier caeca de aqua manus illius lumen recepit. Quod apud omnes quidem divulgatum est, sed illi summo studio celabatur, maxime propter quendam de servitoribus, qui aquam dederat mulieri. Non enim parvipendere sui poterant interecionem, quem pro hac re dudum comminatus fuerat, scientes quod impune non cederet, si datoremprehendisset.

caecis oculo-
rum usum
reddidit:
t

63 Item in Capella quae est iuxta villam, quae dicitur Crucicula t, demorabatur; cum equidem alia mulier, quae ex ancillis ejus erat, de aqua manus nihilominus illuminata est. Quo videlicet ille cognito, illum, qui aquam dederat, nomine Rabaldum, urgens investigavit, et reperit, atque mox a se rejecit. Post aliquantum vero tempus, quidam nobilis vir, nomine Ebbo, Seniore rationando convenit, dicens quia forte contra voluntatem Dei faceret, dum sub obtentu indiscrete humilitatis, indultam caelitus gratiam neglexisset, et eos, quibus prodesse poterat, angustia dimisisset: satius esse gratiam, quae forte propter illos ei data fuerat, impendere eis quae necessitas exigit supplicantibus praestare: elationem non esse formidandam, cum laudis ille cupidus non esset: neque praesumptionem quidem, quoniam qui reposcerent opem, sese divinitus ammonitos commemorassent: maxime cum jam experimento probatum esset, quia beneficium sanitatis, quod a se quaesitum fuerat, ad effectum, licet ipso nesciente, jam non semel venisset. Et ille quidem hoc rationabiliter prosequabatur; Geraldus vero suspirans flebat, atque dicens, quia timeret, quod diabolica fraus potius esset, quae sub occasione se decipere vellet; et si quid aliquando boni fecisset, mercede ipsius boni privare perstruxisset. Tandem itaque vel precibus, vel ratione victus, abjectum accepit et mulieri duodecim nummos dari jussit.

divinae lectio-
nis studiosus

64 Sciens vero, quod status mentis hac alternatione melius custoditur, si interdum lectioni post orationem quisque intenderit, recitari coram se verba divina ut supra diximus, faciebat. Unde et usum assumpsit, ut ad prandium ejus legeretur, nec omitteret hoc lector, etiamsi hospites adessent. Pro condescensione vero lectorem jubebat interdum subsistere; et ab his qui forte scirent, sensum lectionis inquirere. Cum quidem illi, quos interrogabat, precari solerent, ut ipse potius loqueretur, tandem diserte et scienter, sicuti doctus, respondebat: ita tamen, ut nec Clericis verecundiam inferret. Discedentibus autem post refectionem quibusque ad sua, legentibus itidem coram eo ea maxime verba, quae superfuissent lectionibus in Ecclesia recitatis. Dum vero lectioni intenderet, nullus eum facile pro causa qualibet interpellare praesumebat. Nam juxta illud Job, subditis erat tremendus, et lux vultus ejus non cadebat in terram. De sermonibus et confabulatione ejus mira commemoratio est. In his enim quae laeto animo loquebatur, valde gratissimus erat. Quae autem increpative

proferebat, quasi stimuli videbantur, ut penes plus quam verbera timerentur. In dando autem aliquid, multum erat morosus; at postquam semel dedisset, non auferebat. Si male opinionis sacerdotem audisset, non tamen Missae officium ab illo despiciebat, quia sciret, illud sacrum mysterium non posse per hominem peccatorem deteriorari. Et cum in discernendis aliorum factis vel acutus pro merito causarum, vel dulcis esset, sua tamen opera vilipendebat. Quae nimirum tanto superno Inspectori preciosius commendabat, quanto haec apud se vilis aestimabat.

65 Quoniam vero coeleste desiderium undatius, ut ita dicam, insumebat, os ejus ex abundantia cordis ita replebatur, ut pene jam in eodem ore semper lex Domini resonaret. Nam sacra quaedam verba sibi notaverat, quae corporalibus officiis convenire videbantur. Ut est illud: Mane, priusquam loqui inciperet, dicebat «Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiae labiis meis u» et caetera hujusmodi, quae ad singulos coaptabat; videlicet cum expergisceret, cum de lecto surgeret, cum caligas indueret, cum indumentum, vel cinctorium sumeret; sive certe cum iter, vel aliquid quilibet inciperet, ita ut secundum Apostoli dictum, omnia in nomine Domini facere videretur. Nonnumquam sane cum contigisset, eum cum paucis, vel solum sedere, nescio quid diu tacens meditabatur, et lachrymis suffusus suspirium ab imo pectore, totum se concutiens, trahebat, ut facile quisquam posset advertere, quia mens ejus alio pendebat, et in praesenti consolationem non habere. Tale erat ejus colloquium, tale silentium, ut os ejus annuntiaret laudem Domini, et meditatio cordis illius in conspectu ejus esset.

66 Noverant autem sui, quod Religionis habitum toto nisu cupiebat. Sed cum esset providus, considerans quia professores sublimis propositi, dum saeculi amore corrumpuntur, gravius ab alto ruunt, satius aestimavit sic stare, quam absque probatis cooperantibus rem tam arduam attentare. Si igitur votum illius inspicias, monasticae professionis fidem Christo per devotionem servavit. Et laus valde eminens est, in habitu seculari religionis proposito deservire: sicut e contra nimis ignominiosum est, sub ejusdem religionis indumento saeculum quaesisse. Cum ergo Vir iste non haberet fratres, ut praefati sumus, cum quibus bene jocunditer habitaret in unum, vitae hujus incolatum taediose ferebat. Et sicut olim columba Noe, cum foris non invenisset ubi requiesceret, ad arcam, et ad ipsum Noe redibat: sic iste Vir inter hujus saeculi fluctus, ad secretum cordis recurrrens, in Christi dilectione quiescebat. Non enim sicut corvus ille, morticino corpore dilectionis inhæserat: quia renuebat anima ejus gloria praesentis vitae consolari; sed memor Dei sui delectabatur; et ad secretum cordis, quasi ad arcam, recurrrens, sub lingua sua exultabat. Namque iniquitatem non sinebat diutius in corde suo aspicere, metuens, ne forte eum Dominus exaudire nollet. Quin potius peccata, sine quibus humana conditio esse ne-

D

legem Domini
semper in
ore habet

u

E

et sub habitu
seculari mo-
nachit vitam
duci.

F

quit,

A quit, quæ nobis leviora, illi vero videbantur gravia, ita semper præ oculis studebat agnoscere; ut remissionem impietatis cordis non ambigeret a Deo clementer percipere. Ob quod Rex ejus et Dominus viam ipsius in conspectu suo misericorditer dirigebat, et orationi vocis ejus benigniter intendebat. Tanto autem studio procurabatur, ut semper juxta Ecclesiam hospitaretur; ut per multorum annorum curricula præter oratorium nulla nocte maneret, excepta una, quæ natale Innocentium itineris contigit causa. Copia vero Clericorum semper eum comitabatur, cum quibus in divino opere jugiter insudabat. Omnis autem apparatus Ecclesiastico ministerio necessarius cum eo perinde ferebatur, cum quo divinæ servitutis opus ingenti cura et reverentia festivis diebus maxime, gerebatur. Nocturno tempore cunctos in oratorio diutius prævenire solebat: quo expleto, solus remanere solitus erat. Et tunc temporis tanto dulcius, quanto et secretius, internæ dulcedinis saporem degustabat.

B Quandoque autem lætus et alacer, vel ad stratum pro tempore, vel ad suos egrediebatur. Talem quippe vivendi modum conversatione sibi præfixerat, ut quisque sanum sapiens miraretur, quod in illo tanta cœlestis gratia confluisset. Hunc etiam conversandi modum in exteriori conversatione tenebat, ut ministri ejus notum haberent, qualiter in singulis anni temporibus conversaturus esset.

ANNOTATA.

a *Mundanam.*

b Rothenensem credo, qui et ipsum Geraldum antea Romam usque comitatus fuerat, uti notat S. Odo num. 36. *Hæc Quercetanus. Hinc Episcopis Ruthenensibus Frotardum inter et Deus-dedit nomine secundum Gosbertum, solius Odonis auctoritate fultus, Gallix Christianæ auctæ. Tom. I. col. 202, inscribit Dyonisius Sammarthanus.*

c Pellium sive pelliciarum usus, Clericis olim et Laicis communis, imo maxime Monachis. Auctor anonymus vitæ S. Hugonis Abbatis Cluniacensis « Festinavit pelliceam suam exui et infrumum vestivit. » Liber Statutorum et Consuetudinum Abbatæ Regulæ fol. 111: « Similiter omnes pelliparii debent priori bonam pelliciam unoquoque anno. » Et Statuta Congregationis Cluniacensis a Petro Venerabili edita Cap. xvii: « Statutum est ut nullus Fratrum Cluniacensium Cattinis sive allis, quibus uti solebat, peregrinis pellicibus induatur, nec prorsus quibuslibet exceptis arietinis, sive agninis atque caprinis pellicibus. » Adeundus idem Petrus Epistola 28. Lib. I. ubi hunc pelliciarum et diversarum pellicium usum Cluniacensibus adversus Cistercienses defendit. *Ita in Notis Quercetanus.*

d *Quæ de Aureliacensis Monasterii exstrukione*

et primis ejus Abbatibus, Commentarii nostri prævii num. 51 et sequentibus digessimus, adeat lector.

e *Hocce primæ Foundationis Aureliacensis Cœnobii instrumentum, temporum injuria subtractum ad nos usque non pervenit. Quod vero a Quercetano editum Commentarii prævii § iv novis typis dedimus, non est nisi primæ dotis jam tum constitutæ nova accessio.*

f Sic Willelmus Pius Cluniacenses suos x solidorum censum Apostolicæ Sedi quinto quoque anno pendere constituit, tutelæ nomine.... Sic et constructor Monasterii Vindocinensis xii solidos de moneta patriæ B. Petro reddi per annos singulos voluit, uti Goffridus Vindocinensis et ipse Abbas declarat Epistola 9. Libri primi... Sed non omittendum, quod idem Beatus Odo noster scribit S. Geraldus Vitæ cap. xvii, * de censu Romam ab hoc S. Geraldo secundo quoque anno deferri solito, cum ait: « Hanc sibi legem præfixerat, ut secundo semper anno ad sepulchrum Apostolorum recurreret, decemque solidos ad proprium collum dependentes, tamquam supplex servus, Domino suo quasi censum deferret. » *Ita Quercetanus.*

g Verbum Gallicum et quod etiam hodie retinemus, « Maçons. » *Hæc Quercetanus.*

h *Prov. cap. 12. v. 21.*

i *Hujus Ecclesiæ sic meminit Aureliacensis Chronologus: Geraldus de Sancto Sereno Abbas quintus; hic reedificavit Ecclesiam B. Clementis, quam Geraldus pater B. Geraldus ædificaverat.*

k Ordinis S. Benedicti, dependens a Cœnobio S. Victoris Massiliensis, quod tandem Joannes XXII in Episcopatum erexit et Gregorius XIII Monachos habitum solitum in Canonicalem mutare permisit. Est autem Vabrinum Ruthenorum oppidum Gregorio Turonensi Vabrense Castrum Lib. ix. Hist. Franc. Cap. ix. et Bernardo Guidonis Vabrium in his de Joanne XXII verbis: « Item in Episcopatu Ruthenensi Episcopatum alium ordinavit, sedemque ejus posuit in Abbatia de Vabrio, eandem in novam erigens civitatem vulgo Vabres. » *Hæc Quercetanus col. 35 et 36.*

l *Lib. II Regum cap. 15. v. 34.*

m *Lib. IV Regum cap. 20. v. 19.*

n *Psal. 11. v. 2.*

o *Lib. IV Regum cap. 3. v. 14.*

p In pago Lemovicensi, cujus fundator S. Eligius ex Dagoberti Regis aurifabro præsul Niviomensis.... Verum illud infestis paganorum per Aquitaniam excursionibus vastatum, postea Ludovicus Pius Caroli magni filius reparavit; imo a fundamentis ædificavit, uti memorat auctor incertus, sed coætaneus, qui vitam ejus scripsit. *Hæc Quercetanus.*

q *Epistola II ad Cor. cap. 5. v. 11.*

r *Lib. I Regum cap. 2. v. 30.*

s *Hunc locum ignotum nobis, Postomiam dixit S. Odo num. 48.*

t *Quam Gallice Petite croix vocat pastor Save-nensis. Duos autem hujus nominis vicos in Arvernia exstare docet in sua Topographia Blævius: unus Crux ferrea appellatus ad Arvernix fines non longe*

fluvio

AUCTORE
S. ODONE
ABBATE.

* num. 68.

E

F

AUCTORE
S. ODONE
ABBATE.

*fluvio la Truerie dicto : alter ad eundem fluvium
inter pagos Pont et Tausac vocatos.
u Psalm. 140. v. 3.*

CAPUT V.

*Caritatis operibus Sanctus ubique coru-
scat : varia miracula edit.*

Romam per-
gens paupe-
res iuvat,
a

Consuetudinem sibi fecerat, ut Romam fre-
quentius adiret. *a* Fertur autem, quod illic
sæpenumero profectus sit. Assertores tamen no-
stri de septem vicibus certi sunt. Nam quia vis
humanae naturæ est, ut semper lumen velit aspi-
cere; Vir iste cum esset spiritalis, illa duo mun-
di luminaria, Petrum scilicet et Paulum, spirita-
liter ambiebat spectare. Et quoniam ipsos nec-
dum valebat intueri, loculos eorum et templa
sæpius invisens, res suas eidem beato Petro de-
legavit. Hanc sibi legem præfixerat, ut secundo
semper anno ad sepulchrum eorum recurreret,
decemque solidos ad proprium collum dependen-
tes, tamquam supplex servus, Domino suo quasi
censum deferret. At vero quis digne explicet,
quam devote illud explebat? Tam beneficus erga
indigentes erat, ut pene nullum pauperem, qui
illic catervatim abundabant, ejus largitas præ-
teriret : ita se fidenter exaudiri confidens, si
ipse clamantes pauperes audiret. Nam et conti-
guis viæ monasteriis multa largiebatur. Ita vero
fama tantæ ejus benignitatis passim et ubique
personuerat. Unde et monachi, et peregrini, nec-
non et egeni, qui et hospites ejus tempore, quo
Romei transire solent, sollicitè requirebant, si
Comes Geraldus veniret, vel quando veniret.
b Ipsi quippe Marruci, *b* rigentes videlicet Alpium
incolæ, nihil quæstuosius æstimabant, quem ut
c suppellectilem Geraldî per juga montis Jovina *c*
transveherent.

C
furi parciit,
d

68 Carpebat quoque quadam vice hoc iter.
Cum venisset autem ad civitatem nomine Astam,
d fur quidam duos ex ejus sagmariis subripuit.
Veniens autem ad quendam rivulum, cogere eos
non potuit ut transirent, donec ab hominibus
domni Geraldî comprehensus est. Receptis nam-
que sagmariis, nil furem læsit.

*piscem divi-
nitus obti-
net,*

69 Quadam vice, cum illud iter excurreret,
quendam Monachum nomine Aribertum ducebat
secum, magnæ scilicet abstinentiæ virum. Hoc
namque erat illi dulce contubernium, ut quotiens
religiöse vitæ quempiam reperisset, in illo sem-
per affectuosius delectabat. Factum est aliquan-
do, ut deesset pulmentarium, *e* quo abstemius
e ille cum pane vesceretur. Senior vero studiose
requirit, an consuetum illi cibum ministri para-
vissent. Respondentibus illis, quod nihil præter
panem haberent, anxiabatur ille, dicens : O quid
nobis hodie contigit? Nos omnes plenam refe-
ctionem habemus, et iste Dei servus in attenua-
tione erit. Erat autem dies abstinentiæ solutus.

Tempus abluendi manus jam venerat, et Samu-
hel, qui hoc præsens narrat, ad afferendam
aquam ecurrit. Cum forte reperit pisciculum in
littore expositum et palpitantem, qui ipso viden-
te de aqua exilierat. Quo apprehenso, lætus ad
Seniorem ecurrit : En, inquit, Deus piscem
hunc vobis transmittit. Nam juxta aquam eun-
dem expositum reperi. At ille, Deo gratias, re-
spondit. Et interim, dum coqueretur, tentorium
ingressus genua flectit, et cum lachrymis ali-
quantisper oravit. Talis enim illi mos perpetuo
inerat, ut nihil Christo præponeret; verum po-
tius per singula quæque sibi scilicet accidentia
illi gratias devote referret. Qui cum ab oratione
surrexisset, lætus admodum omnibus constitit.
Tum vero condescendens ad mensam, comedit ille
abstemius usque satis, et cum adhuc pars quæ-
dam de pisce superesset, urgebat eum Senior,
dicens : Ut quid, frater, modicum piscem, nihil
aliud habiturus, comedere moraris? Cum ille se
jam satiatum assereret, prægustavit Senior si
forte bonus esset. Et optimi saporis eum esse
reperiens, manducavit et ipse quantum satis fuit,
et omnibus, qui aderant, particulas pro benedi-
ctione dedit. Cuncti gratias Deo retulerunt, mu-
nus divinum et in pisce reperto, et in hoc, quod
superabundaverat, cognoscentes. Fuerat enim
semipedalis mensuræ.

70 Itidem cum Romam pergeret, et ad civi-
tatem Tusciæ, quæ Luca *f* vocatur, pervenisset,
quædam se mulier ei obviam ingressit, dicens,
visu commonitam se esse, quatinus filium ejus
illuminaret. Quod cum ille audisset, exprobravit
mulierem, et emissio mulo, quem sedebat; concu-
sus aufugit. *t* Porro mulier quærebat a quibus
poterat, qualiter a Dei homine speratum benefi-
cium impetrare posset. Cum forte quispiam de
ministris ad mulierem dixit, quod de aqua ma-
nus ejus jam virtutes factæ fuissent. At vero Se-
nior pro muliere sollicitior factus, quotiens ma-
nus abluisset, mox quam ante se fundi in terram
faciebat. Mulier vero semper eum sequuta est,
donec ille jam fundi aquam minime curaret. Qua
mulier tandem, ipso sciente, impetrata, oculos
cæci filii diluit, et ipse protinus ad lumen rediit.
Cum ergo Vir Domini ab Urbe remeasset, viden-
tem filium prædicta mulier eidem præsentavit.
Et cum hoc factum omnes magnificarent, ille ta-
cens et lacrymans ibat, nec illo audiente quis-
quam de hoc, vel hujusmodi quisquam referre
audebat.

71 Mirum quiddam, et forte incredibile di-
cam. Sed tamen duobus testibus id asserentibus
credens, qui referunt, quod isdem Vir Domini
per illam viam ab Italia rediret, qua Lugdunum
g a civitate Taurinensi *h* venit. Transierat jam
Alpes, et quædam loca nimis, ut fertur, inaquo-
sa, itineris necessitate, subibat. Contigit autem,
ut et vinum in utribus deficeret. Et quia regio
illa jamdudum a Sarracenis deserta est, cum
aqua deesset, nec vinum reperiri poterat, nimia
siti coeperunt æstuarè. Certabant autem si pos-
sibile esset, illud spatium itineris velocius per-
transire, sed pedites atque sagmarii deficiebant.

Unde

D

E

*cæcus sana-
tur,*
f

F

*vinum prodigiose reperi-
tur,*

g h

A Unde necesse fuit Seniori, ut iuberet eos paululum remorari. Mœsti homines super gramina jacebant, sagmarii vagantes passim, cogente siti, pascua perlustrabant. Tunc unus ex clericis perrexit, ut ad onerandum sagmarios reduceret, nec illam pausam placebat prolongari. Clericus ergo reperit fossulam liquore plenam, miratus est, et quidnam sit explorare volens, inclinavit se: cum interim liquor ille saporem vini refflavit. Tum vero lætabundus ad Seniore[m] recurrit, et nescio quid, veluti vinum, se reperisse nunciavit. At ille: Quid, inquit, insanis? Utinam aquam reperisses! Nam istic unde vinum? Clericulus vero sumpto vasculo, de prædicto liquore quiddam hausit, et coram attulit. Id sane quod allatum est, tam colorem vini, quam et saporem præferbat. Tum Senior jussit Capellanis, ut crucem et capsellas reliquiarum sumerent, et super fossulam prædicti liquoris exorcismum aquæ benedictæ facerent. Ac dehinc in Christi nomine jubet, ut gustando quid esset explorarent. Vinum itaque reperientes, cum ingenti admiratione et gaudio Vir Domini cum illis omnibus gratias Deo egit, et priusquam ipse biberet, omnibus dare præcepit. Non tamen inde quicquam in flasconibus i efferri permisit. Quod juxta fidem illorum, qui hoc vidisse asserunt, dictum sit. Tamen ea, quæ nunc ad sepulchrum ejus fiunt, credi de eo, quæ audiuntur, vel hæc, vel illa suadent.

alia Sancto-
rum limina
invisit,
k l
cæcis

72 Hoc autem iter Vir sanctus frequenter carpebat. Non enim jam vel palatia regum, vel prætoria marchionum, non certe conventicula Principum adire volebat; sed cœli Consules, Petrum scilicet et Paulum, frequentius, ut supra dictum est, invisere gestiebat. Alia nihilominus loca Sanctorum, sepulchrum videlicet sanctissimi domini Martini k, necnon et beati Martialis, l alacri devotione perlustrabat. Credo contemplabatur in spiritu, qualiter illa beatorum agmina, in superni Capitoli curia lætarentur. Quibus itaque post paululum sociandus, gaudium Domini sui jam aliquatenus prægustabat.

C 73 Scirposus ager habetur ultra Sutriam, juxta burgum videlicet, qui vocatur sancti Martini, quo Romæ castrametari solent. Cum ergo inibi tentoria ministri paravissent, tunc forte seorsum stabat, ad quem cæcus quidam se deduci fecit. Quem suppliciter exorans, nihilominus rogabat, quatinus aquam suis manibus tactam eidem tribuere dignaretur. Qui jussit illum ibidem stare, atque tacere. Dehinc tentorium ingressus coram sanctis pignoribus aliquantulum oravit. Intendebant singuli ministrorum ad opus quod erat eis gerendum. Illis ergo alias occupatis, videns quod secretum fieri posset, quandam vocavit, qui latenter eum adduceret. Tunc manus diligenter abluit, et in recenti aqua digitos intinxit, atque de sanctis pignoribus signavit. De quo cæcus, ut orbata lumina superfadit, mox videre meruit. Cujus vocem Vir Domini a clamore compressit, et ipse majestati divinæ gratias cum illo egit; quem et de suo quodam vestimento, videlicet curcinbaldo indutum latenter extra tentoria deduci fecit.

74 Item dum ab Urbe rediret, venit sabbato ad quandam Ecclesiam, juxta locum scilicet, ubi sulphurei videntur acervi. Cum autem vellet populus in crastinum proficisci, retinuit eos, dicens; quod ob reverentiam Dominici diei, saltem usque ad nonam demorarentur. Nec illa demoratio fuit etiam sine beneficio temporali. Missarum namque officio solemniter expleto, cum jam post cibum iter aggredierentur, venit quidam sedens caballum, qui in eundo perditus fuerat, quem domnus Geraldus sine sessoris injuria recipi jussit. Antequam vero ad Abricolam, pervenissent, cæcus quidam juxta viam sedens, quærebat a transeuntibus si aliquis in eadem turba veniret, qui Geraldus vocaretur; cum forte quidam de nostris fratribus, tunc adhuc Canonicus, in collecta domni Geraldi gradiebatur; qui devotionis causa pedester incedens, ad prædictum jam cæcum lassus pervenit. Quem cum ille de domno Geraldo inquirere, eum se vestigio secuturum respondit. Sed quæ, inquit, causa est, quod eum tam sollicitè requiris? At ille: Novem, inquit, anni sunt, ex quo cæcitat[is] angustia premor. Hac autem nocte monitus in somno sum, ut huc venirem, et Geraldum sancti Petri peregrinum quærerem, ut manus ablueret postulare[m]; cæcatus vero oculos illa aqua perfunderem. Quo ille Clericus audito, substitit; cum interim Vir Domini Geraldus supervenit. Porro mos erat illi, ut cooperto capite solus equitaret, quo psalmodiæ liberius vacaret. Cum ergo supervenisset, Clericus cæco silenter: En, inquit, adest. At ille rogabat, ut paululum stare dignaretur. Et subjunxit quid per somnium vidisset. Cum quidem Senior erubescens, et mutatione vultus id quod audierat execrans, abire cœpit. Cæcus vero tremenda quædam adjuramenta proferens, rogabat ut staret, misero subveniret, et sperata beneficia non negaret. Illi autem, qui aderant, hoc idem suppliciter exorabant. At ille parum deliberans, memor, ut credo, quia, juxta Apostolum, datam sibi gratiam negligere non deberet, consuetum sibi verbum respondit, dicens: Subvenite, Sancti Dei; et stetit. Et quia sicut in illis colliculis assolet, rivulus præterfluebat, aqua protinus allata est. Tum ille descendit, et lavit manus, dicens: Fiat voluntas Dei. Et concitus abire cœpit. Cæcus vero nil cunctatus aquam sibi ingessit, nec fefellit eum virtutis eventus. Tam repente enim visum recepit, ut statim post eum curreret dicens: O sancte Geralde, o sancte Geralde, Deo gratias, en video. Ille vero mulum calcaribus urgebat, ne voces laudantium audiret, et Abricolam transivit, neque dehinc perendie potuit a conviatoribus attingi. Siquidem animadverti potest, quod manus illæ, per quas ista sanitatis virtus conferebatur, munditia fulserint, et in eis macula non adhæserit, sed eas ab omni munere excusserit. Quo contra nimis infelices sunt illi, quorum dextera repleta est muneribus. Quoniam, ut scriptum est, ignis devorat eos, qui munera libenter accipiunt.

75 Sed et alia nonnulla itineris referuntur de eo, quæ nos ob prolixitatem studiose transilimus.

AUCTORE
S. Odone
ABBATE.
visum red-
dit,

E

F

absentis ob-
itum cogno-
scit,

AUCTORE
S. ODONE
ABBATE.

Sed unum pro eo quod virtus alterius generis est, adhuc subnectamus. Cum aliquando Romam pergeret, jam in Italia positus, quandam in aera vocem audivit, clamantem se, atque discessum suum ei insinuantem. Videbatur autem illi, quod esset cujusdam hominis nomine Giribaldi, quem in patria reliquerat. Itaque vocavit quosdam ex suis, requirens utrum de Girbaldo aliquid scirent. At illi responderunt, quod eum languentium dimiserant. Jubet igitur tempus annotari, Psalmorumque obsequia pro eo celebrari. Rediens vero, et de praedicto homine requirens, reperit, quod illa die migraverit, qua ille vocem in aera audivit.

manum tu-
midam sa-
nat,

m

n

B

76 Expleto autem sanctae suae devotionis itinere, jam secretiora loca frequentare delectabat, quasi vocem illam Psalmistae sequutus, qua dicit: «Elongavi fugiens, et mansi in solitudine m.» Ibi enim a seculari frequentia, vel causarum strepitu quiescere volebat, ut liberius divinae servituti vacaret. Cum itaque sub hoc obtentu apud Capellam, quae dicitur Catuserias, n demoraretur, festivitas Joannis et Pauli supervenit. Quaedam autem rusticana mulier hortulum ingressa, nescio quid operabatur: Cum repente grandis gutta sanguinis super manum illius apparuit, quae mox intumescere coepit. Tremefacta mulier ad Dei hominem ejulans cucurrit; et ostendens manum, misereri sibi rogabat. At ille protinus clericos adesse, Missamque pro ea celebrari jubet, dehinc aquam exorcizari, et de eadem aqua guttam sanguinis ablui; cum tamen ipse humilitatis causa seorsum stabat, ne forte virtutis illius signum ei deputaretur. Ut autem manus mulieris abluta est; illico sanguis et tumor disparuit, et illa sana recessit.

cibum prodigiose im-
petrat,

C

77 Sane quia locus ille, sicut eum velle dixeramus, remotior est, et secretus, frequenter inibi mansitabat. Cum igitur quadam vice Assumptionem sanctae Dei genitricis Mariae apud eandem Ecclesiam celebrasset, Missarum solemnibus jam expletis, foras ad suos exiit. Mos quippe ei fuerat, ut post longas ac juges preces, ad commune eloquium sese impertiret, ut quisquis dicendi causam haberet, loquendi quoque possibilitatem obtineret. Cum ergo ad suos exisset, quidam, qui praeparandis cibis praerant, ad eum dixit: Tristamur, Domine, quoniam ad vestram refectonem reperire in hac solemnitate non possumus, nisi carnes salitas. Et ille: Ne sit, inquit, vobis cura, quia si Dei genitrici placeret, neque hoc nobis in ejus festo deesset. Dixerat, et de rupe, quae eidem loco imminet, cervus sese praecipitavit. Quem ministri gaudentes pariter et mirantes tulerunt, et inde, sicut tunc cervorum caro temporaria est, delicatum edulium Seniori paraverunt. Neque enim incredibile debet videri, quod ei divina largitas cibum ex improvisu concesserit, cum ille ad Dei gloriam, juxta Apostolum, faciens, bucellam suam cum pauperibus comedeat. Qui numquam, sicut alumni ejus praesentes attestantur, aurem suam a clamore pauperis avertat. Qui videlicet sanctus, juxta illud Psalmistae: «Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, » o

cum voces clamantium audisset, profundum suspirare, et verba compatiens respondere solebat.

78 Raimundum noveratis Comitem, p filium videlicet Odonis. Hic nepotem domni Geraldi nomine Benedictum, q Tolosae r videlicet Vicecomitem, dolo captum tenebat. Rainaldus vero frater ipsius sese obsidem dedens, fratrem recepit. At domnus Geraldus audiens, quod ille seipsum pro fratre obligasset, valde movebatur ad subveniendum nepoti. Raimundus autem protelabat causam reddendi, clam satagens Benedictum de novo capere, et ambos tenere. Jam septem menses fluxerant, et Vir Domini Geraldus in ereptione nepotis nihil proficere poterat. Quadam vero die cum sorore sua Avigerna de hac re quasi quoniam faciens: Quid tu, inquit, cessas Christum pro filio tuo deprecari? Certe aut nos in fide dubitamus, aut, quod verius est, exaudiri digni non sumus. Et haec dicens, resolvebatur in lachrymis. Quo quidem tempore, medullitus, ut ita dicam, sese Domino in precibus mancipavit. Et adhuc Rodolphum Abbatem s semel ad Raimundum direxit, qui necdum quidem proficere quicquam valens, haud longe ad meatum reversus est. Nocte vero insequuta, praedicto Raimundo per somnium videbatur, quod Vir Domini Geraldus ante ejus lectum staret, eumque manu pulsaverit: Quid, inquiens, tu non audis me totiens deprecantem! Certe scias, quoniam si ultra tenueris obsidem, nequaquam tibi cedet in prosperum. Post haec verba Raimundus expergefactus est, et considerans visionem, intremuit; vocavitque suos, et quid somniaverit, indicavit. Nam et quidam ex ipsis per quem maxime usque tunc adversatus fuerat, nescio qua causa similiter exterritus persuadebat, ut petitionem domni Geraldi concitus faceret; alioquin moriendum illis esse commemorat. Raimundus confestim ad hospitium Rodulfi Abbatis transmisit, eumque redire jussit. Quo redeunte, qualiter Vir Domini se per visum terruerat, palam enarravit: obsidem illico reddidit, et ut gratiam domni Geraldi sibi Rodulfus reconciliasset, humiliter postulavit. Ita Geraldus per divinum auxilium praevalebat, et secundum illud Scripturae, gloriosos terrae humiliabat.

79 Quodam itidem tempore, cum ad colloquium ejusdem Raimundi Comitissae properaret, fluvio, qui Avarionus t dicitur, adpropinquans, mentio incidit quod illa die piscem ad usum non haberet. Hi vero qui Seniori obambulabant, cum de hoc sermocinarentur, viderunt piscem, qui Capito vocatur, contra se natate. Unus autem, qui hoc ipsum refert, extendit dragulum et vulneravit piscem. Qui accepto vulnere paululum retroactus, ripam, ad quam antea tendebat, iterum repetiit, moratus quousque eum unus extensa manu comprehendit. Erat enim non parva magnitudinis. Itaque Vir Domini gratias Deo referens, caeteros qui hoc ut miraculum extollent, compescere studebat, quasi id fortuito contigisset. Et forte aliquis fateri potest, quod istud casu contingere possit; credo tamen, non recolet, piscem aliquando vidisse, qui in spatioso

flumine,

D

obsidem tibe-
rat,

p

q

r

E

s

F

piscis se

t

A flumine, ut Avarionus est, ripam super homines ultro intrupisset.

illi in cibum offerunt,

80 Siquidem pro miraculo jure censetur, quod vel piscis quondam de aqua exiliit, vel cervus ex improvise de rupe cecidit: hoc etiam quod in flumine piscis ad capiendum sese ingessit. Sed valde plus mirum est, quod ad esum ejusdem hominis Dei cœlitus est alia vice allatus. Non longe enim a Friaco Monasterio *u* vicus est in honore S. Georgii *x* sacratus, cui scilicet Presbyter quidam nomine Geraldus præerat, qui eidem Viro Dei Giraldo valde pro sua sanctitate carus et familiaris erat; qui etiam ante vitæ suæ terminum sese pro amore divino reclausit. Ad hunc ergo jam dictus Vir Domini Geraldus aliquando divertit, quem post orationem deosculans, dixit: Quid nobis, Geralde frater, ad refectonem daturus es? En apud te prandere venimus. Dicebat enim hoc pro familiari contubernio, quod apud illum isdem sacerdos habebat. At ille gaudens: Si, inquit, domine, tuæ pietati placet, non abibis jejunos. Verumtamen non habeo, quid apponam, nisi panem et vinum, sed inquiram si forte caseum, vel ova reperero. Tum Senior: Ne te, inquit, fatiges, quoniam abstinentiæ dies est, et bonum erit, si vel, quia desunt epulæ, parcius sub hac occasione comederimus. Cum ergo Presbyter ad præparandum discurreret, conclavum ingressus, vidit piscem in ferulo. Tunc stupefactus clam interrogavit ministrum, quisnam piscem illum attulerit. At ille, nescire se dixit, asserens quod nullus ibi fuerit, qui piscem illum afferret. Presbyter ergo exiens ad Seniore, supplicat, ut in conclavi intrare dignaretur. Quo sequente, piscem ostendit. Ille attonitus et admiratus, gratias Deo cum Sacerdote referebat. Quem tamen, et ipsius ministrum juramento constricti, ne id, dum ille viveret, alicui prodidissent. Sed eadem res pluribus paulatim innotuit, quoniam divina dispensatio, quæ Sanctos quoque glorificat, eos etiam contra suum velle nunquam manifestat. Vere Dominus adhuc suæ promissionis est memor, et inquirentes eum non deficient omni bono. Cæterum, incredibile non debet hoc videri, dum frequenter legamus, quod Deus ad supplementum servis suis aut potum, aut cibum divinitus ministrare dignatus sit.

signo crucis præstigiis impedit,

y

81 Pagus non longe ab Aureliaco Marculesis *y* vocatur: juxta quem lapis quidam naturaliter rotundus insidet. Cum aliquando dominus Geraldus e regione transitaret, quidam de ejus comitatu Adraldus nomine, conviatoribus assebat, quod super lapidem illum saltu conscendere posset. Quod protinus cunctis mirantibus fecit. Ferebatur autem quod isdem Adraldus incantationes ac maleficia nosset. Subsequente autem Seniore, stabant illi, qui præbant, et ei salum illius indicabant. Ille vero considerans, quod hoc per suam agilitatem nullatenus facere posset, elevata manu, signum crucis edidit. Dehinc ille cum id multis vicibus tentavisset, nullatenus exilire super prædictum lapidem potuit. Et ita cognitum est quod illa velocitas ejus per incantationem fiebat, quæ ei post signaculum adesse non

potuit, et magna virtus esset domni Geraldus, post cujus signaculum vis inimica nihil valuit.

82 Quia vero de ejus signaculo id retulimus, quid itidem signando fecerit, subjungamus. Solemnitas sancti Laurentii venerat, et ille in quandam suam capellam, quæ non longe a vico Argentado *x* sita est, eandem festivitatem solemnizabat. Porro quædam ex ancillis ejus graviter inibi vexabatur. Cum igitur ille per orationem ad eam respexisset, et in medio, ut erat, populi acerrime frenderet, et vesaniret, rogabant omnes, ut eam vir Domini signare dignaretur. Quod ille per consuetam sibi humilitatem diutius distulit. Sed illa debachari cum non cessaret, rogantibus his, qui aderant, instantius tandem elevata manu, signo crucis eam signavit. At illa purulentum sanguinem evomens, continuo sanata est. Cum omnes in Dei laudibus personarent, eumque magnificarent, ille magna animadversione eos compescuit dicens, quod Dei solummodo clementiam, atque Sancti Petri, cujus Ecclesia est, magnificarent. Ipsa est autem illa Ecclesia, qua tunc morabatur, quando mulier cæca superius nominata de aqua ejus lumen recepit.

AUCTORE S. Odone ABBATE. et insaniam

83 Quidam vir nomine Herloardus de equo lapsus, unum genu sibi valide collisit. Ob cujus dolorem per sex dies jam sine cibo degebat. Et cum nihil sibi ad remedium reperire posset, ad Captennacum transmittens, aquam de manibus domni Geraldus clam sibi deferri fecit. Mirum dictu, mox ut prædictam aquam super genu sparsit, omni dolore liberatus incolumis surrexit. Alia nonnulla referuntur de eo, quæ vel relatu, vel admiratione digna sunt. Sed enim, quia vulgariter, et non a præfatis quatuor testibus asseruntur, ea reticere malimus, cum tamen non ignoremus, quia multa gessit, quæ vel nullus, vel pauci cognoverint. Siquidem de consuetudine piorum et bonorum hominum semper humilitatem velut cordis oculum servare studebat, et ideo quantum poterat, opera sua celabat. De his vero quæ ipso nolente patebant, laudes non patiebatur audire.

collisum genu sanat,

F quibus miraculis major ejus justitia fuit.

84 Hoc itaque de miraculis ejus sufficiat, quæ satisfaciant eis, qui gloriam cujuslibet Sancti, non ex quantitate bonorum operum, sed ex numerositate metiuntur signorum. Apud quos forte sanctitas ejus vilior haberetur, si de miraculis quæ vigens gesserat, nihil audissent. Illis sane qui amore ejus pie tenentur, opera justitiæ, quæ exercuit, magis placent. At vero cum utrumque simul in eo concurrat, et justitia videlicet, et sanctificatio, et signorum glorificatio, securius hunc et alacriori devotione colunt. Nam si fortasse prophetiæ spiritum habuisset, nullus eum, ut puto, sanctum esse negaret. Sed utique plus fecit, quia avaritiam vicit. Nam quid profuit Balaam, quod tam profundo mysterio prophetavit, quando propter avaritiam reprobatus est? Nihil igitur in Geraldo grandius miraculum quæras, quoniam hoc est quod non speravit in pecunia, vel thesauris. Hoc quippe est sicut jam diximus, mirabilia fecisse. Tam raro quippe reperies, qui non speret esse felicitatem in pecuniis, ut pro

ipsa

AUCTORE
S. Odone
ABBATE.

aa

ipsa raritate sermo divinus interposuerit. « Quis est hic? » Cum vero talis utcumque reperitur, dignus est laude, sicut illic subjungitur: « laudabilis eum, fecit enim mirabilia in vita sua. » aa Quod enim Geraldus hujusmodi mirabilia fecerit, multa documenta sunt. Siquidem constat, eum, quæ a parentibus vel Regibus ei collata sunt, sic tenuisse, ut ea non ut servis, sed quasi dominis dispensasset: rebus in terra sine alicujus læsione excrevisse, in cælis tamen thesaurisasse: potentia sublimem fuisse, tamen spiritu pauperem permansisse. Quapropter, ut ille sequitur, neque mirum, neque incredibile debet videri; si stabilita sunt bona illius in Domino. Quamvis illud incomparabiliter in ejus factis immineat, quod usque in senectutem castus perseveravit. Castitas enim sola est, quæ imitatur Angelicam puritatem. Cum itaque hic vicit libidinem, quæ maxima virtus est sathanæ, mirum non est, si nec bb eidem sathanæ imperat, quem servando castitatem devicit. Incredibile non est, quod nunc obsessos a dæmonibus liberat, qui mammonæ principem a suo corde, vincendo avaritiam, rejicit. Jure enim spiritum superbiæ nunc subjectum habet, qui in ipso terrenæ potestatis culmine mitem se exhibuit.

bb

B

ANNOTATA.

a Reges ipsi Francorum et quicumque in Francia primi, Romam olim peregrinationis et orationis causa properare soliti. Author Vitæ Ludovici Pii. Rigordus in Philippo Augusto « Visitatis Apostolorum liminibus Romam transiens in Franciam rediit. » Et anonymus, qui gesta Philippi III scripsit. « Venit Romam. Ibi Apostolis reverenter honoratis, adiit urbem Viterbii. » Ita Quercetanus.

C

b Mazanes aut Marones etiam dicti, qui mercede accepta per montium præcipitia euntibus ducatum præbent. Cangii Glossarium ad hoc verbum ad eat lector.

c Juga montis Jovina Petrus Damianus in Vita S. Odilonis cap. xv Jovini montis prærupta vocavit. Nos vulgo Montjou. Ita Quercetanus.

d Civitas Episcopalis apud Pedemontanos, sub metropoli Mediolanensi, ad Regem Sardinia, Sabaudiae Ducem, nunc spectans.

e Vel etiam pulmentum, vox, inquit Cangius, veteribus cognita, sed sequiori ætate maxime in regulis monasticis usurpata, ubi pro quovis obsonio accipitur.

f Civitas Episcopalis, parvæ Reipublicæ ejusdem nominis caput.

g Urbs Archiepiscopalis in Gallicis ad Ararim et Rhodanum posita.

h Urbs Archiepiscopalis totius Pedemontii caput, in qua Sardinia Reges demorantur.

i Inde Flascons, vetus vox Gallica. Ita Quercetanus. D

k Frequentes etiam veterum omnis ordinis et dignitatis ad memoriam sive sepulchrum S. Martini Turonensis Episcopi concursus et devotiones. Author vitæ Caroli Magni.... Frodoardus ad annum 938.... Gesta Consulium Andegavensium in Fulcone Bomo.... Et Herbertus majoris monasterii Abbas in libro miraculorum S. Martini cap. ii. Ita Quercetanus.

l Primi Lemovicensium Episcopi hujus sepulchrum adisse S. Geraldum testatur etiam Gaufridus, Prior Vosiensis in Chronico. Illius verba Commentarii nostri num. 46 descripsimus.

m Psalm. 54, v. 8.

n Hic locus in S. Geraldii Testamento Decatucevias appellari videtur.

o Psalm. 40, v. 1.

p De illo haud pauca in Historia Comitum Tolosansium auctore Catello pag. 82 et sequenti monumentis, sicut et in nova Occitania Historia tom. II, pag. 45, et inter instrumenta col. 56. In vivis adhuc erat Raimundus anno 918, sed eum hominem exuisse anno 926, cum libros de S. Geraldii Vita litteris mandabat S. Odo abbas, ex ipsiusmet verbis patescit. E

q De quo nonnulla in Commentario nostro prævio num. 27 diximus. Eum Vicecomitis Tolosani nomine primum donatum fuisse opinantur novæ Historiæ Occitaniæ scriptores mox laudati.

r Quæ est urbs Archiepiscopi sedes in Occitania posita.

s Incerti monasterii.

t Qui Bituricensis civitatem alluit.

u De quo nihil certi mihi occurrit. Neque enim illud idem cum Figiaco cænobio in Cadurcis posito esse, dicere ausim.

x Multi sunt apud Arvernos Superiores hujus nominis vici, quorum in Cartis Topographicis unus haud multum ab Auriliaco dissitus.

y Gallice Marcolles. Ita Pastor Savenensis pag. 155 non longe ab Auriliaco.

z Gallice Argentac in Occidentali Dordonne fluvii parte sito, prope S. Privati pagum, qui ab altera fluvii parte positus est. F

aa Verba sunt libri Ecclesiastici cap. 31 v. 8 et 9, quæ in Officio sanctorum Confessorum ab Ecclesia usurpantur. Jam superius ad ea sub finem Præfationis cap. iv præmissa num. 52, S. Odo alludit. bb Hæc vox nec abundare videtur.

A

CAPUT VI.

Nonnulla ante mortem Sanctus vaticinatur : oculorum usum per septennium amittit : Ecclesiae dedicationem curat : ad mortem piam sese disponit : mortui corpus Aureliacum defertur.

Viribus paulatim deficientibus,

B

Quoniam signorum virtutibus insigne fuisse venerabilem Virum Geraldum prælibatus sermo enucleatus disseruit; restat nunc ut qualiter a corporeo tegmine spirituales essentiam emiseric, stilo titulante exprimamus. Certum enim constat, quia isdem Vir quanquam parcitate frugalitatis corporalem appetitum domuerit, viguit tamen viribus. Nec impotens robore, caruit vi fortitudinis. Sed cum jam contiguus esset, ut a completa milicia, utpote annosus, eximi deberetur; cepit a solito vigore attenuatus elabi. Verum nec ipsum latuit, quin potius ipsarum virium evacuatio ad defectionis ejus iudicium panderetur. Cumque præsentem plerosque cernebat, qui ei diligentius adherere consueverant, quasi profundiori et intimo singultu ac defectivo affatu exorsus est compellere: Eja, clientuli, et comites amabilissimi, nonne aspiciatis a pristino me destitutum robore? Animadvertite viciniorem esse depositionis meae sortem, quo spiritus, ducente suo auctore, transferatur ad destinatum habitationis receptaculum, natura fragillima redigatur in pulverem. Non illum cruciatus languoris ab abstinentia solita arcebat. Mira res. Non illa saltem, quæ veteranos compellere solet imbecillitas, præter consuetum morem, adæsum animum illius persuadere poterat. Nimirum quia lenitas carnalis nequiverat emollire rigorem mentis. Cum ergo his et hujusmodi virtutibus anima saginaretur corporis efficaciam amittebat. Sed quia se in suis oculis despiciens virtutibus hominem nesciebat: non satis intelligebat, unde sibi debilitas virium irrepisset. Jam vero spiritalis virtus, quæ pleniter in eo succreverat, corporeas vires pene trucidaverat. Quippe cum iste mos Sanctorum sit, quia virtus divina minus in eis valida fuisset, si corporeum robur non attenuasset. Hinc Daniel Angelica visione conspecta, per dies multos elanguit. Hinc Jacob Angelum stringens, claudicare cepit. Quoniam qui spiritali gratia completur, a corporea virtute enervatur. Itaque exterior homo corrumpitur, cum interior de die in diem renovaretur.

nonnulla prædicat Geraldus,

86 Quadam autem die cum in oppido esset, quod Aureliaco imminet, respiciens ad fabricam domus, ubertim flebat. Cum unus ex familiaribus

inquisisset, curnam fletet? Respondens ait: Quia desiderium, inquit, meum quod de loco isto jamdudum concepi, ad effectum nullo pacto perducere possum. Nam hæc requies mea, hic habitabo. Siquidem cætera quæ Monachorum usus apta videntur, favente Deo facile præparavi: soli Monachi desunt, soli inveniri non possunt. Et iccirco veluti solus et orbatus, mœrore conficior; spero tamen quod omnipotens Deus, quando ei placuerit, desiderium meum implere dignetur a. Nec mirum, si ego peccator in hoc meo desiderio prolongor: quandoquidem Rex David prohibitus est, ne templum Domino adificaret: cum tamen ipse dedit qui opus illud post eum expleret. Et ego licet hoc in hac vita non videam, præstabit tamen Christi misericordia quod exopto, quando ei placuerit. Velim sane noscatis, quia maceriae hujus domus frequenter angustæ erunt populis, qui ad eam conventuri sunt. Qualiter autem hoc dedicerit, minime indicavit. His autem qui hoc illum dixisse norunt, cum frequentiam populorum, sicut illud prædixit, in eodem loco fieri vident, hæc opinio suborta est, quod ea quæ dixit, divinitus agnovisset b. Jam vero os ejus sic ex abundantia cordis replebatur, ut lex Domini semper plene in eo resonaret. Cæterum, juxta exemplum præfati David, quaecumque necessaria futuris habitatoribus prævidebat, et in pignoribus Sanctorum, et in Ecclesiasticis utensilibus, et indumentis, seu certe in agrorum redditibus præparare curavit.

AUCTORE S. ODORE ABBATE.

a

E

b

lumine per annos septem orbatur,

F

87 At vero, sicut Scriptura sacra dicit, ut qui sanctus est, sanctificetur adhuc, oportebat hunc Dei hominem ante obitum per flagellum expoliri. Et ei sicut Beato Job contigit, et sicut Tobiae, quoniam acceptus erat tentatione probari. Itaque septem, et eo amplius annos lumen oculorum amisit. Quos tamen ita perspicaces habebat, ut nihil cæcitatatis pati crederetur. Qua percussione non solum est gavisus in Domino, quod eum flagellare dignatus sit. Quippe non nescius, quia non omnis qui flagellatur, filius sit; nullus tamen est filius qui non flagelletur. Et hoc erat ei consolatio, quod supernus Judex manum suam ad feriendum hunc solverit; et peccata sine quibus hic non vivitur, in præsentem puniret. Jam itaque de misericordia Domini securus, confidebat quod eum ab æterno verberare liberare dignaretur, quem in præsentem sub flagello premere dignatus sit. Si quid autem studiis retro actis addere potuisset; quanto ab exteriori implicatione cæcitatatis causa cessaverat, tanto attentius orationi incumberebat; et quo mundi figuram intueri nequibat, eo cordis ad verum lumen contemplandum clarius intendebat. Causa ab exterioribus factis cessabat, totum se ad studium orationis vel assiduitatem lectionis applicabat.

ecclesiam dedicari curat.

c

88 Biennio priusquam obiret, Ecclesiam fecit solemniter dedicari. In altaribus vero tanta pignora Sanctorum insita sunt c, ut scientibus mirum sit; his autem qui forte a scientibus audiunt, pene incredibile videatur. Nam in his undecumque colligendis, pater ille sanctus quotiens sese opportunitas præbuisset, omnimodis quoad

vixit,

AUCTORE
S. ODONE
ABBATE.

vixit, operam dedit. Quæ scilicet et apud Romam, et ubique locorum sic impetrabat : sicut nimirum ille, qui et in sermone et vultu graciosus, et in dandis precis munificus, et quod majus est, in id quod agendum erat, divina gratia fretus. Frequenter enim pro eisdem pigneribus impetrandis, et preciosa tentoria, necnon corpulentos equos, et multa pecuniarum pondera constat eum dedisse. Dentem namque sancti Martialis in dextro altari, cum reliquiis beatissimi domni Martini, necnon et sancti Hilarii collocavit; quem a sancto corpore nullus ex largitoribus, sancta maxilla, cum diu conarentur, eruere posset; ille præmissa oratione protinus eum avulsit. De eodem profecto altare mirum aliquid ipso dedicationis die contigit accidisse. Quidam enim juvenculus, cum turbæ semet imprimerent, pallium desuper tulit, ut illum ministro redderet, cum quidam ei dicerent circumstantes, ne id præsumeret. Sed quoniam ille tollere non misit, protinus vehementi angustia comprehensus est, ac primo manus ejus excoriatæ sunt. Tunc paulatim omne corpus pelle nudatum, ut vix post sex hebdomadas convalescere posset. Locum sicut olim decreverat, Monachorum ditioni delegavit, ubi tamen dehinc parum demorabatur.

servisque libertate donatis,

89 Spacio quo supervixit, summopere procuravit, ut omnes ad se pertinentes in pace dimitteret, ne forte litis occasio posset inter eos oriri. Prædia vel mancipia, quæ beato Petro non delegaverat, inter quosdam propinquos ac milites, vel certe servitoribus dimisit; nonnullis tamen eo tenore, quo, postquam obissent, ad Aureliacum accepta redissent. Centum ex mancipiis tantum libertate tunc donavit. Nam alias diversis locis ac temporibus innumera sunt, quæ emancipavit. Quamplures autem ex ipsis amore ejus perstricti libertatem recusantes, permanere magis in servitute ejus maluerunt. Quo facto pervideri posset, quam dulce dominium in eos exercuerit, quandoquidem suæ libertati servitutem illius præferre maluerunt. Monebatur autem a quibusdam suis, quatinus de familia, quæ sibimet affatim superabundabat, majorem multitudinem jugo servitutis absolveret. Quibus ait: Justum inquit, est, ut lex mundialis in hoc observetur, et ideo numerum in eadem lege præstitutum prætergredi non debere. Quod ad hoc sit commemoratum, ut hinc pateat quantopere divinis præceptis adhæserat: quando etiam legalibus ita se submisit, et humanis.

ad mortem
d

90 Intrante vero jam suæ migrationis tempore, morabatur apud Cezerviacum *d* quandam sui juris Ecclesiam, quæ in honorem sancti Cirici consecrata est. Cum quidem plus solito compunctus profundius suspirabat, ita ut satis pateret, quod desiderium cordis ejus alio tenderet, consolationemque in præsentem nequaquam haberet. Inter suspiria vero lachrymis suffundebatur, et erectis in cælum subinde visibus orabat, ut ab hoc sæculo liberaretur, sæpius repetens atque dicens: Subvenite, Sancti Dei. Hoc namque verbum semper ori ejus familiari fuerat: hoc ad eventum cujuslibet subiti casus inclamare sole-

bat. Non multum vero post vitalis vigor cœpit spasmo quodam intabescere, artuumque vires ac totius corporis armonia paulatim dissolvi. Dissolutionem igitur sui jam instare cognoscens; Amblardum *f* Episcopum jubet evocari, ut ejus transitum suis orationibus muniret, ovenque paradisi pascua repetentem, pastori omnium Christo pastor consignaret. Interim vero cuncta quæ vel funeris causa, vel remanentium necessitas poposcisset, sano sensu et integra memoria disponit. Cum subito velox fama rumorem circumquaque disperserat: quod vir Domini Geraldus ad transitum propinquaret, accurrerunt omnes veluti commune dispendium lugentes, clericorum ac monachorum turbæ nobilibus viris admixtæ, catervæ pauperum, et pagensium plebes, lugentibus istis aliorum fletus incitabantur. Inter singulos vero et lachrymas erumpentes, quasi querimoniam facientes, unusquisque de ejus pietate, de cura pauperum, de tuitione impotentium; plangoris voces ingeminabat. Fletus igitur isti dicebant: O quale solatium mundus amittit! Illi vero: O Geraldus, qui merito bonus vocaris, quis jam erit, sicut, tu sustentator indigentium? Quis nutritor pupillorum, vel defensor viduarum? Quis dolentium consolator? Certe quis potentiae tuæ culmen ita pauperibus inclinabit? Vel quis, sicut tu, singulorum necessitates perpendet, aut expediet? Indulgentissime Pater, quam blandus, quam suavis semper fuisti! Cunctorum gratiam hauriebas, ignotorum etiam affectus fama tantæ bonitatis ad te traxeras. Hæc et hujusmodi, quæ dolorum vis inter singulos exaggerare solet, tam luctuosos planctibus inundabant, ut putares quod illæ lacrymæ numquam possent cessare. Ita per singulos dies agebatur, donec ad ipsum vocationis ejus terminum veniret. At vero ille morem suum, nec in fine poterat deserere, quin singulis accipere volentibus omne stipendium dari juberet.

91 Vere beatum et felicem dixerim, qui talis fuit, ut caritatem suis operibus debitam non reliquerit in terris, et in caritate sanctorum receptus sit in cœlis. Verè felix, qui licet potentia seculari sublimis esset, nullum tamen læsit, nullum oppressit, nec aliquis vel parvam querelam adversus eum reclamavit. Nam si Nathanaël vere Israelita vocatur, eo quod dolus in eo non fuerit, jure et hunc Israelitam dixerim, quem auris audiens beatificat, et cui, ad exemplum beati Job, oculus videns testimonium reddit. Cum igitur omnes una lugerent, solus ille perstabat lætabundus. Quippe qui noverat, quod sperantibus in Domino meridians fulgor in vesperum consurgit; et dum dederit eis somnum, hæc est hæreditas. Quamvis ergo pro mortali conditione caro forte timeret, tamen spiritus in aspectu gloriæ defixus exultabat, utpote qui spem diu desideratam se jam in re percipere confidebat. Nam ut scriptum est, quia justus in morte sua confidit, putares illum in eadem spe confixum, et nullatenus mortem timere. Lætabundus itaque videbatur, cum nec quidem parum aliquid fateretur, in quo pavere se vel tenuiter demon-

straret.

A straret. Per omne vero sui languoris tempus, ita fatiscientes ad divinum obsequium impellebat artus, ut nec unum quidem nocturnale Officium nisi in Ecclesia pateretur celebrare; Missam vero unam diei competentem, et alteram pro defunctis coram altari positus audiret. Sane cum membris jam nimis rigescentibus, gressum per se nec sustentatus quidem progredi potuisset, adhuc tamen spiritus in sui fervore perdurans cogebat, ut corpusculum manibus bajulorum portaretur in oratorium: nimirum, ut boni operis tunicam usque ad talum extendens, virtutis suae laudem in fine cecinisset.

sexta feria
animam Deo
reddidit.

92 Sexta namque feria, dilucescente die, ingravescere se sentiens, jussit ut Nocturnale coram se Capellani peregrisset, Episcopo cum suis in Ecclesia illum celebrante; cum psallentibus autem et ipse psallebat, donec post matutinale officium, omnes etiam horas diei completeret. Tum vero Completorium finiens, signo se sanctae crucis armavit, et subjunxit illud verbum, quod ei semper familiare fuit, dicens: Subvenite, Sancti Dei. Hoc in ultimo locutus, oculos tacens clausit. Videntes vero qui aderant, quod loqui cessaret, Episcopum advocarunt. Sancta quoque membra illius in cilicio posuerunt *g*. Caeterisque pro exitu psallentibus, quidam de Sacerdotibus Missam concitus celebravit, atque sacro-sanctum mysterium attulit *h*. Cum vero quidam dicerent, quod jam discessisset; ille sensum adhuc retinens oculis aperuit, et hoc iudicio nondum se discessisse monstravit. Tum vero Dominicum corpus quod expectabat, sua sponte suscepit, et ita felix illa anima ad caelos migravit *i*. Et velut ipso feriarum numero sui causam insinuans, bonum opus, quod ad senarium pertinet, bene consummasse, et ad verum sabbatum, quod est requies, se transmigrasse monstravit. Et ille quidem quod cupiebat, ut credimus, jam videt; quod speravit, jam tenet. Multis tamen non modicum dolore dereliquit. Nam licet ipse moror quadam dulcedine respersus esset, pro eo quod scirent, quia talis fuit, ut de illo magis gaudendum, quam lugendum; clamore tamen ingenti plangebant, quod ejus contubernio privarentur, cujus similem vultum non se videre sperarent. Illi humanitatis causa tristabantur, sed Angeli, ut credimus, letabantur. Nam si coram eisdem Angelis gaudium est super uno peccatore, qui poenitentiam agit; quanto magis super hoc homine justo, qui inter opera virtutum consenuit? Sed gaudium Domini sui, quo ab eisdem Angelis exceptus est, fides contemplatur; oculis vero corporeis interim latet, qui videbant quidem cadaver, quod exolverat debitum mortis, et nondum apparebat quantum anima glorificaretur in caelis. Moritur ergo Geraldus, sed juxta illud Davidicum, nequaquam ut ignavi solent, quoniam inter Sanctos sors illius est. Et si persolvit illud Psalmistae: "Vos autem sicut homines moriemini;" tamen ad eum pertinet, quod ibi praemittitur: "Ego dixi, Dii estis, et filii Excelsi omnes *k*." Testatur Evangelista, "Filii Dei sumus, sed *l*" nondum apparet quid erimus *l*. "Felix itaque

Geraldus qui separavit preciosum a vili. Postquam enim gustavit quam dulcis est Dominus, nequaquam hujus vitae delectamentis, ad ejusdem Domini contemptum se submisit. Sed hanc vitam, quae reprobis preciosa est, vilem sibi deputavit, et mortem, quae illis pessima est, preciosam invenit. Vere beatus cujus dies in dolore, et anni in gemitu transierunt: quia jam expertus est quam magna multitudo dulcedinis, quam Deus abscondit timentibus se. Qui etiam in conspectu filiorum hominum, hanc aliquatenus per singula signa demonstrat. O quanta diversitas est inter illum, et vedios, id est, male divites! Huic enim lachrymae suae fuerunt panes, et potum accepit in lachrymis et mensura; illi vero ducunt in bonis dies suos, et habent consolationem suam, juxta illud Evangelicum, in praesenti. Sed enim iste jam in voce exultationis, transit in locum tabernaculi Dei; de illis dicitur, quod in puncto ad inferna descendunt. Caeterum si de ejus exteriori conversatione quisquam dignum aliquid referre posset, delectationes tamen, quae in dextra Domini repleverunt eum usque in finem, nullus nostrum non dico verbis explicare, sed nec sensu quidem attingere valet: nisi forte quilibet in seipso sentiscit, quid est delectare in salutare Dei.

93 Porro autem quia Deus mirabilis est in Sanctis suis, in quibus eum laudare jubemur, dicente Scriptura, "Laudate Dominum in Sanctis" ejus *m*, "iccirco, o beate Geraldus, quales possumus, referimus illi pro te. Laudantes eum quod eligit te, et quod justificavit te, quod misericordiam suam mirificavit in te, quod per vias rectas deduxit te, quod fructum tui operis inveniri fecit ipse, et postremo, quod usque in senectam et senium non dereliquit te, et quod majus est, quia inter filios Dei computavit te, et insuper in oculis omnium glorificat te. At vero quia Sanctos decet laudatio, ad laudem illius laudamus etiam te, quia scilicet juxta Jeremiam, jugum Christi ab adolescentia portasti, quia gratiam vocationis ejus non recepisti*, quia commutationem pro anima tua non dedisti, quia salutem ejus in vacuum non accepisti, quia intima tua, quae de amore Christi conceperas, non projecisti, quia tentationis tempore non recessisti, quia in externa praesentis vitae gaudia te non effudisti, quia bonum faciendo non defecisti. Verumtamen, tu Domine Deus, tu per ipsum nostrae praesumptioni ignosce. Nam in hac relatione excessum formidamus, quoniam id tentavimus, ad quod agendum nullatenus idonei sumus. Quia licet ille dignus sit laude in quo tu laudaris; nos tamen, Domine, ad hanc referendam indigni sumus, quia non est speciosa laus in ore peccatoris *n*. Sancti ergo tui, ut scriptum est, benedicant te, et opera tua confiteantur tibi. Sed quoniam imperfectum Ecclesiae vident oculi tui, et lapides terrae ejus miserebuntur, precamur ut hi, qui pro soliditate morum lapides vocantur, nobis, qui pro merito nostrae pravitate terra sumus subvenire dignentur: ut nos qui non habemus indumentum justitiae, lapides amplectamur, ut eorum meritis nostram nuditatem contegere possimus. Hic ergo Famulus tuus affectum miserendi,

AUCTORE
S. ODONE
ABBATE.

E

de cuius gloria Deo gratias fideles agunt.

m

Sprevisti

F

n

rendi,

UCTORE
S. Odone
ABBATE.

rendi, quem eidem caritas tua inuisceravit, in nos dirigat, et de illa sempiterna Capitoli curia, qua jam inter consules coeli residet, in hac convalle lachrymarum quam evasit pie respiciat: singulorum preces exaudiat, omniumque necessitates apud te expediat: præstante Domino nostro Jesu Christo filio tuo, qui tecum, cum Spiritu sancto, vivit et gloriatur Deus, per infinita secula seculorum. Amen.

fama mortis
ejus ingen-
tem homi-
num concur-
sum excitat,

94 Velociter sane, sicut de excellenti persona fieri solet, transitus ejus circumquaque personuit. Cum quidem incredibilis hominum multitudine mox undique secus irruere cepit, examina nobilium virorum, innumeræ catervæ pagensium atque egenorum, plures Monachi, et agmina Sacerdotum. Quem universi germano quodam et dulcissimo affectu plangebant, et nescio quo divino instinctu compunctius atque suavius eum lugebant: ob hoc videlicet quod illum Deo placuisse non ignorabant.

castitatis
amor etiam
in mortuo
elucet,

B

95 Cum igitur esset ex more nudatus ad lavandum o, Ragambertus, et alii ministri qui id agebant, manus utrasque pectori ejus applicuerunt, cum subito dextrum brachium ipsius extensum est, et ita genitalibus membris manus ejus applicata ut eadem membra sub volam concluderet. Quod illi quidem casu contigisse putantes, manum ipsam ad pectus denuo infixerunt; sed iterum, sicut prius, extensa est, et ad sexum ontendum sese aptavit. At illi stupere jam ceperunt, sed rem diligentius scire volentes, adhuc tertio brachium reflectunt, manumque super pectus ad alteram reducunt. Quæ protinus summa velocitate prædicta membra, sicut prius, repetiit, et obtexit. Polinctores autem admiratione simul et pavore percussi, jam tunc animadvertunt, quod hoc absque vi divina nullatenus accidisset. Fortassis enim per hoc cœlitus monstrabatur, quod ad castitatis pudorem conservandum semper illa caro vivens verendumdata sit. Corpusculum itaque festinanter operuerunt. Postea vero quam indumentum accepit, nullatenus uspiam sese manus illa extendit.

C

mortui cor-
pus Aurelia-
cum defer-
tur;

P

96 Sui autem, quamplurimis comitantibus turbis, illud sanctum ad Aureliacum, sicut ipse jussit, tulerunt, et in aristonem p lapidem, ad sinistram scilicet basilicæ ipsius collocaverunt, juxta aram Sancti Petri, ita ut sepulchrum ejus habeatur in dextro, et ipsum nihilominus in dextrorsum. Sed jam libellum hunc terminemus, ne forte cum rusticitate, tum etiam prolixitate displiceat. Si quid autem in eo lectorem oblectaverit, meritis domni Geraldi præstitum censeat; hoc vero quod displicuerit, inertiae meæ deputabit, tamen miserendi occasionem reperiet. Et ob id suppliciter obsecro, et considerans quod hoc agere jussus præsumpsi, mihi a iudice cordium deprecetur.

gloriam vero
Deus, ut eum
imitemur,
manifestat.

97 Beato quidem Geraldo satis suffecerat, quod ille testis fidelis, qui in cœlis est, et cui semper placere studuit, hunc apud se in illa Paradisiaca regione remunerat, sed tamen quanta sit gloria, quam intus possidet, isdem testis Christus foris manifestare dignatur. Scriptum nam-

que est, quia Deus instaurat testes suos contra nos. Quisquis enim præcepta illius custodit, testis ejus contra nos est, quod possumus quidem servare eadem præcepta sicut ille, sed nolumus. Nam ut de meis similibus dicam, cuncta jam piorum dicta legere fastidimus, exempla quoque imitari negligimus, cum tamen aut ociosis, aut secularibus verbis infatigabiliter occupemur. Sed hoc agentes, de illis nos probamus esse, quos Apostolica vox notat, dicens: « A veritate auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. » Ad hanc ergo inertiam vel cætera portenta vitiorum, aliquatenus reprimendam, dispositor seculorum Christus, hunc testem suum contra nos instaurat, quem et multis miraculis coram nos illustrat, ut quia oculos ad consideranda, ut dictum est, piorum exempla clausimus, vel ad splendorem hujus Homini, tamquam de prope coruscantem respiciamus. Si quidem ille divina præcepta nostro tempore custodivit. Sed quia mortuus cito recedit a corde protinus hoc oblivioni tradimus, et non recogitantes mercedem, quæ sanctis ejus operibus restat, ad hæc imitando male torpescimus. Ob hoc itaque miracula, quæ forte ad tempus fiunt, operari dignatur, quatenus vel sic gloriam, quam intus habet, intelligamus, et ad opera, quibus ad eandem gloriam provectus est, tamquam recens edita mentis aciem intendamus, et ad imitanda convalescere studeamus. Sed jam de eisdem miraculis quæ rationi congruerint, Deo juvante, referamus.

ANNOTATA.

a Nec irritum fuit Sancti Viri desiderium, enimvero elapsis post ejus mortem aliquot annis, in hoc Cenobio, disciplina regularis adeo viguit, ut ad illam instaurandam multi ex hoc ad Tomeriarum et Cadenaci Monasteria missi fuerint. Hanc domum, inquit Sanmarthani Fratres Gallicæ Christianæ Tom. IV, pag. 116 a primis seculis insignem commendabat scientiarum Academia, de qua vir rara eruditione insignis Joannes Saresberiensis Episcopus, Epistola 60 de Luxoviensibus Monachis, qui cum Auriliacensibus de re litteraria decertabant, scribit his verbis: Domini siquidem Luxovienses, Patres non modo eloquentium, sed eloquentiæ quodammodo sunt; nam cum Auriliacensibus, qui multarum rerum peritiam et usum habent, æquentur in plurimis, in eo facile antecedant, quod hi nascuntur et fiunt eloquentes. Obiit Joannes, senescente seculo duodecimo. Licet forte in hanc epistolam aliqua irrepperit stili elatio, quam etiam Hyperbolem nominant; attamen scientias seu humaniores litteras in hisce duobus cenobiis tum fuisse excultas nemo inficiabitur.

b Hæc verba tamquam vaticinium Auriliacenses habuisse probat Chronologus Auriliacensis, de quo consule Commentarii nostri prævii num. 62.

c Id est reliquiæ, Chymilia, Gregor. Turon. passim;

A

passim ; Odo ipse infra Lib. 4. Cap. 105 et 109, et alii. *Hæc Quercetanus.*

d *Hic totius Testamenti a beato Geraldo confecti summam exponit S. Odo.*

e *Gallicæ Cezeinac vel Cezeina prope Figeac.*

f *De hujus episcopi morte multa inquirenda occurrerunt, Commentarii nostri prævii num. 64 et seq. videsis.*

g *Vetus Christianorum maxime clericorum ac monachorum mos fuit in cilicio et cinere mori : laudat ad hæc verba Quercetanus S. Arigii Vapincensis Episcopi vitam et Petrum venerabilem Lib. 1. Miraculorum cap. iv.*

h *Ad hæc verba Longuevalius Historiæ Ecclesiæ Gallicanæ, Tom. VI, pag. 423, servatas non fuisse ibi hostias consecratas, quibus tamquam sacro viatico reficerentur fideles, qui in extremis erant, sicut haud semel per sacros canones fuerat sancitum, observat.*

i *Qua die, quove anno Vir sanctus obierit, Commentarii nostri prævii § 5 diximus.*

k *Psalm. 81. v. 7.*

l *Epistola I. Joann. cap. 3. v. 2.*

m *Psalm. 150. v. 1.*

n *Eccl. cap. 15. v. 9.*

o *Mos et hic vetus mundandorum ac abluendorum post mortem corporum. Petrus Venerabilis Lib. 2. Miraculorum cap. 23, ubi de exequiis et tumulatione Multraici Albanensis Episcopi... Et Radulfus monachus Cluniacensis in Vita ipsius Petri Venerabilis. Ita Quercetanus.*

p *Mabillonius seculo V. Benedictino pag. 10. legendum ducit Aristatonem, id est, honorarium decus ; idem in Glossario habet Cangius.*

q *Epistola II ad Timoth. cap. 4. v. 4.*

B

CAPUT VII.

Ad S. Geraldii tumulum plura eduntur miracula.

C

Sancti meritis caduco morbo laborans,

Dominica igitur post transitum ejus insequuta, multis, ut diximus, comitantibus turbis, ad Aureliacum delatus est. Cum igitur psallentium chori circa feretrum pernoctarent, quidam vir nobilis nomine Gibbo filiam, quam caducus morbus obsederat, subtus eodem feretro collocavit, quæ postea nihil infirmitatis illius passa est. Jam quippe mater-familias existit, et ipsa virtutis hujus testimonium, seipsam incolumen præfert.

99 Quidam homo nomine Grimaldus in villa manens per somnium vidit, quod operculum sarcophagi ejus avellere conaretur. Qui expergefactus, a cubitis deinceps, brachia cum manibus ita reperit arefacta, ut nihil ex his operari posset. Sic per quindecim ferme dies manens debilitatus, ad sepulchrum supplicaturus venit, ac protinus sanitatem recepit.

Tomus VI Octobris.

brachii et manibus captus,

100 Ancilla cujusdam viri Lamberti lunatica per somnium monita est, ut ad ejus sepulchrum supplicatura veniret. Quod illa domino suo indicavit. Ille vero timens, ne illusio, et ridiculum esset, si visionem virtutis effectus minime sequeretur, prohibuit eam. Illa dehinc secundo, ac tertio nihilominus per visionem monita, prædictum dominum suum rogabat, ut eam illuc ire permitteret. Quod ille jam concessit. Ivit ergo mulier, et ante sepulchrum vigilans, pleniter sana recessit.

ACTORE S. Odone ABBATE. ancilla lunatica sanatur ;

101 Interea plateola quædam herbida, in modum rotæ per girum rotunda, ante criptam apparuit. Quæ cum esset herbis referta, per girum tamen tellus nuda et pulvestris erat. Hi ergo qui cimiterium transibant, cum vidissent plateolam illam, et sulcum pulvereum, qui hanc ambebat, mirabantur, scientes quod nec homo nec bestia calcando sulcum illum detriverit. Aliquando vero permansit, et postea disparuit. Sequenti autem æstate similiter ibidem visa est, sed multo jam latior. Habebat autem limbum circa se detritum, ut prius, et pulvereum. Tertia itidem æstate rota similiter herbida, et quasi calle pulverei circumcincta apparuit, sed multo jam diffusior. Ac deinceps per annos plures inantea se paulatim spargens, extendi videbatur. Qui vero causam diligentius retractabant, prodigium aliquod esse credebant, conjicientes quod rota viridis famam beati Geraldii viriditate virtutis plenam fortasse figuraverit. Quæ fama per populos, qui ariditate bonorum operum steriles sunt, quos pulvereus circulus significaret, subinde se spargit, et illos exemplo suo quasi fecundat ; dum pro ejus amore gratam peregrinationem et laborem suscipiunt, dum et munera offerunt, et nonnulli melioratis moribus redeunt : sicut rota illa inantea se extendens ariditatem pulverei circuli ex parte replebat. Utrum vero hoc significaverit, rerum dispositor novit. Certum est tamen, quod nihil in terra sine causa fit.

mira herbarum orbita ante sancti criptam visa,

102 Quidam bonæ opinionis clericus civitate Rotenus degit. Hic, si somnio fides adhibenda est, visionem vidit ita continentem. Erat quasi altus locus, ubi splendor ingens fulgebat. Ad quem splendorem per quatuor gradus ascendebatur. Ante primum vero gradum erat quasi antepodium de ferro ; secundus gradus habebat antepodium æreum ; tertius argenteum ; quartus aureum. In primo itaque gradu vidit advenire duos viros splendidissimos vultu et habitu. Quos alii duo sequebantur, qui inter se tertium per manus ducebant. Dictum est autem clerico qui hoc videbat, quod illi duo primi essent sanctus Paulus, et sanctus Martialis ; alii duo, qui sequebantur, sanctus Petrus, et sanctus Andreas. Si quidem tertium quem ducebant, sanctum esse Geraldum. Quem scilicet clericus ille in hac vita manentem minime cognovit. Sed dum postea referret, quali eum statura, vel facie vidisset, illi, qui eum noverant, speciem recognoverunt. Cum ergo venissent ad primum gradum, psallebant quasi psallium. Post quem sanctus Petrus collectam dixit. Quam completam, responderunt, Amen. Ita fe-

gloria lumine circumfunditur Sanctus, F

AUCTORE
S. ODORE
ABBATE.

cerunt secundo, tertio atque quarto. Cæteris autem stantibus, beatus Petrus usque ad locum prædicti splendoris pertendit. Et prostratus in terra, aliquantisper adorans, jacuit. Tunc surrexit, et usque tertio se prostravit. Deinde vox quasi de illo splendore respondens, requirit, quid vellet. At ille: Domine, inquit, pro servo tuo Geraldo misericordiam tuam deprecor. Et tunc nescio quis, veluti codicem tenens, quasi vitam illius recitabat. Cumque aliquandiu legeret, hoc tantummodo clericus intelligere valuit: Qui potuit transgredi, et non est transgressus; et facere mala, et non fecit. Tunc ad eum vox. Fac, inquit, de eo, quod vis. Et protulit quasi sceptrum dans illi, per quod haberet potestatem exaltandi eum. Clericus vero vocem dantis audivit. Tum vero beatus Petrus ad eos, qui se expectabant, gaudens rediit. Sane ad locum, ubi stabant, apparuit quasi clivosus ascensus in cælum usque porrectus. Beatus autem Petrus Dilectum manu tenens, et per gradus illos ascendere incipiens, excelsa voce, Te Deum laudamus, exclamavit. Et ita psallentes cælum cum eo petierunt. Siquidem hanc sequutum est visibiliter aliud de ejus sepulchro signum.

tumulus ejus
supra humum sponte
elevatur,

B

103 Septimo postquam migraverat anno, sarcofagus, qui usque medium cooperuli, terra contusa, calcibus fuerat contactus, sensim eminare super eandem terram cœpit. Nec tamen terra, quæ erat in gyro, aut elevari aut deprimi visa est. Incolæ tamen necdum hoc animadvertabant. Cum interea quidam clericus, de Lemovicensi pago veniens, interrogabat Monachos, utrum sarcofagus domni Geraldi sursum adhuc emersisset. Et subjunxit, quod admonitus per somnium fuerit, ut ad ejus tumulum veniret, quoniam ejus sarcofagus jam apparere cœpisset. Tum vero Monachi cum ipso pergentes ad tumulum et linteum desuper evellentes, ita repererunt, ut clericus dormiens viderat. Et tunc quidem aliquantulum eminebat. Jam vero non parum altior videtur. Quisquis autem hoc dignoscit, virtutem aliquam esse divinam ignorare nequit. Ex hoc igitur miracula crebro fieri cœperunt.

contractus
membris sanatur,

C

104 Circumcisionis Dominicæ solemnitas advenerat, cum vassus quidam nomine Adraldus focum caragiorum a tota nocte in domo sua fieri præcepit. Intempesta autem ipsius noctis hora, dæmones super focum custodes irruerunt. Quibus ita damnati sunt, ut unum occiderent, alterum debilitatis membris corporea salute privarent. Qui postea mendicando vitam exigens, ad Aureliacum deportatus est. Quo dum per aliquot dies victitaret, quidam violenti homines præsumptionem faciebant contra potestatem loci ipsius. Qua de causa Monachi signa sonare, atque letaniis insistere cœperunt. Tunc ille contractus supplicabat, ut hi, qui circumstant, hunc ad sepulchrum domni Geraldi deferrent. Quod cum illi fecissent, orabat, ut sibi subvenire dignaretur. Qui post modicum sanus surrexit, et redintegratis membris omnibus denuo in momento convaluit. Ex hoc jam cœperunt miracula subinde patrari, virtutumque ejus opinio certius atque diffusius reso-

nare. De quibus si forte quis dubitet, quoniam sæpius eadem in infirmis repetuntur, potest visu probare, per quod præteritorum fides sumat. Quæ autem in iis, qui variis languoribus opprimuntur, divina dignatio sæpius iterare dignatur, hoc propter prolixitatem prætermisimus. Quædam tamen ad gloriam ejusdem beati Viri commendandam perstrinximus, inconsulte ea transilisse videamur.

105 Constat autem, quod idem sanctus Vir, dum adviveret, multas Sanctorum reliquias ad Aureliacum advexit. Quippe, ut superius dictum est, istius causæ studiosissimus fuerit, et ad impetrandum quod vellet, non parvam gratiam a Deo habuerit. Inter cætera denique Sanctorum chymilia, quæ illi habentur, est quoddam lignum Domini, cui talis virtus inesse frequenti experimento dignoscitur, ut si quis illud equitando portet, equus in brevi moriatur; aut si perjurium forte quis fecerit, emptilenticus fiet. Non pauci etenim jam propter hoc peccatum caduci, facti sunt. Incolæ autem regionis illius mores valde ferinos habere solebant, sed aliquantulum exemplo vel reverentia sancti hominis esse mitiores videntur. Cum autem fœdus, aut aliquod grande juramentum jure decernunt, per quemlibet Monachum, aut clericum, qui tamen pedester incedat, deferri sibi faciunt.

106 Quidam sane de beati Geraldi gloria temere disputantes asserunt, quod ista curationum gratia, non meritis ejus, sed istarum virtutibus reliquiarum conferatur. At nos causam diligentius considerantes, id credimus, quod ita per sancta illa pignera sanitarum beneficia tribuuntur, ut virtus quoque beati Geraldi cooperatrix non negetur. Nam hoc ipsa qualitas accidentium rerum credi suadet, quoniam ipse solet infirmis per visum apparere, maxime ante ejus tumulum sanitatis beneficium conferre. Ut est de filio Joannis videlicet Arvenensis b Vicecomitis, quem mutum et surdum, una manu contractum ibidem detulit. Ante sepulchrum namque prosternens sese in orationem dedit. Nocte jam mediante, sanguis ab ejus auribus erupit, manusque illius directa est, quam circa collum patris sanam expandit, et primam vocem emittens, panem ab eo quæsivit. At ille gratias agens pro filio, totam Ecclesiam clamore complevit, et quandam sui juris alodum ad sanctum sepulchrum tradidit. Sane de isto nominatim commemoramus, pro eo quod miraculum, in excellenti persona patratum, ad multorum notitiam pervenit. Dissimilia autem vel diversa alterius generis, primo quidem ab incolis notabantur, sed cum numerus immensus cresceret, omissa est cura numerandi.

107 In Aureliaco oppido ante fores Ecclesiæ erat epistillum, c ex quo ille ascendere equum solebat. Quod videlicet cum infirmi ob ejus amorem deosculantur, solent recipere sanitatem. Ob quam etiam causam nunc est ab incolis intra Ecclesiam transpositum, et in modum altaris palla coopertum. Non longe ab oppido quod rustici Mulsedonum d dicunt, prædictus Vir Dei casam habuerat. Porro oppidani mutuo condixe-

runt,

D

perjuri puniuntur,

Epilepticus

E

mutus, surdus et contractus sanitate donatur,

b

F

mensa, qua usus sanctus fuerat, profanata ultio,

d

A runt, ut mensam ejus, quæ in prædicta casa adhuc erat sibi ad reficiendum deferrent. Quod et fecerunt. Casu vero ad frontem cujusdam domus, hinc portitores projecerunt. Cum super eam quidam veniente meridie dormire vellet, subito cæcus et amens effectus est. Deinde cum etiam canis eandem mensam calcaret, omnibus membris statim dirigit. Necdum tamen illis advertentibus quidnam esset, alius itidem super hanc se projecit, sed et ipse protinus cæcatus est. Tandem intelligentes, quia ob tabulam sancti Viri frequenti ejus refectione consecratam ista pertulerint; hanc ad Ecclesiam beati Martini, quæ prope est, linteo contactam deportaverunt. Quæ nunc usque domatis ibidem suspensa comparet.

e Ad aliam ejus mensam quæ erat in villa Vaxia e, quidam Presbyter cum vicinis ad convivium venerat. Cumque, sicut fieri solet, inter epulas gannirent, et verba ridicula vicissim immiscebant, subito pavor ingens ita omnes percussit, ut statim intermittentes scurrilitatem, ad alium locum comesuri secederent. Mensam vero deportaverunt ad illud Oratorium, quod factum est in quodam loco, ubi feretrum portatores deposuerunt, ad mutandum pallium. Quo videlicet loco pecora circumquaque vagantia, cum forte spatium illud, ubi feretrum, sicut diximus, positum fuerat, pascendo contigissent, protinus tormentari incipiebant, et nonnulla moriebantur.

f Incolæ vero per id quod animalibus acciderat, causam intelligentes, ibidem prædictum Oratorium construxerunt. Quo dehinc certum est, quod plerique infirmi sanitatem sunt adepti. Præterea mirum quiddam et pene incredibile contigit, nisi quia usu probatur. Nam fonticula ex tunc in eodem loco subbullit, quæ vianibus ad potum sufficiat.

mors cuiusdam prædicta,

108 Rainaldus, quem Vir Domini suspectum habens, juramento, sicut superius dictum est, adhuc vivens constrinxerat, illius juramenti fidem rupit, et familiæ, quam Cœnobio delegaverat, nimis erat cum suis infestus. Singuli autem, inter prædationes, quas patiebantur, nomen domini Geraldii inclamare solebant. Quadam autem nocte visum est ipsi Rainaldo, quod Virum Dei sibi adstantem cerneret. Qui cum juramenti fidem ab eo requireret, simul admonuit, ut familiam vexare de cetero cessaret. Excitatus ille indicavit conjugii visionem. Quem et illa suadebat, ut vel commonitus juramentum servaret. Et ille compunctus ad horam suis idem retulit, præcipiens, sed ignaviter, ut familiam non inquietarent. Sed illi post paulum ad consuetam rapacitatem redierunt. Nec Rainaldus obsistebat, quia pronus erat ad malum. Et quamvis sanguine esset sancto Viro propinquus, tamen ab ejus pietate longe erat alienus. Tum itidem sanctus Vir eidem minans apparuit, et quæ bona sibi fecisset, pro quibus ille mala reddebat, furibundus expo-

bravit; atque percutiens eum in capite, e vicino mortem sibi sequuturam comminatus est.

109 In Provincia, quæ Alamannia g vocatur, nobilis homo erat obsessus a dæmonibus. Parentes vero, et milites sui per multa pignera Sanctorum ducebant eum, ut saltem per eorum intercessionem divina gratia liberasset. Sed Distributor omnium bonorum, qui electum suum glorificare disposuit, hanc virtutem ei reservavit. Nomen vero beati Viri in ipsa Provincia necdum auditum erat. Prædicti autem parentes dum eum ducerent ante corpora Sanctorum, dæmones sæpius clamabant, de ejus corpore se minime exire, nisi per intercessionem beati Geraldii. Tum itidem parentes dæmoniaci huc illucque discurrebant, vel Provinciam audissent, in qua beatus Geraldus esset. Et nescio aut Romei, aut quilibet peregrinus indicavit eis Provinciam et locum. Qui festine ad Aureliacum venerunt. Mox ut venit ante sepulchrum, clamare cœperunt dæmones per eum obsessum: O Geralde, inquit, ut quid illudis nos? Ut quid ardemus tua virtute? Qui mox cecidit in terram, et evomuit eos una cum sanguine. Ex illa hora, et deinceps, incolomis mansit.

AUCTORE
S. Odone
ABBATE.

obsessus a
dæmone t-
beratus.
g

E

ANNOTATA.

a *Seu eorum qui magicis characteribus utuntur. Cangius ad verbum Caragius, Caragus.*

b *Arvernensis.*

c *Lapis seu illud omne columnæ superpositum ex quo, ut ait S. Odo, Geraldus ascendere equum solebat.*

d *Illud Musedon appellat pastor Savenensis, quod sub oppidi nomine S. Odo designat: tamquam castrum habet, Historiæ Tutelensis pag. 172. et 79 Baluzius, qui id Molceo appellat, ab Abbatibus Tutelensibus tamquam feudum Vicecomitibus Ventedornensibus concessum.*

e *Forte Vieseans; ubi aliquod exstat Oratorium, de quo Robertus in sua Arvernæ Topographia. Forte in variis locis de quibus sive in Odonis lucubratione, sive in Testamenti S. Geraldii Tabulis, sive tandem in Caroli Simplicis diplomate mentio instituitur, designandis in errore interdum lapsus videbor; sed erranti haud ægre parcent Arvernenses eruditi: enimvero error veritati detegendæ proderit, si historiæ illustrandæ ansam viris eruditissimis ministraret.*

f *Tormentis officii.*

g *Ab Alemannis Germaniæ populis sic dicta, qui, Rheno Trajecto, sedes suas ad Lemannum locum, seu in extremis Sequaniæ partibus, quas nunc Friburgenses et alii his finitimi incolunt, fixerunt. De Alemannis multa disseruit in sua Alsatia illustrata Tom. 1. Schoepflinus, quem adire lectorem haud pigebit. Nos non plura.*

F